

SAN LUCAS

Jesucristoen huadak hua'a Lucasa mo'nigmadoya'uyate.

**Huakkuruda Lucasa Teófilotaj
o'nigmadoya'uyate.**

1 ^{1,2}O'nigmadoya'ne, huadi'da Teófilo. Kenda Jesús o'kadhuahua'uyate kenpa'ti o'manmadika'onhuahua'uyate. Ken sue'da huakka'a on'tiahuayonhuahua'uyate. Ken Jesús huabo'a'da o'ka'uyate on'tiahuay'uyate. Kenpa'ti Diosba' on'manmadika'uyate. Nogomey on'peeonhuahua'uyate on'timadoya'uyate. Aya' kenda Jesús o'kadhuahua'uyate on'timadoya'uyate. ³Kenda Jesús o'kadhuahua'uyate kenpa'ti Jesústaj on'timadoya'uyate a'nennada huakkuruda ijba'tiahuayonhuahua'uy. Daka'nada yoknopoeonhuahui kay. Konigepo do'huakon Jesústaj daka' e'timadoya'onhuahua'ta' ijpaki, Teófilo. ⁴Kenda Jesústaj i'nigpeedeme'te buttida o'e kanopo'e'po daka'da on'nigmadoya'onhuahua'ne.

**Juan bautiza huamagka' o'si'po'e'apo.
Ken Diosen huata'moneria
nogiada ona'uyate.**

⁵A'nennada Romano gobierno huairi Herodes Judea huadaribayo o'uyate. Kenoka' sacerdoti o'epo

sacerdoti Diostaj kenda on'baa'po 'uhua on'nigbatiarakika'uyate. Zacarías sacerdoti o'uyate. Zacaríasere nogomey sacerdoti on'baa'ika'po on'teteyo' on'baa'ika'po kenomeyendik on'madikka'uy Abías. Zacaríasen huatoeen huadik Elisabet. Elisabeten adhuea'pane' Aarón o'uyate. Aarón huakkuruda sacerdoti huairi o'uyate. ⁶Zacarías huatoe Elisabetere Diostehuapa' urunopo'da o'nika'uyate. Aya'da Diosen e'mana' on'nigpeika'uyate. Dakhuea'da ogka' be'api' bahuaahue'dik o'ne. ⁷Elisabet si'popakhue'dik o'uyate kenpa'ti tone'nanada o'nepo huasi'po to'e'hue' o'nyate.

⁸Nogme'noetida Zacaríasomey konig sacerdoti Diosen jakyo baa'dik o'ne'uyate. ⁹Konig sacerdoti ogkika' huidsipo' on'nenepo on'tiahuaydepo Zacaríasyo'da Diosen jakyo kuddik o'uyate. Konig 'uru'huieada vela a'bakpakaya'po Dios Huairitaj Zacarías kuddik o'uyate. ¹⁰Ken Zacarías Dios Huairien jakyo o'epo vela 'uru'huieada o'bakpaka'depo jakkurute huakka'da aratbut ogkupopakdepo on'tiona'pakuyate. ¹¹Kenoka' Zacarías Dios Huairien huata'moneritaj o'tiahuay'uyate. Ken

kutopate 'uru'huieada vela e'bakpakte huada'kopen o'bo'uyate. Dios huairien huata'moneri kente o'bo'uyate.

¹²Zacarías o'tiahuaypo huakka' o'me'pu'kuyate.

¹³—Me'pukhue' yae', Zacarías.

Kenda Diostaj i'tiona'pakuynok Diosa mepee'uyate. O'nen huatoe Elisabet bokereksi'poa' o'si'popakapo kenpa'ti kentaj i'dikka'apone Juan.

^{14,15}O'nensi'poa Diostaj 'uru'ada o'nigpeeapo konigepo durugnanada i'eaone. Kenpa'ti e'si'poe'te huakka'ada on'durugpakapo. Vino mayhue' i'taeapone. Kenpa'ti pisco'pi' mayhue' i'taeapone. Si'popakhued ee'ted Diosen Nokirega o'nopo'toeapo.

¹⁶Huakka'tada Israel aratbuttaj Dios Huairitaj huaknopoe' Juana o'manopo'korea'apo. ¹⁷Cristo Huairitaj Juan huakkuruda o'eaone. Cristo tiakhued o'nensi'poa Juan huakkuruda o'eaone. Elíasen nokirega o'nopo'toeapo konig Elías teyda o'uyate konigti Juan teyda ka'dik o'eaone. Huaaj huasi'potaj on'bakkahuea'po on'manoeynoeyapo. Ken huayahuaa huaoa huasi'poa huadi'da on'maeapo. Kenda Juana o'ka'apo. Kenpa'ti nigpee'hue' huaje'eritaj o'manopo'korea'apo onte'ti on'nigpeeapo. 'Uru'ada on'nopoepo huadakda ogka'apo. Ken Cristo Huairitaj kanoknopoe'po Juana aratbuttaj 'uru'nopoa'da o'magka'apo. —Diosen huata'moneria Zacaríastaj ona'uyate.

¹⁸—Kenda ona'nig buttia' oknopohue'dik ijje. Huatone'da ijje, do'hued huatoekon huatone'da o'e. —Zacarías Diosen huata'moneritaj ona'uyate.

¹⁹—Do Gabriel ijje. Diosen huanaba' ijje. Diosa me'ta'mona'ne. Ontaj kan'batia'pake'po Diosa me'ta'mona'ne. Huadak hua'a kan'batia'pake'po Diosa me'ta'mona'ne. ²⁰Kenda

ona'denig'a buttia' oknopohue' o'enok a'pakhue'dik i'eaone. O'nensi'po e'si'poede'te onte'ti a'pakdik i'eaone. Kenoka' Diosa o'pak kenda yona'dey o'eaone. —Diosen huata'moneria ona'uyate.

²¹Kenoka' jakkurute aratbut ogkupopakpo Zacaríastaj on'nigepo ijhue'da Diosen jakyo o'enok aratbut on'me'puke'uyate. ²²Ken kenoka' Zacarías o'orokdepo a'pakhue'dik o'uyate. Diosen jakyo konig e'yorokyanig Diosa Zacaríastaj o'tiahuaya' kenomey aratbut on'nokotuyate. Ken Zacarías huaba'a o'tohua'yadhua'uyate. Ken a'pakhue'dik o'uyate.

²³Ken ken huame'noete Diosen jakya' konig sacerdote o'baa'onhuahua'po o'kuhuitdepo hua'en jakyokon o'hua'uyate. ²⁴Nogok ke'nen huatoe Elisabet huabo'da bogdakhue' o'uyate. Konig o'iregunhuahua'po cinco puug jakkurute orokhue' o'uyate. ²⁵“Dakhue'da o'e. Si'popakhue'dik o'e.” Ken aratbut huaahue' me'neapone. Dios Huairia me'tinepahui'po in megka'ne. Elisabet o'nopoe'uyate.

Jesússi'po i'toeapone. Ken Diosen huata'moneria Maríataj ona'uyate.

²⁶Ken Elisabet seis puug bogdakhue' e'ede'te Diosen huata'moneri Gabrieltaj Diosa o'ta'mona'uyate. Nazaret huakka' jakyo Galilea huadaribayo o'ta'mona'uyate. ²⁷Mune'yo Maríataj o'huahua'uyate. María katenohued o'uyate. Katopake'po Maríaen huaoa o'yokuy Josétaj. José Davidkudak huairien onaratbutyo' konig huayayo o'uyate. María hueretda toepakhued Gabriel o'huahua'uyate. ²⁸Maríataj o'huahua'depo,

—Ijtiaki, María, Diosa 'uru'ada megka'ne, onere o'e. Nog ettone'taj Dios sue'da huadak o'magka'nig'a

ontanayo huadaka'da megka'ne.

—Maríataj ona'uyate.

²⁹Ken, Diosen huata'moneritaj o'tiahuaydepo o'peedepo ke'nen hua'ataj o'me'pukatupo, ¿Mena'po ken konig mena'ne? o'nopoepo María.

³⁰—Me'pukhue' yae', María. Diosa metinepahui'po 'uruu'da megka'ne. ³¹Bogdakhue' i'ēapone. Huabokereksi'poa' i'si'popakapone. I'dikka'apone JESÚS. ³²Huairi o'ēapo. Kentaj huakka'da o'noknopoēapopo on'nigpeēapo. Diosen Huasi'po on'dikka'apo. Dios Kurudiensi'po on'dikka'apo. Konig Davidkudak huairitone' huakka'da aratbuttaj o'mana'ika'uyate. Konigti Dios Huairi Jesústaj huairitone' o'yahuea'apo. Ken aya'da Israel aratbuttaj o'mana'onhuahuika'apo. ³³Ken Israel aratbuttaj o'mana'onhuahuika'apopo, batikhue' o'ēonhuahuika'apo. —Diosen huata'moneri Gabriela Maríataj ona'uyate.

³⁴—¿Menpa' do ijsi'popakapo? Huabokerekere huedhued ijjej. —Maríaa Diosen huata'moneritaj ona'uyate.

³⁵—Diosen Nokireg betihuarakapone. Kenpa'ti Dios teynanada o'ēpo konig e'sihuiā betibukapone, ontaj betibukapone. Konigepo kensi'po o'si'poēapo Diosya' o'tiakapo. Diosenyo'da o'kika'apo. Diosen Huasi'po o'ē. Aratbuta on'batia'pakika'apo. ³⁶Kenpa'ti o'nen huabet Elisabet huabokereksi'po o'si'popakapo. Ke'na huatone'nanada o'ēnok si'popakhue'dik on'batia'pakikame'te. Ke'na seis puug bogdakhue' o'ēde. ³⁷Diosnayo aya'da ka'dik o'ē. —Diosen huata'moneria ona'uyate.

³⁸—Dios Huairien huanaba' ijjej. Ken konig ona'nig kenda Diosa megke'. —María ona'uyate.

Ken konig ona'depo Diosen huata'moneria okhua'uyate.

María Elisabettaj bapa' puuga' o'toksike'uyate.

³⁹Kenoka' María atoksikeya'po o'huahua'uyate. Idada o'hua'po Judea ote'bayo o'hua'uyate. Ote' huakka' jakyo o'hua'uyate. ⁴⁰Zacariásen jakyo o'kudondepo Elisabettaj “Ijtiaki,” ona'uyate. ⁴¹Kenoka' Elisabet Maríataj o'peedepo yobeda huakiokoya' o'tiarud'uy. Diosen Nokirega' o'nopo'toē'uyate. Elisabettaj o'nopo'toē'uyate.

⁴²—Diosa aya' ettone'taj daka' mogkika'ne. Ontanayo 'uruu'da megka'ne. Kenpa'ti o'nensi'potaj 'uruu'da ogka'apo. ⁴³¿Be'a ijje do do'hued Huairied huayea' o'huatiakne? ¿Menpa' Diosa 'uruu'da megka'? ⁴⁴Ken huaboa'da ontaj “Ijtiaki,” ea'te ijpeedepo yobeda huakiokoya' o'durugpakpo be'tiarudne. ⁴⁵Dios Huairitaj iknopoepo durugda i'ē konigepo kenda Diosa mena'ne kenda megka'apone. —Ken Elisabeta Maríataj 'utta'da ona'uyate.

⁴⁶Dios Huairi 'uruu'da o'ē huanopoya'da yoknopoey.

⁴⁷Do'hued Dios Huairi do'taj huanopo'yarea'eritaj durugnopo'da ijjej. ⁴⁸Konigepo do'taj be'tiahuayne. Pai'da huanaba' eē'pi' daka' be'tiahuayne. Kenda nogok nogok aratbuta mo'batia'pakika'apone. Diosa 'uruu'da megka'nig. Kenda mo'batia'pakapone. ⁴⁹Ke'nendik 'uruda o'ēpo aya'da ka'dik o'ēpo konigepo 'uruu'da do'taj megka'ne. ⁵⁰Diostaj huakme'pukeritaj nogok nogok o'matinepahuika'po, Diosa o'matinepahuika'. ⁵¹Diosa

teyda o'kika'. Nama'da 'uruda ijje y huanopog'eritaj kenpa'da o'maenapo. ⁵²Huairitone'taj o'maenpo pai'da aratbuttaj huairi o'bayahuea'. ⁵³Ken pai'da huae'eritaj huadakda o'bayokika'. Huakka'da huatoe'eritaj o'mata'mona'. Katepi' togehue'da o'mata'mona'. ⁵⁴Israel aratbut konig Diosen huanaba' e'huae'taj Diosa daka' o'matojika'po, okkahuehue' o'maepo o'matinepahui'ika'po. ⁵⁵Oro'en huapane'kudakomeytaj kenpa'ti Abrahamkudaktaj kenpa'ti aya'da ke'nensi'po ke'nen huayayo nogok nogok aya'tada "Ijmatinepahui'apoy" ona'uyate Diosa. Kenda o'kika'. Kenda Maríaa Elisabettaj ona'uyate.

⁵⁶Ken Elisabetera o'unhuahua'uyate. Bapa' puug María o'unhuahua'uyate. Bapa' puug o'edepo hua'en jakyo o'kume'uyate.

Juan Bautista o'si'pog'e'uyate.

⁵⁷Ken, kenoka' Elisabet huasi'popak o'edenok huabokereksi'po o'si'popakuyate. ⁵⁸Onteteyo' huahuaderi kenpa'ti Elisabeten huabet huae'eri on'mapeeundepo ken Dios Elisabettaj o'tinepahui'po yobed o'yoknok on'peedepo Elisabetera on'madurugpakuyate. ⁵⁹Yobed ocho huame'noe ee'te huabokereksi'poensi'dak kaktege'po konig judío aratbut ogkika'uyate, aktegya'po on'batiakuyate. Si'nontaj huae'ndik Zacarías e'dikkata' on'pakuyng'a.

⁶⁰—Kae'. Ke'nendik Juan o'e. —Ke'nen huaye'a o'mana'uyate.

⁶¹—¿Menapo? O'nen huabet ken huadik ehue' o'ne. —O'nona'uyate.

⁶²—¿Ke'nendik katedik i'pak?" Konig Zacarías peehue'dik o'enek huaba'a

on'tohua'ya'uyate. ⁶³Kamadoye'po huaen tablataj me'nigtotiak o'mana'uy. En'totiadke'te "Ke'nendik Juan o'e." Zacarías o'madoya'uyate. Aya'da on'tiahuaydepo kenpihuay on'batia'pakuyate. ⁶⁴Juanendik o'madoya'depo Zacarías onte'ti huaboa'da a'pakdik o'uy. Dios Huairi 'urua'da o'epo teyda o'kika' Zacarías o'batia'pakuyate. ⁶⁵Aya'da aratbut keyoda meyhue'da kenpihuay on'nopog'e'uyate. Kenda Zacarías o'ka' kenpa'ti Juantaj huabada on'batia'pake'uy. Judea ote'yo huabada kenda on'batia'pake'uyate. ⁶⁶Ken aya'ada on'tipeedepo kenda on'tinopoeonhuahua'po nogtaj nogtaj on'batia'pakonhua'po:

—Ke'na huasi'po Juana Diostaj kate 'urua'da ya'nigkapet. —Diosa 'urua'da ogkame'nok on'batia'pakuyate.

Zacarías konig o'mana'uyate o'batadi'kea'uy.

⁶⁷Juansi'poen huaoj Zacarías o'epo Diosen Nokirega' o'nopo'toenok Zacarías o'mana'pakpo:

⁶⁸Dios Huairitaj Israel aratbuta o'noknopojika'. Dios Huairi 'urua'da o'e. Kan'batia'pakike'po. Oro'omey Israel aratbuttaj bo'huatiakdepo mo'nopo'yarea'ne. ⁶⁹Kenpa'ti Diosen huanaba' Davidkudak huakka'da huayayo o'matae'ning'a nogtida bo'yokdene. Dios Huairia oro'omeytaj bo'yokdene. Ke'na Davidkudaken adhuea' huayayo o'epo teynanada huamanopo'yarea'eri o'e. ⁷⁰⁻⁷⁵Oro'en taka'taj akmaenya'po Dios Huairia o'mata'mona'apo. Oro'omeytaj huahuadiayeritaj Dios Huairia bo'tioka'po o'maenapo. Kenpa'ti oro'omeyen adhuea'pane'taj

a'matinepahuiya'po,
 "Me'pukhue'ada o'na o'nen
 huayayoere Diostaj 'urunopo'da
 kan'nigpeike'po kenpa'ti
 Diostayo'da kan'nigpeike'po
 opudomeyen taka'taj
 bo'tioka'apone." Ken oro'en
 huaoj Abrahamtaj kenda
 Diosa ona'uyate. Kenda
 Diosa okkahuehue' o'ika'.
 Ken Diosa oa'uyate. Kenda
 a'ennada Diosen 'uruu'da
 huamanbatia'pakeria
 o'mana'uyate. ⁷⁶Kenpa'ti,
 o'na do'huedsi'po, Dios
 Kuruderien huamanbatia'pakeri
 mo'dikka'apone konigepo Cristo
 Huairia manmadikahued o'na
 huaboa'da i'manmadika'apo.
 Konig Cristo Huairi
 o'eapo huakkuruda
 i'manmadika'apone. Kenda
 i'manmadika'depo aratbuttaj
 i'manopo'korea'apone. Cristotaj
 i'maknopoea'apone. ⁷⁷Aratbut
 Cristotaj o'noknopoe'depo
 on'nigpeika'po dakhuea'
 e'ka' Diosa o'bakkahuea'apo
 kenpa'ti o'manopo'korea'apo.
 I'manmadika'aponok
 o'noknopoe'apo.
⁷⁸Ken oro'en Diosa di' mo'epo
 mo'matinepahui'po konig
 niokpo o'ta'tika'nig kutaya'
 Cristo konigti o'huarakapo.
⁷⁹Sikkiregyo huae'eritaj ke'na
 konig huakjey o'maeapo. Aratbut
 e'buetyaj huame'pukeritaj konig
 huakjey o'maeapo. Diostaj
 o'maknopoea'apo. 'Uruda
 huakadhua' mon'madika'apone.
 Kenda ena'te on'nopo'noeyapone.
 Zacarías oa'uyate, ken.

⁸⁰Ken Zacaríasensi'po o'kereko
 kenpa'ti Diostaj daka'da oknopoe'po
 nogiti nogiti oknopoe'po aratbut

ehue' e'ne'te o'eonhuahuika'po Israel
 aratbuttaj a'manbatia'pakya'po
 huahued aratbut ehue' e'ne'te
 o'eonhuahuika'po. Nogok Israel
 aratbuttaj o'manbatia'pakuyate.

Jesús o'si'po'e'uyate.

(Mt. 1.18-25)

2 ¹Kenoka' Romano huairitone' o'ika'po
 ke'nendik Augusto o'e'uyate. "Aya'
 huabokerekdik kan'matimadoye'." Huairia
 Augustoa o'mana'uyate. ²Ken konig
 huabokerekdik on'matimadoya'uyate,
 ken konig Romano huairi o'paknok
 huakkuruda aya' huabokerekdik
 on'matimadoya'uyate. Kenoka' Siria
 aratbut gobierno huairi Cirenio
 on'nigpeika'uyate. ³Ken aya'da aratbut
 kenomeyen adhuea'pane'en huakka'
 jakyo hua'dik o'nepo huadik gobiernoen
 beroba'te a'timadoyaya'po on'bahua'uyate.
⁴Konigepo Nazaret huakka' jakya' José
 o'hua'uyate. Nazaret Galilea huadaribayo
 o'e. Nog huadaribayo o'hua'uyate.
 Judea huadaribayo José o'hua'uyate.
 Huakka' jakyo Belényo o'hua'uyate.
 Belényo Davidkudak o'si'po'e'uyate. José
 Davidkudaken adhuea' huayayo o'uyate.
⁵Belényo huadik ijje'y a'timadoyaya'po
 o'hua'po Maríaere on'hua'uyate. Maríaen
 huaoj Maríataj o'toepakanpo Joséere
 on'hua'po María bogdakhue' o'uyate. ⁶Ken
 Belényo o'nedepo kenoka' si'popakdik
 o'epo ⁷huakkuru huabokereksi'po
 o'si'popakuyate. Aratbuten huatay jakyo
 huakka'da o'nedepo kudhue'dik o'nepo
 vaca 'uhuaen jakyo o'si'popakuyate. Konig
 atisuksi'po yobedtaj on'tidoka'po vacaen
 huabape' aypo cajayo on'hueda'uyate.

**Diosen huata'moneritaj
 on'tiahuaypo oveja
 huamatoe'eria on'tiahuaypo
 kenpa'ti on'mape'e'uyate.**

⁸Belén huakka' jakyo meyhue'da
 oveja huamatoe'eri o'nebedpo

kenomeyen oveja on'matōebedpo mire huadaribayo on'matōebeduyate. ⁹Idada Dios Huairien huata'moneritaj on'tiahuay'uyate. Oveja huamatōe'eria on'tiahuaypo Dios Huairi eyanada nogyen nogyen o'batita'tenok huakka'da on'me'puke'uyate.

¹⁰—Me'pukhue' yane' konigepo huadak hua'a o'nigtotiakne. Ken aya'ada on'mapeedepo on'madurugpakapo. ¹¹Davidkudaken jakyo oy Diosen Huamanopo'yarea'eri o'manigsi'poede. Ke'na Cristo Huairi o'e. ¹²Kan'nopoe'po huasi'po atisuksi'po e'tidoka' vacaen huabape' aypo cajayo e'huedte bo'huahuayapone. —Ken Diosen huata'moneria o'mana'uyate.

¹³Kenoka' ken Diosen huakkuru huata'moneri ee'ted nog huakka'nanada huata'moneri kurudya' on'huahuarakdepo,

¹⁴—Dios kutayo o'ika'po 'urua'da o'epo o'ka'de, iyo huadariyo aratbuttaj Diosa o'pakpo o'manoeya'. —Diosen huata'mona'eriomeya 'urua'nanada on'mana'uyate.

¹⁵Kurudyo Diosen huata'moneriomeyen behuikde'te, "Belényo monhua'. Kenda Diosa o'ka'de Dios Huairia mo'nopoea'dene mon'tiahuay." Oveja huamatōe'eriomeya huayahuaya on'batia'pakuyate.

¹⁶Idada on'bahua'uyate. María Joséere kenpa'ti yōbedtaj on'bahuahuay'uyate. Yōbed vacaen mire huabape' caya'poyo e'huedte on'huahuay'uyate. ¹⁷Jesús yōbedtaj on'tiahuaydepo kenda Diosen huata'moneria huasi'potaj o'huaa'nig aya'da Josétaj Mariataere o'non'batia'pakuyate. ¹⁸Ken, aya'da on'peedepo José Maríaere kenpihuay on'nopoe'uyate. Kenda oveja huamatōe'eriomeya e'batia'pakde'te on'mepuke'uyate. ¹⁹Mariánayo

kenda oveja huamatōe'eriomeya en'batia'pakde'te kenda okkahuehue' o'epo o'nopoeonhuahua'uy. ²⁰Ken oveja huamatōe'eriomeynayo ogkume'uyate. Ovejate ogkume'uyate. Ovgkumejpo "Diosen huata'moneria buttida mona'nig. Konig mona'nig Diosa o'ka', konig o'peenig konigti o'tiahuaydey. Dios 'urua'da o'epo huadaknada o'kika'. Huadakda mogka'ne. Dakiti Dios." Ken oveja huamatōe'eriomeya on'batia'pakuyate.

Diosen jakyo Jesús yōbedtaj on'tohua'uyate. Diosa ka'tiahuaye'po on'tohua'uyate.

²¹Ken e'si'popakte ocho huame'noe e'ede'te huabokereksi'poensi'dak o'nokteg'uyate. O'noktegdepo on'dikka'uyate Jesús. Ken huadik Diosen huata'moneria a'nenda o'dikyok'uyate. María bogdakhue' ehue' ee'ted o'dikyok'uyate. Kenda o'dikka'uyate Jesús.

²²⁻²⁴Huabokereksi'po e'si'popakde'te cuarenta huame'noe e'pokde'te ke'nen huaaj huayere botta' apoyerepi' botta' tukkupi' e'nigarak Diostaj yokdik yane'. Kenda judío aratbuttaj Moisésa o'mana'uyate. Kenpa'ti ettone'en huakkurueri huabokereksi'po e'si'popakde'te "Diosen o'tae." Kenda aratbuta kan'batia'pake'. Judío aratbuttaj Moisésa o'mana'uyate. Ken Jesús e'si'po'e'te cuarenta huame'noe e'pokde'te José Maríaere Jesústaj on'tohua'uyate. Jerusalényo on'tohua'uyate. Aya' Moisésa o'mana'uyatenig kenda a'kaya'po Jerusalényo on'tohua'uyate.

²⁵⁻²⁷Ken Jerusalényo o'nokyedepo Diosen jakyo on'kud'uyate. Diosenba' Moisésa o'nigmadoya'uyatenig a'nigpeeya'po on'kud'uyate. Jesústaj e'nigka' a'nigpeeya'po on'kud'uyate. On'kuddepo Simeón keyoda o'e'uyate.

Simeón Jerusalén huakka' jakyo hua_e'eri o'uy. 'Urunopo'da o'epo Diostaj huakka'da o'pakika'uyate. Diosen Nokirega o'nopo'to_e'uyate. Cristoa pai'da Israel aratbuttaj o'manopo'yarea'apo. Kentaj Simeóna o'nigunhuahuika'po Cristotaj Dios Huairia o'ta'mona'apo Cristotaj ijtiahuayapoy, do bueyhued ijje_po ijtiahuayapoy. Ken Diosa Simeóntaj o'nopo_e'uyate. Yobed Jesús huaojere huayeere Diosen jakyo e'kudte Diosen Nokirega Simeóntaj o'tokud'uyate

²⁸Simeón Jesússi'potaj o'dokopo, 'urua'nada o'tia'pakpo:

²⁹⁻³⁰ Konig mena'ayne megka'dene.

Konig mena'ayne o'nen Huamanoeanhuahuika'eritaj ijtiahuaydey, Dios Huairi oyda menopo'noeyanpo kabueye' meknopo_e'. ³¹Kentaj aya'tada Diosa o'bayokdenok aya'ada aratbuta tiahuydik o'ne.

³²Insi'poa konig huakjey o'epo Dios konig o'enig judío ehue' aratbuttaj o'maknopo_e'apo kenpa'ti Israel aratbut 'uruda o'ne ke'na aya'tada o'manopo_e'apo. Ken konig Diostaj Simeóna oa'uyate.

³³Simeón Jesústaj 'urua'da o'batia'paknok Jesúsen huaoj huayeere kenpihuay on'nopo_e'uy. ³⁴“Diosa daka' mogka'ne.” Simeóna o'mana'uyate Maríataj Josétaere.

—Eya' Diosa o'paknok insi'potaj huakka' Israel aratbut oknopo_ehue'da o'nepo Diosere ehue' o'neapo nog Israel aratbuta o'noknopo_eepo Diosere kenpa'da on'noeonhuahuika'apo.

Diosen hua'a oa'ika'nok kenpa'ti konig Dios o'pak o'kika'aponok huakka'ada kentaj dakhue'ada on'huaa'po on'huamahui'ia'apo.

³⁵On'huamahui'ia'po dakhuea' huanopoya' on'nopo_eng kenda aya'ada

on'nopo_eapo. O'nakon María pai'da i'ea_pone. Konig siro e'nopo'huekonig suhue'nanada i'ea_pone. —Ken Simeóna Maríataj ona'uyate. María Jesúsen huaye o'uyate.

³⁶Keyoda Diosen jakyoda Ana o'uyate. Ana Diosen hua'a huamanbatia'pakeri o'uyate. Ana Fanuelen huayobu kenpa'ti Aser aratbut o'uy. Huatone'nanada o'uyate. Konig mune'yo sue'da huabayok e'ta_etada o'to_epakuyate. Siete huabayok huato_eere on'uyate. ³⁷Kenoka' Jesús Diosen jakyo ee'te konig ayhua ochenta y cuatro huabayok o'eonhuahuika'de'uy. Diosen jakyo o'ika'po jakya' huahue' o'ika'uyate. Diostaj o'nigpeika'po nogok nogok Diostaj o'pakpo bapehue'da o'epo, Diostayo'da o'tiona'pakahuadika'uyate. Kenpa'ti o'tiona'pakbedika'uyate. ³⁸Kenoka' Simeón enade'te Ana Jesústaj o'huahua'uyate. Ana'a Diostaj dakiti oa'depo ken Jesúsai pai'da en'nopo'ete Jerusalén aratbuttaj o'madurugpakapo. Kentaj huakka'da o'nonmabonok Ana'a Jesústaj o'manbatia'pak ken.

Nazaret huakka' jakyo on'kume'uyate.

³⁹Ken Dios Huairienba' e'mana'te aya'da on'nigpe_edepo José Maríare Galilea huadaribayo on'kume'uy. Kenomeyen jakyo Nazaretyo on'kume'uyate. ⁴⁰Ken Jesússi'po o'kereko, o'teyyepo kenpa'ti Diosen e'ka' konig 'urua'da e'ka' nogiti nogiti o'nopo_e'uyate. Kenpa'ti Diosa daka' o'toika'uyate.

Diosen Jakyo Jesús huabosi'po o'uyate.

⁴¹Nogbayok nogbayok aya' huabayokda Jerusalényo Jesúsen huaoj huayeere Jerusalényo

on'hua'ika'uyate. Judío huakkurueri isi'po mabueyhue' ee' okkahuehue' fiestate on'hua'ika'uyate. ⁴²Ken Jesús doce huabayok e'toede'te aya'da Jerusalényo on'hua'uyate. María Joséere Jesúsere on'hua'uyate. Konig ken fiestate on'huika'po on'hua'uyate. ⁴³Ken fiesta e'pokde'te on'kumejdepo José Jesúsén huayeere nopoehue' o'nepo Jesús huahue'da Jerusalényo o'e'uyate. ⁴⁴Jesús nog aratbutere yatiaket nama'da on'nopoepo nogme'noetida o'nokhua'uyate, huabet e'tahue'yo kenpa'ti nog aratbutyo Jesússtaj on'ukpo ⁴⁵huahuayhue' o'nepo Jerusalényo onte'ti on'kume'uyate. A'ukya'po on'kume'uyate.

⁴⁶Ken, bapa' huame'noe on'ukdepo on'huahuay'uy, Jesús Diosen jakyo o'epo Diosba' huamanmadika'eriere o'hadpo o'batia'pakpo kenomeyere o'batia'pakpo. ⁴⁷Ken aya'da Jesússtaj on'peede'po 'uru'a'da o'batia'pak on'nopoepo kenpihuay huakka' Jesús o'nopoé Jesússtaj huapee'eria on'nopoé'uyate. ⁴⁸Ke'nen huayé Joséere on'tiahuaydepo on'mepuke'uyate.

—¿Mena'po konig i'e oro'taj? Ontaj huakka' o'me'puke'po o'ukne. O'nen huaoj doere o'ukne. —Jesúsén huayea Jesússtaj ona'uyate.

⁴⁹—¿Mena'po do'taj o'duk? Kenda do'hued Apag Dios o'paknok ka'dik ijje. ¿Menpa' kenda nopoehue' mo'e? —Jesús a' mana'uy.

⁵⁰José huayeere kenda Jesús a' mana' nopounkahue' o'nuyate.

⁵¹Ken Nazaretyo on'kumejpo onte'ti Joséstaj huayetaere Jesús a' on'igpeika'uyate. Kenda Jesús o'ka'depo Jerusalényo María okkahuehue' o'epo huanopoya' o'nopoeonhuahua'ika'uyate.

⁵²Ken Jesús o'kere'kpo kenpa'ti nogiti nogiti o'nopounhuahua'uyate. Jesús 'uru'a'da o'kika'. Kenda Dios aratbutakon on'nopoé'uyate.

Aratbut ehue' e'ika'te Juan Bautista o'manbatia'pakonhuahuika'uyate.
(Mt. 3.1-12; Mr. 1.1-8; Jn. 1.19-28)

3 ¹Huakka' huabayok e'pokde'te Tiberio Roma huape'eria gobierno Huairi o'uyate. Ke'na quince huabayok o'mana'de'ika'uyate. Kenokti Poncio Pilato Judeayo gobierno huairi o'uyate. Herodes Galilea huadaribayo Romayo huape'eria gobierno huairi o'uyate. Kenoka'ti Herodesen huama'buy Felipe Iturea huadaribayo gobierno huairi o'epo kenpa'ti Felipe Traconite huadaribayo huairi o'uyate. Kenoka'ti Lisánias Abilinia huadaribayo gobierno huairi o'uyate. ²Kenoka'ti Anás Caifásere konig huakkuru sacerdote huairi o'nuyate. Diosen jakyo ogkika'uyate. Kenokti Diosa Juantaj ona'po Diosen hua'a ijmanbatia'pakapoy Diosa Juantaj o'nopoéa'uyate. Juan Zacaríasensi'po o'epo aratbut huakka' ehue' ee'yo o'ikame'te. ³Jordánhuete nogyon nogyon o'hua'epo aratbuttaj o'manbatia'pakpo,

—Dios opudomeyen dakhuea' e'ka' kabakkahue'po yan'nopo'korea'po bautiza yagka'. —Aratbuttaj o'mana'uyate. ⁴Konig Isaías Diosen huamanbatia'pakeri o'timadoya'uyate. Konigti Juana o'ka'uyate. Isaías o'timadoya'po,

Keyo aratbut ehue' e'ika'yo huabokerek 'utta'da

e'mana'te a'peeya'po aratbut on'bahuahua'apo. “Dios Huairien dag kente huahuae' daka' dag yan'nigka'. Butukda yan'nigka'. Konig yan'manopo'korea'po.

⁵Huatota'po yanokbuk. Konig ote' yanoktibusuka'. Sondoda dag e'eo'k yanoktibusuka'. Kente ekkotatuka' dag yan'tinokdejpaka'. ⁶Kenpa'ti

konig Dios aratbuttaj
o'manopo'yarea' aya'ya'da
huadariya' aya'ada aratbut
on'tiahuayapo." Kenda Isaiás
o'madoya'uyate. A'nennada
o'madoya'uyate.

⁷Ken huakka'ada Juantaj
on'huahua'uyate. Juantaj bautiza
megke'po on'huahua'uyate.

—Konig dakhue'da bihui o'magkika'.
Konigti opudomey dakhuea'da
bo'kika'po kenpa'ti opudomey nama'da
mo'nopoika'po. Nopo'koreahue'tada
bautiza egka'te Diosa dakhuea'da
castiga egka'te Diostatikonapoy. Kenda
nama'da mo'nopoene. ⁸Urua'da
yag'kikati'. Daknopo'da yag'kika'po
Diostaj mo'nopo'korea'ynok aya'ada
tiahuaydik mo'ea'pone. "Abraham
oro'omeyen adhuea'pane' o'epo Diostaj
me'pukhue'dik o'ey." Nopoehue'
yane'. Diosa e'paknayo huid in
o'bahuednigtaj Abrahamen huayayo
magka'dik o'e. ⁹Nopo'koreahue'
ee'nayo ida Diosa castiga mogka'apone.
In konig o'e. Konig ta'bayo huada
huatoe'eri o'epo. Huada 'uruada
onhuadhue' o'eonhuahuika'nok daka'da
o'tiahuayonhuahua'depo huateya
o'ta'tegpo ta'akyo o'mahuigika'.

—Juana o'mana'uyate.

¹⁰—¿Diosa castiga kahue' mo'e'po
oro' kate ka'dik o'e? —Juantaj
o'nona'uyate.

¹¹—Botta' opiot e'tae'nayo kentaj
opiotbayo' e'huae'taj nogtida
yan'bayokika'. O'na aypo e'toe'nayo
kentaj aypobayo' e'huae'taj
yan'bayokikati'. —Juana o'mana'uyate.

¹²Juana bautiza megke'po sue'da
gobierno huakupe huabae'eria Juantaj
on'huahua'depo engaña e'kikada
huakka'da huakupe e'bakikada,

—¿Oro' kate ka'dik o'e,
huamanmadika'eri? —Juantaj
o'nona'po,

¹³—Kenyo'da ken huakupe Roma
gobierno o'mana'uyunig kenyo'da
yan'bae'. Nogda baehue' yane'.

—Gobierno huakupe huabae'eritaj
Juana o'mana'uyate.

¹⁴—¿Oro' kate ka'dik o'e? —Roma
sorotataj Juantaj o'nona'uy.

—Be'tapi' katepi' bakkayhue'
yanika'. Katepi' a'bakkayya'po
huiyoka'da manahue' yanika'. Nama'da
yan'bahuaa'po bakkayhue' yane'.
Kenpa'ti ken huakupe gobierno
bo'yokika'ne konig sorotatayo ee'te
huakupe bo'yokika'ne. Kenpa'da
dakhuapa me'tene, nogiti pakhue' a'ei'
yan'nopoika'. —Ken Juana sorotataj
o'mana'uyate.

¹⁵Diosa Cristotaj o'ta'monapo kenda
huakka'ada aratbut on'nopoepo Juante
ogkupopakdepo Cristotaj huakka'
o'nonmabopo, Juantaj Cristo o'epi'
on'tinopoepo.

¹⁶—Cristo ehue' ijje. Donayo hue'eya
bautiza iimagkikay. Cristonayo o'tiakde
opudomeytaj bautiza o'magka'apo.
Diosen Nokirega bautiza o'magka'apo
kenpa'ti ta'ak e'bakpakya' bautiza
o'magka'apo. Ke'na huakhuairi o'epo
mata'mona'dik o'ea'po. Donayo huairi
ehue'da ijje. Cristo 'uruada o'epo
Diostaj huadknada o'e. Donayo
suhue'da huadak ijje. ¹⁷Cristo
o'tiakdepo konig aroz huatuga'eri
o'epo aroz o'tugdepo oktipoa'. Ken
oktipoa'depo jakyo o'kudapo.
O'kudā'depo huakusi'hue ta'akyo
o'huigonhuahuika'po okbithue' o'ea'po.
Ken huadak huakid konig Cristotaj
huaknopo'e'eri o'ne. On'nigpeika'.
Huaknopo'e'eritaj o'bakudā'apo, Diosen
jakyo o'bakudā'apo. Huakusi'hue konig
aratbut Diostaj nigpeehue' o'nika'. Konig
castiga e'magka' ta'akyo o'maenapo.
—Juana aya'tada o'mana'uyate.

¹⁸Ken konig nogda nogda Juana
o'mana'onhuahua'po judío aratbuttaj

huadak hua'a o'manbatia'pakpo Jesucristotaj ken Juana o'manbatia'pakuyate. ¹⁹Herodes Roma huae'eri gobierno huairi o'epo Galilea huadaribayo gobierno huairi o'epo, "Dakhuea' o'ka." Juana o'huaa'de'uy. Herodes huama'buyen huaeto'e o'toepo kenpa'ti nogda nogda dakhuea' o'kame'nok, "Dakhuea' o'ka." Juana o'huaa'de'uy. ²⁰Juana kenpa' e'huaa'de'te Herodes nigpeehue' o'edepo nogda dakhuea' o'ka'po huabakuda' jakyo Juantaj o'kuda'uyate.

Jesústaj bautiza ogka'uyate.

(Mt. 3.13-17; Mr. 1.9-11)

²¹Ken 'ikken Juantaj kudahued Juan bautiza o'magka'po, huakka'da aratbuttaj bautiza o'magka'depo Jesústakon bautiza ogka'uyate. Ken Jesústaj bautiza egkade'te Jesúsua Diostaj e'tiona'pakde'te konig kurudya' akbogpe okhuike'uyate. ²²Diosen Nokireg o'huahuarakpo konig tukku' o'huarakpo Jesústaj o'tikotpo, —On do'hued Huasi'po o'taene. Huadi'da o'taene. Ontaj durugda o'toene. —Kurudya' Diosa ona'uyate.

Jesucristoen adhuea'pane' o'nika'uyate.

(Mt. 1.1-17)

²³Jesús konig treinta huabayok o'epo huaboa'da judío aratbuttaj o'manmadika'onhuahua'po. Joséensi'po o'e aratbut on'no'pika'pi'. José Elíensi'po o'uyate. ²⁴Elí Matatensi'po o'uyate. Matat Levíensi'po o'uyate. Leví Melquiensi'po o'uyate. Melqui Janaensi'po o'uyate. Jana Joséensi'po o'uyate. ²⁵José Matatiasensi'po o'uyate. Matatías Amósensi'po o'uyate. Amós Nahumensi'po o'uyate. Nahum Esliensi'po o'uyate. Esli Nagaiensi'po o'uyate. ²⁶Nagai Maatensi'po o'uyate. Maat Matatíasensi'po o'uyate.

Matatías Semeiensi'po o'uyate. Semei Joséensi'po o'uyate. José Judáensi'po o'uyate. ²⁷Judá Joanaensi'po o'uyate. Joana Resaensi'po o'uyate. Resa Zorobabelensi'po o'uyate. Zorobabel Salatielensi'po o'uyate. Salatiel Neriensi'po o'uyate. ²⁸Neri Melquiensi'po o'uyate. Melqui Adiens'i'po o'uyate. Adi Cosamensi'po o'uyate. Cosam Elmodamensi'po o'uyate. Elmodam Erensi'po o'uyate. ²⁹Er Josuéensi'po o'uyate. Josué Eliezerensi'po o'uyate. Eliezer Jorimensi'po o'uyate. ³⁰Matat Levíensi'po o'uyate. Leví Simeónensi'po o'uyate. Simeón Judáensi'po o'uyate. Judá Joséensi'po o'uyate. José Jonánensi'po o'uyate. Jonán Eliaquimensi'po o'uyate. ³¹Eliaquim Meleaensi'po o'uyate. Melea Mainánensi'po o'uyate. Mainán Matataensi'po o'uyate. Matata Natánensi'po o'uyate. ³²Natán Davidensi'po o'uyate. David Isafensi'po o'uyate. Isaf Obedensi'po o'uyate. Obed Boozensi'po o'uyate. Booz Salmónensi'po o'uyate. Salmón Naasónensi'po o'uyate. ³³Naasón Aminadabensi'po o'uyate. Aminadab Aramensi'po o'uyate. Aram Esromensi'po o'uyate. Esrom Faresensi'po o'uyate. Fares Judáensi'po o'uyate. ³⁴Judá Jacobensi'po o'uyate. Jacob Isaacensi'po o'uyate. Isaac Abrahamensi'po o'uyate. Abraham Taréensi'po o'uyate. Taré Nacorensi'po o'uyate. ³⁵Nacor Serugensi'po o'uyate. Serug Ragauensi'po o'uyate. Ragau Heberensi'po o'uyate. Heber Peleg Heberensi'po o'uyate. Peleg Heberensi'po o'uyate. Heber Salaensi'po o'uyate. ³⁶Sala Cainánensi'po o'uyate. Cainán Arfaxadensi'po o'uyate. Arfaxad Semensi'po o'uyate. Sem Noéensi'po o'uyate. Noé Lamecensi'po o'uyate.

³⁷Lemec Matusalénensi'po o'uyate. Matusalén Encensi'po o'uyate. Enoc Jaredensi'po o'uyate. Jared Mahalaleelensi'po o'uyate. Mahalaleel Cainánensi'po o'uyate. ³⁸Cainán Enósensi'po o'uyate. Enós Setensi'po o'uyate. Set Adánensi'po o'uyate. Adán Diosensi'po o'uyate.

Jesústaj nama'da kake'po toto' huairia Jesústaj da ona'uyate.

(Mt. 4.1-11; Mr. 1.12-13)

4 ¹Diosen Nokireg o'nopo'toenok Jesúsa Diostaj o'nigpeika'po Jordánhueya' o'kume'uyate. Diosen Nokirega' aratbut ehue' e'ika'yo Jesústaj o'tohua'uyate. ²Keyoda cuarenta huame'noe o'eonhuahuika'po. Keyoda toto'a Jesústaj o'dikdikuyate dakhuea' kake'po. Cuarenta huame'noe bapehue' o'unhua'po kenpa'ti cuarentaa' sikyo bapehue' o'eonhuahua'depo kenoka' aypota' o'e'uyate.

³—On buttida Diosen Huasi'po ee'nayo in huiddtaj aypo yaeen. —Jesústaj toto'a ona'uyate.

⁴—Aypoayo'da noikahue'dik o'ne aratbut. Aypo on'bape'po aya'da Apagba' huadik nigpeika'dik o'ne. Apagba'a kenpa' oa'. —Jesúsa ona'uyate.

⁵Kenoka' toto'a o'tohua'po Jesústaj o'tohua'po kutayoda ote'yo o'tobehuijpo. Ken ijhuiti ehue' nogyo nogyoda adteda aya' huadaribayo gobierno huairi Jesústaj o'batiahuay'ea'uyate.

^{6,7}—Aya'da 'urua'da huadaribayo kenpa'ti huadariyo huairi huag' o'bayokapone konigepo do'huedda me'tamaenok. Betapi' e'yokta' ijpakpo yokdik ijje. Do'taj huikudate e'tihuadnayo “Uruda huairi me'taene.” Do'taj ena'nayo aya'da i'tiahuaynig o'bayokapone. —Toto'a Jesústaj nama'da ona'uyate.

⁸—Bekhua', toto', konigepo “Dios Huairitayo'da huikudate yanighuadpo

yan'nigpee'.” Apagba'a kenpa' oa'. —Kenpa' Jesúsa toto'taj ona'uyate.

⁹Kenoka' Jerusalényo Diosen jakyo o'tohua'po toto'a o'tohua'po Diosen huaboro' jak jakkutagpiyo o'tobehuijuyate.

—On Diosen Huasi'po ee'nayo barakte yakudaj. ^{10,11}Apagba' oa'po:

Ka'nonokba'huade'po e'kudajte Diosa ke'nen huata'moneritaj o'mata'mona'aponok huiddbate kothue'dik i'ea'pone. Huaba'a kutate monokba'huadapone.

Apagba' kenpa' o'madoya'uyate.

—Toto'a nama'da ona'uyate.

¹²—“Dios Huairi nama'da kake'po nama'da ahue' yae'.” Apagba' kenpa' o'madoya'uyate. —Jesúsa toto'taj ona'uyate.

¹³Jesús nama'da kake'po toto' huairia nogda nogda da ona'depo nogda nama'da huana' nopoehue' o'edepo o'batikpo okhua'uyate. Nogokpi' da anaya'po yakumeapetdapi'.

Galilea huadaribayo Jesúsa huaboa'da o'manmadika'uyate.

(Mt. 4.12-17; Mr. 1.14-15)

¹⁴Galilea huadaribayo Jesús o'kume'uyate. Diosen Nokirega o'nopo'toenok Jesús teyda o'e'uyate.

'Urua'da o'manmadika'nok Jesústaj on'batia'paknok huabada adta'da nogyá' nogyá' on'batia'pakuyate.

¹⁵Judío aratbuten huaitake' jakya' o'manmadika'po nogda nogda nogyo nogyo judío aratbuten huaitake' jakya' o'manmadika'ika'uyate. “Urua'da o'manmadika' Jesúsa.” Aya'ada on'batia'pakuyate.

Nazaretyo Jesúsa o'ika'uyate.

(Mt. 13.53-58; Mr. 6.1-6)

¹⁶Ken, Nazaret huakka' jakyo Jesús o'hua'uyate. Keya' Jesús o'kereuyate. Okmapie'ahuaddik huame'noete judío aratbuten

huaitake' jakyo o'kud'uyate. Kenda o'kika'po o'kud'uyate. O'kudondepo Apagba' o'tiahuaypo Apagba' abona'pakya'po o'bo'uyate. ¹⁷Apagba' ken Isafas huamanbatia'pakeria o'manigmadoya'uy. Kenda beroba' Jesústaj on'yokuyate. O'ukpo in o'huahuaydepo, o'mona'pakuyate:

¹⁸Dios Huairien Nokireg me'nopo'toene

konigepo pai'da aratbuttaj huadak hua'a a'manbatia'pakya'po bektie'ea'me'ne. Pai'da huae'eri aratbuttaj kamadurugpake'po Dios Huairia me'ta'mona'uyne. Huairien huanaba' kenpa'da bahua'dik ka'ne'po kamane'po Dios Huairia me'ta'mona'uyne. Ekpobigtaj kabakpoyare'po Dios Huairia me'ta'mona'uyne. Kenomeytaj dakhuea'da on'magkika'nok kabaktohue'po Dios Huairia me'ta'mona'uyne.

¹⁹In huadak huabayokte Dios Huairia o'matinepahui'po kamabatia'pake'po Diosa me'ta'mona'uyne. Ken Jesús Isafasba' o'mona'pakpo o'mana'uyate.

²⁰Ken Jesús Apagba' o'bokhuikdepo judío aratbuten huaitake' jak huatoe'eritaj o'ba'yokdepo o'huaduyate. Ken aya' aratbut huaitake' jakyoda o'nepo Jesústaj on'tiahuaya'nok,

²¹—Ken Apagba' huaboa'da mo'peedene oy konig Isafas oa'uyate oy kenda ij kay. Oy ijka'nig bo'tiahuayne. —Ken Jesús huaboa'da o'mana'uyate.

²²Jesústaj “kenpihuay,” on'batia'pakpo “huadakda oa',” “buttida oa',” “urua'da hua'a o'batia'pak,” aya'ada on'batia'pakuyate.

—In Joséensi'po o'énig'a.
—On'batia'pakuyate. Nopoehue' o'nepo on'batia'pakuyate.

²³—Konig aratbut oa'ika',
“Huamadakka'eri i'epo huata'da

yayarea.” Do'taj ena'ta' bo'pakne ijnopoey, “Konig Capernaum huakka' jakyo o'bayareame'te o'pee iyokon o'nen huadaribaya' konigti yaka'.” O'nona'apone. —Jesús Nazaret aratbuttaj o'mana'uyate.

²⁴Jesús nogiti o'manbatia'pakpo,
—Be'api' Diosen huamanbatia'pakeria nogbayo e'hua'nayo Diosen

huamanbatia'pakeri o'e aratbuta o'noknopoeyapo on'nigpeeyapo. Ke'nen huakka' jakya' yakerekyada kentaj Diosen huamanbatia'pakeritaj aratbuta pakhue' o'nika'apo. Buttida ijjay.

²⁵A'nennada Elfaskudak o'ika'uyate. Elfaskudak Diosen huamanbatia'pakeri o'uyate. Keyo Israel aratbut o'nika' bapa huabayok nogiti nog seis puug hui'hue' o'uyate. Aypo ehue'da o'uyate. Israel aratbut aypo toehue' o'nuyate. Kenoka' huakka'ada Israel 'ayhua ee'tada

²⁶Israel aratbut 'ayhuataj Elfaskudaktaj nigta'monahue' o'uyate. Israel aratbuta oknopoehue'da o'nenok Israel 'ayhuataj aypo kabayokike'po nigta'monahue' o'uyate. Dios nog aratbut 'ayhuataj o'nigta'mona'uyate. Ken Sarepta jak 'ayhuataj o'ta'mona'uyate. Serepta jak meyhue'da Sidón huakka' jak o'e. Sarepta jak 'ayhua nog aratbutda o'uyate. Nog aratbut 'ayhua aypo kabayokike'po o'nigta'mona'uyate.

²⁷Kenpa'ti Israel aratbut huadaribayo huae'eri Eliseokudak o'uyate. Eliseo Diosen huamanbatia'pakeri o'uyate. Kenoka' huakka' Israel aratbut ke'poda on'masq'set'uyate. E'sq'set Israel aratbuttaj bayareahue' o'mauyate Diosa. Nogtatipi' bayareahue' Israeltanayo ee'ada Naamantayo'da o'yarea'uyate. Naaman nog aratbutda Siria huadaribayo huae'eri aratbut o'uyate.

—Jesús hu'énbaya'da Nazaretyo o'mana'uyate.

²⁸Judío aratbuten huaitake' jakya' aya'ada Israel aratbut

o'nepo on'peedepo diga'da Jesústaj on'huadiay'uyate. ²⁹On'bopo huakka' jakya' on'to^oro^okpo Jesústaj on'to^oro^okpo huakupakunojpoyo on'tohua'po ken huakupate kenomeyen huakka' jak o'e'uy. Ken huakupakunojpoya' andaya'yo on'tohua'uynig'a. ³⁰Jesúsa huakupakunojpote huakka' aratbut egkupopakte o'bakpokonpo o'bakhua'uyate.

**Dakhue'da nokirega bokerektaj
o'nopo'toe'uyate.**

(Mr. 1.21-28)

³¹Ken Capernaum huakka' jakyo Jesúsa o'hua'uyate. Capernaum Galilea huadaribayo o'e. Capernaumyo Jesús o'epo aratbuttaj o'manmadika'po judío aratbuten huaitake' jakya' okmapie'ahuaddik huame'noete o'manmadika'uyate. ³²"Kenpihuay 'urua'da o'manmadika', konig huairitone' o'manmadika'." Aratbuta on'tinopo'e'uyate.

³³Huaitake' jakyo nogbokerektatida dakhue' nokirega o'nopo'toenok 'utta'da o'okoypo,

³⁴—Oro'omeytaj ogkahue' moe'. ¿Mena'po oro'omeytaj ogka', Jesús Nazaret huae'eri? ¿Oro'taj kenpa'da a'eny'a'po menpa' o'huatiak? Ontaj oke'a'ne. Diosenyo'da i'ene. —Dakhue' nokirega 'utta'da o'okoy'uyate.

³⁵—A'pakhue' yae'. Huabokereky'a' yakhua', nokireg. —Jesúsa ona'uyate.

Ken huabokerektaj dakhue' nokirega sorokte o'en'uyate. Aya' okpoda sorokte o'en'uyate. O'endepo okoro^okon'uyate. Huabokerektaj dakhuea' ogkadhue'ada dakhue' nokirega okhua'uyate. ³⁶Aya'ada on'tiahuaypo on'mepuke'uyate. Huayahua'ya on'manbatia'pakpo,

—'Urua'da huadik oa'. Konig huairitone' ona'po ighua'da o'mana'nok nigpeedik o'nepo o'makoro^oka', dakhue'

nokireg o'makoro^oka'. —Huayahua'ya on'manbatia'pakuyate.

³⁷Ken huadaribayo nogyon nogyon Jesústaj on'manbatia'pakonhuahuika' uyate.

**Simón Pedroen huasu'taj Jesúsa
o'yarea'uyate.**

(Mt. 8.14-15; Mr. 1.29-31)

³⁸Ken Jesús o'oro^okonpo judío aratbuten huaitake' jakya' o'oro^okondepote Simónen jakyo o'kudon'uyate. Keyo Simónen huasu' huakka'da o'digpaknok, "Oro'en huasu'taj yayarea'." Jesústaj o'nona'nok ³⁹enpahuedte Jesúsa o'tiboato'po o'yarea'nok ke'na o'ta'huitato'depo ida o'bodpo o'manigmanhuada'uyate.

**Huakka' aratbut dakhue'da e'ne'te
Jesúsa o'bayarea'uyate.**

(Mt. 8.16-17; Mr. 1.32-34)

⁴⁰Nogyo nogyo huakka' aratbut o'nepo, dakhue'da o'nepo, noga noga dakhue'da o'nepo, on'digpakpi', ekpobigpi', nogda nogda dakhue'da o'ne'uyate. Ken e'sikde'te kenomeyen huabeta on'batotiakpo Jesúste on'batotiakuyate. Jesús nogtati nogtatia' o'batibata'tepo o'bayarea'uyate. ⁴¹Nogomey kenpa'ti dakhue'da e'ne'te Jesúsa toto'taj o'makena'uyate. Toto'a o'makoro^okpo 'utta'da o'dokoypo,

—Diosen Huasi'po i'ene. —Toto'a on'mana'uyate.

Jesús Diosen Cristo Diosa o'ta'mona'de'uy toto'a o'noknopo^oenok, —Keje', ahue' yane'. —Jesúsanayo toto'taj o'mana'uy.

**Galilea huadaribaya' Jesúsa
o'manbatia'pakonhuahua'uyate.**

(Mr. 1.35-39)

⁴²E'munyakte Jesúsa huakka' jakya' o'oro^okonpo aratbut ehue' ee'yo

o'hua'uyate. Aratbuta o'dukpo Jesústaj on'huahuay'uyate.

—Oro'omeytaj okhuahue' moe'.

—Jesústaj o'nona'nig'a,

⁴³—Huadak hua'a konig aratbut Dios Huairitaj oknopojka'dik o'neapo. Ken nog huakka' jakyo nogyo nogyo huadak hua'a manbatia'pakdik ka'e'po konigepo Diosa me'ta'mona'uyne.

—Jesúsa aratbuttaj o'mana'uyate.

⁴⁴Ken nogda nogda judío aratbuten huaitake' jakyo Galilea huadaribayo Jesúsa huadak hua'a o'manbatia'pakika'uyate.

**Jesúsa ena'te Simónomey
o'nokenedepo huakka'nana biig
o'nontotokuyate.**

(Mt. 4.18-22; Mr. 1.16-20)

5 ¹Nogok Genesaret e'pog akta'bogpete Jesús o'bo'uyate. Diosen hua'a a'peeya'po huakka'nada aratbut on'batiakpo o'nonda'epo Diosen hua'a e'peeta' on'pakpo Jesústaj o'nonda'e'uy. ²Botta' kusi'petone' meyhue'da akta'bogpete e'bette Jesúsa o'tiahuaypo sigpi' huadhue' o'nuy. Huakjene'eriomey kusi'petaj o'nokhua'depo huakjene' on'koyoa'uyate. ³Nogtida kusi'petone'yo Jesús o'kudpo o'bo'uyate, Simónen kusi'peyo o'bopo.

—Sue'pi' e'pognopo'te be'tohuatu', Simón. —Jesúsa Simóntaj ona'uyate. Keyo kusi'peyo o'huadepo huaboa'da huakka'nada aratbuttaj o'manmadika'uyate. Kusi'peya'da o'manmadika'uyate.

⁴O'manmadika'batikdepo, —E'pog jodyoda yanhua'po biigtaj yanokjene'. —Simóntaj ona'uyate.

⁵—Aya' sikyoda oro'omey okjene'bednig'a biig ehue'da o'e, Huamanmadika'eri. O'na ona'nok yokjene'apoy. —Simóna Jesústaj ona'uyate.

⁶Ken o'nokjene'depo huakka'nada biig on'kuda'denok en'totokte huakjene' huaboa'da okputukonpo nogyen nogyen okputukonpo. ⁷Nog huakjene'eri nog kusi'petaj Simóna huaba'a ba'ba' o'manenok. Ken on'tiakdepo kenomeyen botta' kusi'peyo biig on'bahueda'po huakka'nada o'epo kusi'pe o'ta'kotay'uyate. ⁸Kenda Simón Pedro o'tiahuaypo Jesúsen hua'ite huikudate o'tihuadpo,

—Bekhua', Huairi, donayo dakhuea' huaka'eri ijje. —Jesústaj Simóna ona'uyate.

⁹Biig huakka'da o'enk Simón omepuke'po kenpa'ti nogomey Simónere huakka'da on'mepuke'uy. ¹⁰Kenpa'ti Jacobo Juanere Zebedeoensi'po Simónere huakjene'eri o'nuyate. Kenomeykon on'mepuke'uyate.

—Mepu'kehue' yae'. Oy huaboa'da do'taj kanoknopoe'po aratbuttaj i'bae'apo. —Jesúsa Simóntaj ona'uyate.

¹¹Ken kusi'pe on'betandepo huakjene'eria aya'da on'maenanpo kenpa'da on'maenanpo Jesústaj a'nigpeikaya'po on'tahua'uyate.

**Huabokerek ke'poda e'so'set Jesúsa
o'yarea'uyate.**

(Mt. 8.1-4; Mr. 1.40-45)

¹²Keyo huakka' jakyo Jesús o'edenok huabokereka o'huatiak'uyate. Ke'na ke'poda o'so'seta' Jesústaj o'tiahuaydepo huikudate o'huadpo sorokyo o'kuta'boy'uyate. (Ken konig gobierno huairitaj ogkika'uyate.)

—O'na e'paknayo beyarea', Huairi. —Jesústaj ona'uyate.

¹³Jesúsa o'tibata'tepo —E'yarea'ta' ijpaki, “o'yareay.” —Jesúsa ona'uyate.

Ena'te idada o'yarud'uyate.

¹⁴—“Jesúsa be'yarea'ne,” mantia'pakhue' yae'. Sacerdote Diostaj

'uhua huanigbatiarakerite sacerdotete yahuati'. I'yaredene betiahuayye'. A'yarea'po konig Moisésa o'mana'uyate konig yayokti'. Sacerdote 'uhua Diostaj kanigarake'po 'uhuapi' yayokti'. Ken konig i'ka'po i'yaredepo huadak i'enok aratbut tiahuydik o'neapo. —Jesúsa ona'uyate.

¹⁵Urua'da Jesúsa o'bayarea' huadaknada o'manmadika' nogya' nogya' on'tipeepo nogiti nogiti huakka'da on'tipeepo huakka'da aratbut Jesústaj ogkupopakpo a'peeya'po kenpa'ti be'yare'po ogkupopakuyate. ¹⁶Egkupopakta da Jesúnayo o'bakhua'ika'po keyo aratbut ehue' huag'yo o'bakhua'ika'uyate. Keyoda o'tiona'pakonhua'uyate.

Huabokerek e'ketpaktaj Jesúsa o'yarea'uyate.

(Mt. 9.1-8; Mr. 2.1-12)

¹⁷Nogoka' Jesúsa e'manmadika'te keyo fariseo aratbut on'bahuadpo fariseo Moisésenba' on'nigpeika'uyate. Kenpa'ti Moisésenba' huamanmadika'eri on'bahuadpo Galileaya' Judeaya' kenpa'ti Jerusalénya' on'huatiakde'uyate. Kabayare'po Diosa Jesústaj o'tihuapokpo ¹⁸ken Jesústaj huabokerek asukte enpahuedte on'nigtotiakpo sue'ada huabokerek on'nigtotiakuyate. Ken huabokereka asukte e'ketpak onpahuedika'uyate. Jakyo e'kuda'ta' on'pakpo Jesústaj a'nighuedaya'po e'kuda'ta' on'paknig'a ¹⁹huakka'nanada o'nenok meya' kudahue' o'ne'uy. Konigepo jak kutayo on'tobehuikepo jakonpid on'tiokendepo huabokerek asukte enpahuedte o'nonhuaraka'po aratbutnopote Jesústaj huakokpen o'nonhuaraka'uyate. ²⁰Jesúsánayo o'yarea'apo on'nopo'e'uy. Kenda Jesúsa oknokot. Huabokerek e'ketpaktaj,

—Aya'da Diostaj dakhuea' i'ka'uyatenig'a do'a yokkahueay, huabokerek. —Jesúsa e'ketpaktaj ona'uyate.

²¹Ken Moisésenba' huamanmadika'eri kenpa'ti fariseo aratbut Jesústaj on'peedeipo huabo'a'da on'nopoepo “Diostaj dakhuea' Jesúsa oa'. Nama'da o'nopoepo dakhuea'da Jesúsa oa'. Huabokerekanayo okkahueahue'dik o'e. Diosayo'da dakhuea' e'ka' okkahuea'dik o'e.” Moisésenba' huamanmadika'eri fariseoere huabo'a'da huanopoya'da on'nopoepo.

²²Kenda fariseomey huanopoya'da on'nopo'enig Jesúsa o'nopo'e'uyate.

—Menpa' ken konig dakhuea' on'tinopo'e. ²³Diostaj dakhuea' e'ka' huabokereka okkahueahue'dik o'e. Diosayo'da dakhuea' e'ka' okkahuea'dik o'e. Huabokerekanayo sigpi' yareahue'dik o'e. Diosayo'da yarea'dik o'e. ²⁴Do huabokerek ijjeipo Diosya' ijtiakuy. Diostaj dakhuea' e'ka' bakkahuea'dik ijjei opudtaj a'manopoeyaya'po e'ketpaktaj ijyareapoy. —Jesúsa o'mana'po, —Yabo', asuk ya'udpo, o'nen jakyo yahuati'. —Huabokerek e'ketpaktaj Jesúsa ona'uyate.

²⁵Huabo'a'da ena'te ke'na o'bod'uyate. Huamanmadika'eri fariseoere en'tiahuayte o'bodpo, asuk o'udpo ke'nen jakyo o'hua'po Diostaj dakiti o'tiona'pakpo Dios 'uruada megka'ne o'batia'pakuyate. ²⁶Aya'ada on'tiahuaydepo on'mepuke'po Dios 'uruada o'ka' on'batia'pakuyate. On'mepu'kudpo, —Oy konig a'nenda tiahuyhue' o'nika'uyunig o'tiahuaydey. Diosa 'uruada o'ka' o'tiahuay. —Aratbuta on'tiahuaydepo on'batia'pakuyate.

—Diostaj aknopoeyaya'po do'taj menigpeepo be'tahua'. —Jesúsa Levítaj ona'uyate. (Leví konogda o'dikka'uy Mateo)

(Mt. 9.9-13; Mr. 2.13-17)

²⁷Nogoka' Jesúsa o'orokpo Levítaj o'tiahuay'uyate. Leví huabokerek o'epo

gobiernotaj huakupe o'tabae'ika'po
gobierno huakupe huatabae' jakyo
o'huad'uyate.

—Diostaj aknopoe'ya'po do'taj
menigpeunhuahuika'. —Jesúsa Levítaj
ona'uyate.

²⁸Ken Leví o'bodpo aya'da kenpa'da
o'maenanpo Jesúsere o'hua'uyate.

²⁹Nogok Jesústaj huakka'da
aypo on'manigmanhuada'po Levien
huanaba'a on'nigmanhuada'uyate.
Levien jakya' on'nigmanhuada'uyate.
Kutopate Jesúsere Leviere huakka'da
on'bahuadpo, gobiernotaj huakupe
huatabae'eri on'bahuadpo kenpa'ti
nogomey on'bahuadpo gobierno
huakupe huatabae'eria engaña
ogkika'uyate. ³⁰Fariseo aratbut kenpa'ti
Moisésenba' huamanmadika'eri o'nepo
huaboa'da on'bahuua'po Jesúsén
huanigpeika'eritaj on'bahuua'depo,

—¿Gobierno huakupe huatabae'eri
kenpa'ti dakhuea' huaka'eriene mena'po
opudomeya mo'bape'? Kenomeyere
bapehue' yane'. Dakhuea'da boka'ne.
—On'mana'uyate.

³¹—Aratbut huadakda ee'nayo
huamadakka'eriyo huahue' o'nika'.
Dakhue'da ee'nayo huamadakka'eriyo
on'hua'ika'. ³²Konigepo “Huadak
huaka'eri ijje.” Aratbut kenda huata'
huatinopoe'eritaj “Yan'nopo'korea'.
Diostaj yan'nigpee',” a'manaya'po
Diosya' bahuatiakhue' ijje'uy.
“Dakhuea' huaka'eri ijje.” Aratbut
kenda huata' huatinopoe'eritaj
“Yan'nopo'korea'. Diostaj yan'nigpee',”
a'manaya'po Diosya' ijbahuatiakuy.
—Jesúsa o'mana'uyate.

**Diosa kamapee'po bapehue'
o'nunhua'depo on'tiona'pakika'.**

(Mt. 9.14-17; Mr. 2.18-22)

³³—Juan bautiza huaka'erien
huanigpeika'eri kenpa'ti fariseoen
huanigpeika'eri Diosa me'pee'po

bapehue' o'nunhua'po on'tiona'pakika'.
¿Mempa' o'nen huanigpeika'eriata aypo
on'bape'ika'? —Fariseomey kenpa'ti
Moisésenba' huamanmadika'eriomeya
nama'da on'nopoe'po Jesústaj
o'nona'uyate.

³⁴—Do konig huabokerek e'toepak
konig ijjenok. Kenoka' huabokerek
o'toepakapo huakka' huadi'a
a'durugpakya'po kenere a'bapeya'po
on'bahuatiakika'. Kenoka' huadi'
kenere o'nepo “Bapehue' ya'nunhua',”
manahue'dik o'nenig'a ³⁵kenoka'
do'taj kadarake'po boktohua'denok
huadi' aratbuta bapehue' o'nunhua'po
on'tiona'pakonhua'apo. —Jesúsa
o'mana'uyate.

³⁶—Huatone'ok ke'poda e'para'te
akbetya'po huabo huaoktaj okteghue'
monika' oro'omey judío aratbut.
Huaboenpa huatone'oktaj ekbetnayo
onte'ti ke'poda o'para'apo kenpa'ti
huabo huaok dakhue'da o'epo.
Konigti adhuea'pane'a e'manmadika'
huatone'dik onte'ti nigpeehue'dik yane'.
Do'hued huabodikyo'da e'manmadika'
nigpeedik yanika'. ³⁷Huatone'si'dak vino
huatoge' ayda kenpa'ti hurugada o'epo
konigepo huabo vino sine' huebiahued
onjoyhue'dik o'ene. Huatone'si'dakyo
huabo vino onjoyhue'dik o'ika'ne.
Huatone'si'dakyo huabo vino enjoinayo
o'huepoagpo huasi'dak on'titagonapo.
Vino o'surukapo kenpa'ti huasi'dak
ke'poda o'su'huitonapo, dakhue'da o'epo.
³⁸Huabo vino huabosi'dakyo onjoydik
o'ene. Konigti adhuea'pane' ogkika'
kahue'dik yanika'. Do'hued huabo
e'manmadikayo'da yan'nigpeika'po,
yag'kika'. ³⁹Be'api' vinotone'
on'mamay'ikame'te huabo vino pakhue'
o'nepo. “Vinotone'yo'da huadakda o'e.”
O'da'. Ken konig adhuea'pane' ogkika'
be'api' ogkadhuahuika'depo do'hued
huabo e'manmadika' e'ka'ta' pakhue'
o'ne. —Jesúsa o'mana'uyate.

**Judíoen okmapie'ahuaddikte
Jesúsen huanigpeika'eria
o'nogkupoktega'uyate.**
(Mt. 12.1-8; Mr. 2.23-28)

6 ¹Nogok judío aratbuten okmapie'ahuaddik huame'noete Jesús ta'bayo o'hua'epo huanigpeika'eriene o'hua'e'uyate. Jesúsen huanigpeika'eri trigo o'nogkupaya'po huaba'a on'tipita'po on'bape'uyate. ²Ken sue'da fariseo huamanmadika'eri o'nepo,
—Kenda Judíoen okmapie'ahuaddik huame'noete ogkupayahue'dik o'énig'a. ¿Mena'po bo'ka'? Dakhuea'da bo'ka'ne.
—Fariseo huamanmadika'eriomey Jesúsen huanigpeika'eritaj on'mana'uyate.
³—Apagba'te Davidtaj e'batia'pak mo'ba'tiahuay'uyate. David kenere huae'eri ogkusitokuyate.
⁴Diosen carpa jakyo ogkud'uyate. Pan Diostaj on'nighueda'ika' o'hued'uyate. Sacerdote Diostaj 'uhua huanigbatiarakeriyo'da ken pan bape'dik o'nika'. David kenere huae'eri ogkusitokpo ken pan o'depo on'bape'uyate. —Jesúsa fariseomeytaj o'mana'uyate.

⁵Nogdakon Jesúsa o'mana'po,
—Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Judío aratbuten okmapie'ahuaddik huame'noete huairi ijjepo katepi' yagka' aratbuttaj mana'dik ijje. —Jesúsa o'mana'uyate.

**Eba'po'ketpaktaj Jesúsa
o'ba'yarea'uyate.**
(Mt. 12.9-14; Mr. 3.1-6)

⁶Nog okmapie'ahuaddik huame'noete judíoen huaitake' jakyo Jesús o'kuddepo huaboa'da o'manmadika'uyate. Keyo huabokerek huada'kopen eba'po'ketpak o'uyate.
⁷Moisésenba' huamanmadika'eri

fariseomeyere Jesústaj on'tiahuaya'po okmapie'ahuaddik huame'noete menpa' o'yareapopi' kenda e'tiahuayta' on'pakpo. Okmapie'ahuaddik huame'noete e'yarea'nayo “Dakhuea' o'ka'.” huaa'dik o'ey on'nopoepo.
⁸Kenda fariseomey en'nopo'e'te Jesúsnayo o'maknokotuy. Huabokerek eba'po'ketpaktaj

—Yabo', iyq eretnopoyo yaboato'.
—Jesúsa ona'uyate.
Ken huabokerek o'bopo eretnopoyo o'boato'uyate.
⁹—Okmapie'ahuaddik huame'noete huadak ka'dik o'ene. Dakhuea' kahue'dik o'ene. Okmapie'ahuaddik huame'noete dakhue'taj yarea'dik o'ene. Barakhue'dik o'ene. Menpa' kenpa' mo'nopo'e opuda. —Jesúsa o'mana'nig'a fariseomey soata' a'tokhue'da o'noke'uyate.

¹⁰Konigepo Jesús nogta nogta o'batiahuaypo,
—Yabate'. —Jesúsa huabokerek eba'po'ketpaktaj ona'uyate.
O'ba'tedepo o'ba'yarudpo huadakba'da o'ean'uyate.
¹¹Fariseomeynayo Jesústaj huakka'da on'huadiaydepo a'arakya'po monig ka'dik o'e, on'batia'pakuyate.

**Jesúsen doce huamata'mona'eritaj
Jesúsa o'baktie'ea'uyate.**
(Mt. 10.1-4; Mr. 3.13-19)

¹²Nog huame'noete Jesúsa a'tiona'pakya'po ote'yo o'behuikpo aya' sikyoda o'tiona'pakbedpo Diostaj o'tiona'pakbeduyate. ¹³Emede'te ke'nen huanigpeika'eritaj o'magkupopaka'depo doceyo'da o'baktie'ea'uyate. Opuda doce do'hued huamata'mona'eri mo'eapone. Jesúsa o'madikka'uyate.
¹⁴Simóntaj oktie'ea'uyate. Simón konogda o'dikka'uy Pedro. Simónen huama'buy Andréstaj oktie'ea'uyate. Jacobotaj Juantaj, Felipetaj,

Bartolomé taj, ¹⁵Mateotaj, Tomástaj o' baktie'ea'uyate. Alfeoensi'po Jacobo g'epo Jacobotakon oktie'ea'uyate. Kenpa'ti Simón Zelote oktie'ea'uyate. ¹⁶Kenpa'ti Jacoboen huama'buy Judastaj oktie'ea'uyate, kenpa'ti Judas Iscariotetaj oktie'ea'uyate. Ke'na Judas Iscariote Jesústaj judío huairitaj nogok o'bayokuyate. Kadarakepo o'bayokuyate.

**Jesúsa huakka'tada
o'manmadika'uyate.**

(Mt. 4.23-25)

¹⁷Ken Jesús ote'ya' o'huarakpo doce huamata'mona'eriene huatota'yo on'huarakuyate. Jesúsen huanigpeika'eri huakka'nada g'nepo kenpa'ti nogomey huakka' on'batiakdepo Judea huadariya' Jerusalén ya' e'pogya' huakka' jak Tiroya' kenpa'ti e'pogya' huakka' jak Sidón ya' on'batiakde'uyate. Jesústaj a'peeya'po on'batiakpo Jesúsa be'yare' on'nopo'epo on'batiakuyate. ¹⁸Kenomeytaj toto'a dakhuea' e'magka'tada Jesúsa o'bayarea'uyate. ¹⁹Jesúsa aya'tada o'bayarea'ika'nok aya'ada a'yareya'po Jesústaj e'nejta' on'pakuyate.

**Durugda aratbut o'nika'apo kenpa'ti
noga suhue' g'nika'apo. Jesúsa
o'mana'uyate.**

(Mt. 5.1-12)

²⁰Ken Jesús huanigpeika'eritaj o'batiahuaypo, o'manmadika'po, —Opudomey pai'da mo'epo katepi' to'ehue' mo'e. Dios opuden Huairi g'e. Dios mo'nopo'toenok Diostaj mo'nigpeika'. Durugda mo'ika'ne. ²¹Opudomey aypotaj e'eadada durugda mo'ika'apo dapotey mo'ika'apone. Opudomey oy suhue' mo'edepo bo'huikdepo durugda mo'epo bo'erikapone.

²²Opudomeytaj on'huadiayapo. Do'taj bo'paknok on'huadiayapo. Do huabokerek ijje'po Diosya' ijtia'kuy. E'huadiaytada durugda mo'ika'apone. Kenpa'ti do'taj bo'paknok mo'enapone. E'entada durugda mo'ika'apone. Kenpa'ti do'taj bo'paknok e'tidi'ke'tada durugda mo'ika'apone. Kenpa'ti do'taj bo'paknok "dakhue'da g'ne," e'huaa'tada durugda mo'ika'apone. ²³Nogok ken konig egka'tada huakka'da yan'madurugpakti'. Dios kurudya' 'uru'ada mo'nigka'apone. Kenomey aratbuta opudomeytaj dakhue'da mogka'apone. Kenomeyen adhuea'pane' Diosen huamanbatia'pakeritaj dakhue'da on'magka'uyate.

²⁴Opudomey oy huakka'da mo'to'epo mo'durugpakne. Nogok pai'da mo'epone.

²⁵Huakka'da aypopi' mo'to'epo konig oy dapotey e'ika'ada nogokda pai'da mo'epopo bo'kusitokapone.

Oy durugteda e'erikada pai'da mo'epo bo'huikapone.

²⁶Huadakda g'ne. Aya'ada opudtaj mo'tinopo'epo on'batia'pakika'nig'a nogokda pai'da mo'nopo'epone. Konigti a'ennada da huamanbatia'pakeritaj on'tinopo'e'uyate, huadakda g'ne nama'da on'tinopo'e'uyate. Huadakda g'ne nama'da on'batia'pakuyate.

**Dig huabahuhauay'eritaj konig
taka'taj onte'ti diayahue'ada di'
yan'mae'.**

(Mt. 5.38-48; 7.12)

²⁷Do'taj on'peene opudomeytaj o'nona'ne. Opudtaj dig bo'huahuayika'ne konig taka' g'nepo dakhuea' mogkika'ne. Kenomeytaj di' yan'maika'po huadak yan'magkika'. ²⁸Opudtehuapa' dakhue'da ka'e' huahuaa'eritaj Diostaj daka' yamagka'

ya'nona'. "Kenomeytaj Diosa kamanopo'kore'." Yan'tiona'pakti'. Kenpa'ti kenomeya dakhue'da mogka'ne, kenomeytaj yan'tiona'pakti'.²⁹ Noga opudtaj e'tuktuknayo diayahue'ada kentaj daka' yana'. Onte'ti e'batuktuknayo onte'ti daka' yana'. Noga opiot e'kai'nayo diayahue'ada chompakon yayokti',³⁰ "Aypo beyok." Noga ena'nayo sue'nopo ehue' yaepo yabayokti'. Yudtaj bektoyok ena'nayo daknopo'da yaepo yaktoyokti'. Onte'ti "Betahua'," ahue' ya'e'.³¹ Konigti huadakda nogomey opudtaj e'nigka'ta' bo'paknok kenomeytaj konigti huadakda yan'manigkikati'.

³² Sue'ada opudomeytaj di' mo'ene kenomeytayo'da di' ee'nayo kenda sue'da huadak o'e. Kenda dakhuea' huaka'eria ogkika'nigtaj. Nogomeya di'da ee'nayo di' on'mae'. Dihue' huag'eritakon di' yan'mae'. Kenda huadakda o'e.³³ Sue'ada opudomeytaj huadakda mogkika'po montihuapokika'ne. Kenomeytayo'da e'tihuapoknayo sue'da huadak o'e. Ken konig dakhuea' huaka'eri ogkika'. Nogomey dakhue' huag'eri huadak egka'nayo e'tihuapoknayo kenomeytaj dakhue' huag'eria huadak ogkika'po on'tihuapokika'. Opudomeytaj huadakda kahue' huag'eritaj kenpa'ti tihuapokhue' huag'eritaj huadakda yag'kikati'. Kenda e'kika'nayo huadaknanada o'e.³⁴ Kenomeyanayo kenpa'ti be'tahuapone, yan'nopoepo kenomeytayo'da ektoyoknayo sue'da huadak o'e. Kenda konig dakhuea' huaka'eria ogkika'. Nog dakhuea' huaka'eritaj on'baktoyokika'. Kenpa'ti be'tahuapone on'nopoepo. Nogomeyanayo onte'ti tahuahue' me'taeapone nopohue'ada opudomeynayo kenomeytaj yan'baktoyokika'. Kenda huadaknanada o'e.³⁵ Opudtaj

huahuadiayeritaj kenpa'ti taka'taj di' yan'maika'. Huadakda yan'magkika'. Taka'taj huadakda yan'magkika'. Kenomeytaj yan'baktoyokika'. Kenpa'ti tahuahue' me'taeapone nopohue'ada yan'baktoyokika'. Ken konig e'kika'nayo Dios kurudyo 'urua'da bo'yokapone. Opudomey kenpa'ti Dios Huairi kuruderiensi'po mo'aeapone. Dios kuruderi teynanada o'e. Konigepo dakiti ahue' huag'eritaj kenpa'ti dakhuea' huaka'eritaj Diosa huadakda o'manigkika'.³⁶ Konig opuden Apag Dios o'matinepahuika' konigti yan'matinepahuika'.

**Nog aratbuttaj dakhuea' o'ka',
e'nopo'e'ada bahuahue'dik yane'.**

(Mt. 7.1-5)

³⁷ Nogat "Dakhuea' o'ka'," huaahue' yanika'. "Dakhuea' o'ka'," huaahue' e'ika'nayo "Dakhuea' o'ka'," Dios opudtakon huaahue' mo'ika'apone. Kenpa'ti nogomeytaj "Dakhuea' o'ka'nok mabitbitdik o'ey," ahue' yanika'. Ken konig ahue' ee'nayo "Dakhuea' o'ka'nok mabitbitdik ijjej." Diosa opudtakon onahue' mo'aeapone. Nogomeytaj bakkahuea'nayo Diosa opudtakon bokkahuea'apone.³⁸ Nogomeytaj yan'bayokti', konig en'pakte huakka' yan'bayokti'. Huakka' e'bayoknayo opudtakon huakka'nanada Diosa mo'bayokapone. Nogomeytaj sue'da e'bayoknayo kenpa'ti Diosa sue'da bo'yokapone. Nogomeytaj huakka'da e'bayoknayo Diosa opudtakon huakka'da mo'bayokapone. —Jesusa kenda o'manmadika'uyate.

³⁹ Konig huamanbatia'pakonhua' Jesusa o'manmadika'po,
—Huabot ekpobiga' batohuahue'dik o'ne. Konigepo huakogtone'yon bakotdik o'ne. Ken konig be'api' huamanmadika'eritaj daka' peehued e'eadada Diosenba' daka' kikhued e'eadada

Diosba' nogtaj manmadikahue'dik o'ne. ⁴⁰Huamanmadika'erien huanigpeika'erinayo sue'da on'nopoeng'a ke'nen huamanmadika'erinayo huakka'da on'nopoika'. Nogok e'nigpeeonhuahuade'te konigti kenomeyen huamanmadika'eri o'manmadika'ika' nogomeytakon manmadika'dik o'neapo.

⁴¹Noga suepi' dakhuea' eka'nayo "Dakhuea' o'ka'," ida huaahue' yane'. Onnayo dakhuea'nanada i'kuy'etpi'. Kenda nopoehue' i'e. In konig o'e ijbatia'pakapoy. Nog aratbuten huakpoyo huata'sujsi'po ekpohuedte o'na i'tiahuaynig'a. O'nen huakpoyoa'taj huaboro'ta'sua bekpohuedne. ⁴²"Huata'suj huakpoyo oktoki', eg'." Menpa' ina'. Nama'da ia'. Ken o'nen huakpoyoa'taj huaboro'ta'sua bekpohuednig'a tiahuayhue' i'ene. Nama'da huanopoe'eri i'ene. Huakkuruda o'nen huakpoya' huaboro'ta'sutaj on huata' yakopotoken. Ken konig dakhuea' i'ka'ne yanopo'korea'po yabatik. Kenoka' i'batikde'po daka' i'tiahuaydepo nogen ta'sujkon okpotokdik i'epone. Noga nama'da eka'nayo dakhuea' e'huaka' kabatike'po tihuapokdik i'epone.

Hueymeyen huada huadakda ee'nayo o'tiahuaypo hueymey huadakda o'e o'nopoene.

Konigti aratbut huadakda e'batia'pakika'nayo huadakda o'ne o'nopoene.

(Mt. 7.17-20; 12.34-35)

⁴³Aratbut konig hueymey o'ne. Huadak hueymey ee'nayo dakhue'daa' huada dapakhue'dik o'e. Huadakdayo' o'dapakika'. Kenpa'ti dakhue' hueymey o'epo huadak huada dapakhue'dik o'e. Dakhue'ayo' huada o'dapakika'.

⁴⁴Hueymeyen huada huadak ee'nayo o'tiahuaydepo hueymey huadakda o'e o'nopoene. Hueymeyen huada dakhue' ee'nayo hueymey dakhue'da o'e o'nopoene. ⁴⁵Konigti bepi' huabokerek huadakda ee'nayo huadakyo' oa'ika'. Huadaknopo'da o'epo huadakyo' o'batia'pakika'. Kenpa'ti bepi' dakhue'da o'epo dakhue'yo' oa'ika'. Dakhue'nopo'da o'epo dakhue'da o'batia'pakika'. Konig huanopo'a o'e, konig o'nopoika'po ken konig o'batia'pakika'ne.

Jesústaj huanigpeika'eri konig jak huaka'eri o'ne.

Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

(Mt. 7.24-27)

⁴⁶"Do'hued Huairi o'taene. Do'hued Huairi o'taene." Nama'da do'taj o'onika'ne. Do'taj nigpeehue' mo'ika'ne. Kenda o'nonika'ne kahue' mo'ika'ne. ^{47,48}Aya'da do'taj menhuatiakpo do'taj menigpeika'po do'hued hua'a bo'kika', konig 'urua'da jak huaka'eri daka' jak o'ka'po dariteyya' o'ka'po 'iddu boro'da adteda o'kudyapo jak o'ka'. Huekuru o'tiakdepo jakta o'pokpo daka' jak o'ka'nok tohuahue'dik o'e. Huekuru tohuahue'dik o'e. Ken konig do'taj huanigpeika'eri o'nepo, oknopoebatikhue'dik o'neapo. ⁴⁹Nogomeya do'taj nama'da menpeenig'a kenda ijmanay nigpeahue' o'nika'po konig dakhue' jak huaka'eri o'ne. Dakhue' jak huaka'eri kuhuadta' jak o'ka'po, 'iddu adteda kudyahue'ada jak o'ka'po. Nogok huekuru o'huetiakdepo ken jak o'huekedepo huekuru jaktaj o'tohua'po. Aya'da o'tohua'. Dakhue' jak huaka'erien jak ehue'da o'tae. Ken konig do'taj nigpeehue' huae'eri o'neapo. Ken konig e'dik o'neapo. —Kenda Jesúsa o'manmadika'uyate.

Roma gobierno sorotataj capitánen huanaba'taj Jesúsa o'yarea'uyate.

(Mt. 8.5-13)

7 ¹ Jesúsa huakka'da o'manmadikandepo o'batikdepo huakka' jak Capernaumyo o'hua'uyate. ² Capernaumyo o'kudondepo Roma gobierno sorotataj capitán o'e'uyate. Capitán cien sorotataj o'mata'mona'ika'. Huadi'da huanaba' o'taepo kentaj huakka' o'pakika'uyate. Ken huanaba' dakhue'da o'epo ehue' huae'dikte o'uyate. ³ Jesúsa o'bayarea'deme'te o'tipeedepo sue'da judío huairitone'taj o'mata'mona'po Jesúste o'mata'mona'po. "Do'hued huanaba'taj betayarea'." Jesústaj ya'nonati'. O'mana'uyate. ^{4,5} Jesústaj onhuahua'depo digá'da on'pakpo,

—Roma sorotataj capitána oro'omey judío aratbutaj huakka'da o'pak. Oro'omeytaj di'da o'e. Oro'en huaitake' jak o'ka'uy. Konigepo capitánen huanaba'taj yayarea'. —Judío huiritone'a ighua'da Jesústaj o'nona'uyate.

⁶ Ken huairitone'ere Jesús o'hua'uyate. Capitánte o'hua'po capitánen jak meyohue'da en'tikayopakte capitána huadi' aratbuttaj o'mata'mona'uyate. Jesúste yanhua' o'mana'po,

—Iyo do'hued jakyo kudhue' kae' konigepo o'na 'urua'da i'e. Huairi i'ene. Donayo huairi ehue'da ijjej. ⁷ Do'huada ijpakpo ontaj huahuahue' o'ene. "Kayare'," yaa'. Kenda o'na ea'te do'hued huanaba' o'yarudapo. ⁸ Do'hued sorotataj huairia menika'ne kenda ijnigpeikay. Kenpa'ti do'hued sorotataj ijmanikay do'taj mennigpeika'ne. "Yahuati'," do'hued sorotataj e'nade'te o'hua'ika'. Nogtaj "Yatiak," ena'te o'tiakika'. Do'hued huanaba'taj katepi "Yaka'," ena'nayo

o'ka'ika'. Kenpa' Jesústaj ya'nonati'. —Capitána huadi'taj o'mana'uyate.

⁹ Kenda Jesús o'peedepo "Kenpihuay, huakka'da capitána meknopoene." Jesúsa o'nopoepo. Huakka' aratbut huatahua'eritaj Jesúsa o'batiahuay'epo, —Ken capitána huakka'da meknopoene. Huakka'da Diostaj oknopoe'. Judío aratbutnayo Diostaj sue'da o'noknopoe ijnopoej. Diostaj sue'da o'noknopoe. Buttida ijjay. —Jesúsa o'mana'uyate.

¹⁰ Jakyo e'kumejde'te kenomeytaj capitán o'mata'mona'denig ogkumejdepo capitánen huanaba' e'yarede' huadakda e'ede' on'huahuayato'uyate.

'Ayhuaensi'po huabokerek huaboa'da e'bueytada Jesúsa o'noyhuada'uyate.

¹¹ Nogoka'da Naín huakka' jakyo Jesús o'hua'uyate. Jesús huanigpeika'eriere kenpa'ti nogomey huakka'ada on'hua'uyate. ¹² Huakka' jak huakye'dikte o'huahua'depo huabokudak huaboa'da e'bueyde'te a'kubarakkaya'po ohuey cajónpote e'ntonohua'te Jesúsa o'tiahuay'uyate. Ken huabokerekkudak 'ayhuanen nogtida huabosi'po o'taika'uyate. 'Ayhuaere huakka'da aratbut on'hua'uyate. ¹³ Jesús Huairia 'ayhuataj o'tiahuaydepo o'tinepahui'po, —Huikhue' yae'. —Ona'uyate.

¹⁴ Ken Jesús o'huahua'po ohuey cajónpota' o'tibata'tenok huantohua'eriomeya o'nontoboato'uyate. —Yanoyhuad, huabo, do'hua ijjay. —Jesúsa ona'uyate.

¹⁵ Ken huaboa o'huadato'po huaboa'da aratbuttaj o'mana'pakato'uyate. Ken huabotaj huayetaj o'yokuyate. ¹⁶ Huakka'ada aratbut keyo o'nepo on'tiahuaypo huakka'ada on'mamepu'kudpo Diosa

'urua'nanada o'epo huadakkanada o'kika'. On'batia'pakpo,

—Diosen huamanbatia'pakeri teyda o'epo orote o'tiakde. —Onda'po, kenpa'ti,

—Diosa iyo ke'nen aratbutte o'tiakde. Oro'omeytaj mantihuapokya'pone.

—Onda'uyate.

¹⁷Kenda Jesúsa o'ka'denig on'batia'pakpo, nogya' nogya' adta'da on'batia'pakpo, Judea huadaribayo kenpa'ti Judea huadaribaya' nogya' nogya' on'batia'pakuyate.

Jesúste Juan Bautista botta'taj o'mata'mona'uyate.

(Mt. 11.2-19)

^{18,19}Kenda Jesúsa o'ka'denig Juan Bautistaen huanigpeika'eria on'batia'pakdenok kenda Juana o'tipeedepo botta' huanigpeika'eritaj o'mata'mona'po, Jesúste o'mata'mona'po, “Diosa Cristotaj mo'ta'mona'apone. Cristo o'tiakapo oknopoe. ¿Menpa' o'na Cristoda i'e? ¿Oro'omey menpa' nogtaj nige'dik o'e?” Jesús Huairitaj ya'nonati'. Juana o'mana'uyate. ²⁰Kenomey Juanen huanigpeika'eri botta'a Jesústaj on'huatiakdepo,

—“¿Menpa' o'na Cristoda i'e? ¿On Cristo ehue' ee'nayo menpa' nogtaj on'mabodik o'epo oro'omeya?” Ontaj kenpa' kanone'po Juana bo'ta'mona'ne. —Jesústaj o'nona'uyate.

²¹Kenoka' botta' en'tiakde'te Jesúsa huakka'tada o'bayarea'po, dakhue'taj o'bayarea'po, pai'da e'nopo'ete kenomeytaj o'bayarea'uyate. Nogomeytaj toto'a e'manopo'toetada toto'taj o'maen'uyate. Kenpa'ti Jesúsa huakka' ekpobigtaj o'makpoan'uyate.

^{22,23}—Ekpobigtaj ijmakpoani, huakkettaj ijhua'eadi, ke'poda e'so'para'taj ijbayareay, e'peokbettaj ijbayareay, huakudaka'da

e'bueytada ijmanoyhuaday. “Do'taj eknopoe'nayo Diosere onte'ti mo'noeonhuahuika'apone.” Pai'da huag'erimeytaj ijmanikay. Do'taj okbirahue' huag'erimeytaj ijmadrugpaka'apoy. Kenda e'ka'te on'tiahuayne on'peedene Juantaj yanhuahua'po yan'batia'pakti'. —Jesúsa Juanen huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

²⁴Ken Juan Bautistaen huanigpeika'eri e'nokhuade'te huakka' aratbut egkupopakte Jesúsa Juantaj o'tia'pakpo,

—Nogbayo jakbahue'yo aratbut ehue' e'ika'yo opudomey bohua'uyne. Huabokerek konig teyda ehue' konig dakhue' ka'huey ahue' huag'eri konig huihuipi e'bapokte o'ika' kentaj konig a'tiahuaya'po huahue' mo'uyne ²⁵Huabokerek 'urunada yudtaj e'otte a'tiahuaya'po huahue' mo'uyne. Aratbut 'uru yudtaj on'otika'po konig katetapi' o'deretpakika'po huairien 'uru jakyoda o'nika'. ²⁶Diosen huamanbatia'pakeritaj a'tiahuaya'po jakbahue'yo bohua'uyne. Diosen huamanbatia'pakeri huadakda o'ne. Juannayo nogiti hueretnanada Diosen huamanbatia'pakeri o'ika'nok. Juantaj a'tiahuaya'po bohua'uyne. ²⁷Do'taj katiapake'po huakkuruda Diosa Juantaj o'ta'mona'uyate. Apagba'te kenpa' o'timadoya'po:

Ontaj huakkuruda do'hued huata'mona'eritaj ijta'mona'apoy. Dakhuea' ogkika'nok aya'tada yamanopo'korea'. Diosen Huasi'potaj yanoknopoe'. Aratbuttaj o'mana'apo. Apagba'te o'nigmadoya'uyate. Kenda Diosa Apagba'te mena'uyne do'taj.

²⁸Aya'da huabokerek sue'da huadak o'nenok Juannayo huadaknada o'enek Diosa huakka' Juantaj o'pak.

Dios Huairitaj e'nigpeika'te Diosen Huasi'potaj huaknopoe'eri huadakda o'neapo. Diosa kenomeytataj huakka'nada o'baeretpakapo. Juantaj sue'damon o'pakapo. Ijjay. —Jesúsa o'mana'uyate.

²⁹Aya' aratbuttaj kenpa'ti gobiernotaj huakupe huanigbae'eritaj Juana bautiza o'magkame'nok kenomeya Jesústaj e'peede'te “Diosa huadakda o'ka.” On'batia'pakuyate. ³⁰Moisésenba' huamanmadika'erinayo kenpa'ti fariseomeynayo konig huairi o'nepo Diostaj e'nopo'korea'ta' pakhue' o'nepo bautiza megke'po Juantaj huahuahue' o'ne'uyate. Juana konigepo kenomeytaj bautiza magkahue' o'mae'uyate. ³¹⁻³⁴Jesúsa nogiti o'mana'po:

—Aratbut oy ken konig o'nika' ijbata'pakapoy. Kenomeytaj be'api' madurugpakahue'dik o'ne. Katepi' nogomey on'pakpo ogkika'nig kenomeynayo konigti e'ka'ta' pakhue' o'ne. Kenda Juan Bautista o'kika'nig kenomeynayo pakhue' o'ne. Kenpa'ti do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne konig do ijikika'nig kenda kenpa'ti pakhue'da o'ne. Juan bautista katepi' 'uru'da aypo bapehue' o'ika'po kenpa'ti vino konig sine' pai' mayhue' o'ika'po. Kenda Juana o'kika'nok toto'a Juantaj o'nopo'toe kenomeya nama'da on'batia'pakika'nig'a. Nogok do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne opudere katepi' 'uruda aypo ijbapikay kenpa'ti do katepi' ijmay'ikay. Do'takon dakhuea'da menhua'pakika'ne. “Huakka'da o'papika' kenpa'ti huakka'da huamai'eri o'ika'. Kenpa'ti Jesúsa dakhuea' huaka'eritaj di'da o'maika'. Kenpa'ti gobierno huakupe huanigbae'eritaj di'da o'maika'.” Do'taj kenpa' menhuaa'ika'ne. Aratbut oy ken konig o'nika' nogda ijbata'pakapoy. Katepi'

nogomey on'pakpo ogka' kenomeynayo konigti e'ka'ta' pakhue' o'nika'. Konig huasi'po on'batuerikika'nig aratbut oy konigti o'ne. Huasi'po huakka' jak kurute on'bahuadpo on'batuerikpo nogtaj nogtaj on'mana'po, “Tete'pu'te 'uru'da o'batadi'key opudnayo oro'ere e'durugpakta' pakhue' mo'ene baila ee'ta' pakhue' mo'ene. Oro' e'bahuiktada opudnayo huikhue' mo'ene.” Ken konig huasi'poa onda'ika'. Ken konig aratbut oyda ogkika'. ³⁵Diosa 'uru'da o'nopoika'nok Diostaj huanigpeika'erinayo 'uru'da on'nopoenkika'. Kenomeyyo'da durugda o'ne. —Jesús Huairia o'mana'uyate.

Jesús Simónen jakyo o'bape'uyate.

Simón fariseo aratbut o'uyate.

³⁶“Do'hued jakya' mobape'.”

Nogtiada fariseo aratbut Jesústaj ona'uyate. Jesús ke'nen jakyo o'hua'po kutopate o'huadpo o'bape'uyate.

³⁷Ken ettone' o'epo huakka' jakyo huae'eri o'epo dakhuea' huaka'eri o'uyate. Jesús fariseoen jakyo o'bape' o'nopoepo Jesústaj o'huahua'po 'uruda yereda huidpu' 'uru'huieada huasihua' o'tohua'uyate. ³⁸Jesústaj hua'ita'pote o'tihuadpo o'huikpo dig'a da huakpot'a huae' Jesúsen hua'ita' o'itisuruka'po ken o'ikoyopo o'itidukutpo ettone'a huakuhui'a o'itidukutpo hua'ita' o'ibuyukepo, Jesústaj di'da o'epo o'ibuyukepo kenpa'ti di' o'epo hua'ita' 'uru'huieada huasihua'a o'ihueke'uyate. ³⁹Ken fariseo Jesústaj o'tobape'po kenda ettone' egkade'te o'tiahuaydepo “Diosen huamanbatia'pakeri Jesús ehue'dik o'e, yoknopoe'epo Diosen huamanbatia'pakeri ee'nayo in ettone' dakhuea' huaka'eri o'e, ya'nopoeyet.” Kenda fariseoa huanopoya' nama'da o'nopo'e'uyate.

⁴⁰Jesúsa kenda joknokotpo,

—Ontaj e'batia'pakta' ijpak, Simón.

—Jesúsa fariseotaj ona'uyate.

—Mena', Huamanmadika'eri.

—Fariseoa ona'uyate.

⁴¹—Huakupe huabaktoyokeritaj botta' huabokereka huakupe dehuea' o'nyuayate. Nogtiada quinientos denario huakupe dehuea' o'uyate. Noga cincuenta denario huakupe dehuea' o'uyate. ⁴²Huakupebayo' o'nepo tahuahue'dik o'nenok huakupe huabaktoyokeria huabokerek botta'taj huakupetaj betahua' e'manata' pakhue' o'epo o'batiokkahue'uyate. Oy, ¿mena'taj di'da e'dik ya'e? —Jesúsa fariseotaj ona'uyate.

⁴³—Ke'na huakka'da dehuea' o'epo kentaj huakka'da o'batiokkahue'uyate, ke'na huakka' di' o'e, ijnopopo.

—Simóna ona'uyate.

—Buttida ia'ne. —Jesúsa ona'uyate.

⁴⁴Ken Jesúsa ettone'taj huatiahua'ya'a', Simóntaj,

—In ettone'taj yatiahua'y'. O'nen jakyo ijkudondey. Hua'ita' a'ikoyoya'po hue'ey yokhue' me'ene. In ettone'nayo huakpotá'hueá be'ikoyoa'po kenpa'ti huakuhui'a be'itidukutne. ⁴⁵O'nanayo buyukhue' o'ene. Ettone'anayo huaboa'da do e'kudte be'ibuyukene.

⁴⁶E'kudonde'te huakuta' do'taj huasihuaj kutioyhue' o'ene. Ettone'anayo 'uru'huie'ada huasihuaj be'itioyne. ⁴⁷Ettone' huakka' dakhuea' e'ka' Diosa okkahuea'nok ettone' huakka' di' me'edene. Kentaj Diosa sue'da okkahuea'nok sue'da di' me'ene.

—Jesúsa Simóntaj ona'uyate.

⁴⁸Ettone'taj,

—On dakhuea' i'ka'uyatenig okkahuea'ne. —Jesúsa ona'uyate.

⁴⁹Nogomeya' kutopata' on'batobape'po huayahua'ya on'batia'pakpo,

—Ken huabokereka dakhuea' e'ka' okkahuea'de. Konig Diosa okkahuea'

ke'na dakhuea' e'ka'taj okkahuea'.

¿Be ya'e? —Aypo huatobape'eria on'batia'pakuyate.

⁵⁰Ettone'taj,

—Do'taj oknoponenok Diosa ontaj bekkahuea'po me'nopo'yarea'ne. Daknopo'da yaepo yahuati'. —Jesúsa ettone'taj ona'uyate.

Ettone'a Jesúsomey huá'eritaj on'tihuapokuyate.

8 ¹Nogok nogyo nogyo huakka' jakyo Jesús o'hua'epo huakka' jakyo huadak hua'a Diosen huairi okyeyakde Dios huairitaj yanoknopoepo yan'nigpeika', o'manmadikika'uyate. Jesúsen doce huamata'mona'eri kenere on'hua'udhua'po. ²Ettone'ere o'hua'epo toto'a e'manopo'toetada Jesúsa o'manopo'yareame'te toto' o'makenme'te. Nogomey ettone'taj o'bayareame'te. María Magdalena Jesúsero o'ika'uyate. Jesúsa Maríataj siete toto' okmaename'te. ³Juanakon Jesúsero o'ika'uyate. Juana Chuzaen huatoe o'uyate. Chuza Huairi Herodesen jak huatoe'eri o'uyate. Kenpa'ti Susana Jesúsero o'ika'uyate. Nogomey ettone' sue'da huakka' Jesúsero o'nepo Jesúsomey huá'eritaj katepi' on'paknok on'bayokika'uyate. Aypopi' yudtapi' on'bayokika'po kenpa'ti on'tihuapokika'uyate.

Huabakidena'eri ken konig ogkika' o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

(Mt. 13.1-9; Mr. 4.1-9)

⁴Huakka'ada aratbuta Jesústaj on'huahua'uyate. Nog jak nog jakya' on'huahua'po Jesústaj on'tikupopaknok huabakidena'eri ken konig ogkika' Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadikanhua'uyate.

⁵—A'bakidenaya'po huabakidena'eri o'hua'uyate. O'hua'epo o'bakidena'po

dagte sue'da o'kidkahuapo hua'ia o'bakidtuḡe'a'po kenpa'ti nogte bakoya o'kidye'kuyate. ⁶Huidbate kuhuadonokparedte sue'da o'kidkahuad. Ida o'kereknig'a. Kuhuadonokparedte dariayda o'ḡenok ida o'ay'uyate.

⁷Nog huakid okpota'pidsi'bayo o'kidkahu'uyate. Huakpi sue'da o'batipakbonig'a okpota'pidsi' dig'a'da o'bakerekpo huakpitaj o'batibuk'uyate.

⁸Nog huakid huadak sorokte o'kidkahu'uyate. O'batipakbodepo huakka'da huakid ogkupapakuyate. Sue'da huakpi cien huakid ogkupapakpo noga sue'da huakid ogkupapakuyate.

—Jesúsa kenda e'mana'te,
—Huadakpeok e'huaḡa daka' men'pee'.
—Jesúsa 'utta'da o'mana'uyate.

**Jesúsa o'manbatia'pakpo
o'manmadika'uyatenok huakka'a
nopenkahue'dik ya'neapet.**

(Mt. 13.10-17; Mr. 4.10-12)

⁹—Ken huakidena'eri ken konig o'ka' huaboa'da oro'taj on'batia'paknig nopenkahue'da o'ey. Oro'taj daka' mo'nopoḡa'. —Jesúsen huanigpeika'eria Jesústaj o'nona'uyate.

¹⁰—Opudomey do'hued huanigpeika'eri mo'ḡenok konig aratbut Diosen Huakhuairitaj on'nigpeika'apo, konig buttida o'ḡapo Diosa opudomeytanayo e'manopoḡa'ta' o'pak. Nogomeytaj do'hued huanigpeika'eri ehue'taj nogda ken konig o'ḡe ijmanbatia'pakikay. Kenda e'mapeḡeada nopenkahue' o'neapo. —Jesúsa huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

**Huakidena'eri konig o'ḡe
a'nopenkaya'po Jesúsa
huanigpeika'eritaj daka'
o'manopoḡa'uyate.**

(Mt. 13.18-23; Mr. 4.13-20)

¹¹—Ken huakidena'eri ijmanopoḡa'apoy. Ken huakid konig

Diosen hua'a o'ḡe. ¹²Dagte sue'da o'kidkahu'uyate. Ken huakid dagte o'kidkahu'uyate konig sue'da aratbut Diosen e'manmadika'taj on'peenig'a ida toto'a o'huahua'po huanopoya' Diosen hua'a o'bakkaynok onte'ti Diostaj oknopoḡehue'dik o'neapo onte'ti nopo'yareahue'dikda o'neapo. ¹³Huidbate sue'da o'kidkahu'uyate.

Ken konig aratbut Apagba' en'peeatu'te durugda on'peeatunig'a konigḡepo daka' nigpeonhuahuahue' o'nepo sue'da on'nopoenka'po sue'da huame'noe o'noknopoehua'po toto'a nama'da e'manade'te onte'ti Diostaj nigpeḡehue' o'nepo kenpa'da okkahue'dik o'neapo. ¹⁴Huakid okpota'pidsi'bayo o'kidkahu'uyate. Ken konig aratbut Diosen e'manmadika'taj on'peeapo on'peenig'a nogok nogta' nogta' on'mamepu'kepo onte'ti sig sig Diostaj o'noknopoḡebatikapo. Kenpa'ti huakka' e'ta'maeta' on'pakpo sig sig Diostaj o'noknopoḡebatikapo. Kenpa'ti huata'da e'durugpaka'ta' on'pakika'po onte'ti Diostaj pakhue' o'neapo, nigpeḡehue' o'neapo. Diosen kahue' o'neapo. ¹⁵Ken huakid huadak sorokyo o'kidkahu'uyate. Ken konig aratbut huadaknopo'da Diosba'taj on'peeonhuahuika'po on'nigpeeonhuahuika'. Daka' konig 'urunopo'da on'nigpeeapo batikhue'da huadakda ogkika'apo. Kenomey Diosensi'po o'ne, huakka'ada on'nopoḡeapo.

**Jakkiregya' huakjeytaj
o'batia'pakpo o'manmadika'uyate.**

(Mr. 4.21-25)

¹⁶Sikyo jakkiregya' huakjey e'bakpakte kosoa tiokkubukhue'dik o'nika'. Kenpa'ti huakjey e'bakpakte huataytoyo huadahue'dik o'nika'. Kutopate huakjey on'huada'ika'. Jakyoda aya'ada on'kuddepo

tiahuaydik ka'ne'po. ¹⁷Ken konigti Diosen e'nopoꝑe' oy konig e'ireg ee'tada nogok aya'ada on'nopoꝑeapo, aya'ada on'tiahuayapo.

¹⁸Ken, daka' Apagba'taj yan'pee' konigepo sue'da e'pee'nayo sue'da eknoꝑoꝑe'nayo Diosa bo'tihuapokapone nogiti nogiti Diostaj moknoꝑoꝑeapo, nogiti nogiti Diostaj mo'nigpeꝑeapo. Daka' peehue' ee'nayo Diosba'taj oknoꝑoꝑehue' ee'nayo kenda mo'nopoꝑe Diosa bokkayapone onte'ti oknoꝑoꝑehue'dikada mo'eaꝑone. —Jesúsa o'manmadika'uyate.

Jesúsen huaye Jesúsen huama'buyere Jesústaj on'huatiakuynig'a.

(Mt. 12.46-50; Mr. 3.31-35)

¹⁹Kenoka' Jesúsen huaye Jesúsen huama'buyere Jesústaj onhuatiakuynig'a huakka'nanada ogkupopaknok kentaj huatiakhue'dik o'ne'uyate.

²⁰—O'nen huaye o'nen huama'buyere aratbuttiokpeyon mo'nigbone. Ontaj e'batia'pakta' on'pak. —Noga Jesústaj o'nonatu'uyate.

²¹—Be'api' Diosen hua'a on'peepo on'nigpeꝑe konig ogkika' ke'na do'hued huaye o'ne, do'hued huama'buy o'ne ijnoꝑoꝑe. —Jesúsa aya' huakupopakeritaj o'mana'uyate.

Jesúsa e'hueniri'tone'taj bapoka'tere o'batikan'uyate.

(Mt. 8.23-27; Mr. 4.35-41)

²²Nogok Jesús huanigpeꝑika'eriere huaboa'da kusi'petone'yo on'bahuadpo, —E'pog monokteg. —Jesúsa o'mana'nok huaboa'da o'nehua'uyate.

²³Ken e'nonoktegte kusi'peya' Jesús o'tay'uyate. E'pognopoya' ida huaboro'bapokada o'bahuatiakpo. Teya'da o'bapoknok huaboro' o'hueniri'tone'po diga'da o'huekudpo

o'tihuedpo huata'kotdikte o'uyate.

²⁴Jesústaj on'huahua'po a'maboaya'po, —Huamanmadika'eri, Huamanmadika'eri, montakotnede. —Jesústaj o'nona'uyate.

Ken Jesús o'mabodpo, “Yabatik, bapokhue' yae'.” Kenpa'ti, “Yabatik, huenirihue' yae'.” Jesúsa ona'nok o'batikanpo bapokhue' o'uyate kenpa'ti huenirihue' o'uyate.

²⁵—Mena'po do'taj oknoꝑoꝑehue' mo'e, —Jesúsa huanigpeꝑika'eritaj o'mana'uyate.

Kenomeynayo Jesústaj on'tome'pukepo huayahuaya, —¿Kenpihuay, be in huabokerek ya'e? Bapokataj ona'nok o'nigpeꝑe kenpa'ti e'pogtaj ona'nok e'pogakon o'nigpeꝑe. ¿Kenpihuay, be ya'e? —Huanigpeꝑika'eria huayahuaya on'manbatia'pakuyate.

Gadara huadaribayo nogbokerektatida huakka' toto'a on'nopo'toꝑe'uyate.

(Mt. 8.28-34; Mr. 5.1-20)

²⁶Ken akodpen Gadara huadaribayo on'tiakpo on'be'tuyate. Gadara e'dea' akudpen Galilea o'e. ²⁷Jesús e'kotde'te Jesústaj nogbokerektatida huakka' jakya' o'huatiakonpo. Ken huabokerektaj huakka' toto'a on'nopo'tounhuahua'uyate. Yudtaj othue' o'unhuahua'uyate. Jakyo ehue' o'ikame'te. Kubarakbayo o'unhuahua'ika'uyate. ²⁸O'tiahuaydepo Jesústaj huikudate o'tisakotuyate. O'okoypo,

—¿Mena'po do'taj o'huatiak, Jesús? Dios kutayo huae'erien Huasi'po i'e. Do'taj ogkahue' mee'. Diga'da ona'ne. —Huabokereka 'utta'da Jesústaj ona'uyate.

²⁹Kenpa' enade'te Jesúsa toto'taj huamaena'dikte o'uyate. Nogok nogok huakka' toto'a on'nopo'toikame'te.

Aratbuta kentaj sirobia huaba' kenpa'ti hua'i on'tinukupo daka' a'toeya'po.

On'tinukunig'a ken huabokereka o'tipukpukanika'uy. Aratbut ehue' e'ika'yo toto'omeya on'tohua'uyate.

³⁰—¿Katedik i'e? —Jesúsa

huabokerektaj ona'nok,

—Do'hued huadik “Huakka” ijjej.

—Ona'uyate.

Kenda ona'nigtaj huakka' toto' kentaj on'nopo'toika'uyate.

³¹—Sorokkogyo adyonda dakhuea' toto'omeya pai'da on'nopo'eunhuahuika'apo. Keyo oro'omeytaj mata'monahue' moe'.

—Toto'omeya Jesústaj o'nona'uyate.

³²Kente ote'te huakka'da huakyari' on'pe'nok,

—Huakyariere a'eya'po yan'kud.

Mona'. —Jesústaj diga'da o'nona'nok,

—Yan'kud. —Jesúsa toto'taj

o'mana'uyate. ³³Ken toto'a huabokerektaj o'nenonpo o'nokhua'po huakyaritaj on'huankudonpo ken huakyari' aya'da huaduk o'bahuarakpo kubogyo on'baajpo e'pogyo o'bata'ko'tuyate. Toto'ere on'bata'ko'tuyate.

³⁴Ken huakyari' huatoe'eri kenda on'tiahuaydepo on'mame'puke'po kenda a'manbatia'pakya'po huakka' jakyo on'bake'tuyate. Kenpa'ti ta'baya' a'manbatia'pakya'po on'hua'uyate.

³⁵Kenda on'pe'edepo monig Jesúsa yaka' a'tiahuaya'po huakka' jakya' huakka'ada on'maorokondepo Jesústaj on'huahua'po on'huatiakdepo ken huabokerektaj huakka' toto' huaboa'da e'nokbahua'de' on'tiahuaypo, ken huabokereka Jesúsen hua'ite o'huadpo, yudtaj o'otpo, kenpa'ti oyda huadakda o'e. Ken huabokerektaj on'tiahuaydepo on'me'puke'uyate. ³⁶Aratbut keyo Jesúserere e'huaea on'tiahuaydepo kenda Jesúsa o'ka'de eatiahuaya on'manbatia'pakpo huakka' jakyo

huae'eritaj on'manbatia'pakpo, konig kentaj huakka' toto'a e'nopo'tounhuahuika'de'te Jesúsa o'yarea'denig, on'manbatia'pakuyate.

³⁷Kenda on'pe'edepo aya' aratbut Gadara huadaribayo huae'eri keyo ogkupopakdepo huakka'da onme'pukpo,

—Oro'edbaya' yahuade'. —Jesústaj ighua'da o'nona'nok. Jesús kusi'petone'yo o'huadpo huahua'dikte o'enig'a ³⁸huahued ee'ted ken huabokereky'a' toto'a huaboa'da o'nokhua'de ke'na Jesúserere e'hua'ta' o'pakpo,

—Onere e'hua'ta' ijpak. —Jesústaj ona'nok.

—Doere huahue' yae'. ³⁹O'nen jakyo yahuati'. Ayo o'nenbaya' yamanbatia'pak. Aya'da Diosa menigka'dene yamanbatia'pakhuati'. —Jesúsa ken huabokerektaj ona'uyate. Kenpa' ona'depo Jesúsa o'hua'uyate.

Ken huabokerek a'manbatia'pakuaya'po o'hua'po ke'nen jak huae'eritaj Jesúsa huakka' toto'taj mekmaename'ne, be'yareame'ne o'manbatia'pakhua'uyate.

**Jairoen huayqubtaj
o'noyhuada'uyate. Kenpa'ti
ettone' Jesúsen yudtaj o'nejdepo
o'yarud'uyate.**

(Mt. 9.18-26; Mr. 5.21-43)

⁴⁰Jesús akudpen onte'ti o'kumejdepo huakka'ada aratbuta o'nonmabopo ogkupopakpo durugteda huabada on'de'uyate. ^{41,42}Ken huabokerek Jairodik o'tiakuyate. Jairo judfoen huaitake' jak huairi o'uyate. Jairo Jesúsen hua'ite huikudate o'tisakotpo,

—Nogtida huayetsi'po me'taene. Doce años o'epo ke'poda o'epo huabueydikte mekene. Betayarea', do'hued jakyo yahua'. —Jesústaj ighua'da ona'uyate.

Ken Jesús e'hua'te huakka'ada aratbut ogkupopakpo Jesústaj huakka'ada aratbutpoya' andaya'po o'nogka'uyate.

⁴³Ettone' o'epo huakka' aratbutere o'epo ke'na dakhue'da o'epo mimi batikhue' o'unhuahuika'po doce huabayok o'tipokde batikhue'da o'unhuahuika'uyate. Nogtaj nogtaj huamadakka'eritaj o'bahuahuae'ika'uyate.

Huamadakka'eritaj aya'da ke'nen huakupe gasta o'tika'onhuahua'uyate. Huamadakka'eritaj e'yoktada yareahue' o'uyate. ⁴⁴Jesústa'piyen o'huatiakpo, yudta'jok huakubogpita' o'nejpo, o'nejdepo mimi o'batikonpo o'yarud'uyate.

⁴⁵—¿Be'a me'nej? —Jesúsa oa'uyate.

Ehue' be'a nejhue' meene, aya'ada on'batia'pakpo

—Huakka'ada aratbutpoya' ontaj monda'ene andaya'po mogka'ne. “¿Be'a me'nej?” ¿Mena'po ia'? —Pedro nogomeyere Jesústaj o'nona'uyate.

⁴⁶—Be'api' me'nejne ijnopoe y konigepo betapi' ijyarea'dey huanopo'ada ijnopoe y. —Jesúsa o'mana'nok.

⁴⁷Do'taj be'yareadne Jesúsa me'tinopoe ettone' o'nokotdepo ome'pukpo o'iriga'po Jesústaj o'huahua'po Jesúsen hua'ite huikudate o'tisakotuyate. Huakka' aratbuttaj kan'pee'po kena'po Jesústaj ijnej kenpa'ti konig idada be'yareaddene ettone'a o'batia'pakuyate.

⁴⁸—Do'taj oknopoenok o'yareaddene. Dakda yahuati'. —Jesúsa ettone'taj ona'po.

⁴⁹Jesúsa ettone'taj e'batia'pakde'te Jairo huaitake' jak huairien jakya' huabokerekakon okyeyakpo,

—O'nen huayetsi'po o'bueyde. Huamanmadika'eritaj totiakhue' yae'. —Jairotaj ona'uyate.

⁵⁰Jesús kenda o'peepo,

—Me'pukehue' yae'. Do'hua o'yarea'apo meknopoe. O'nen huayobu o'yarudapo. —Jesúsa Jairotaj ona'uyate.

⁵¹Jesús jakyo okyedeipo, “Ettone'si'poen huaye huaojere Pedroere Jacoboere Juanereyo'da kuddik o'ne. Nogomeynayo kudhue'dik mo'ene.” Jesúsa o'mana'uyate. ⁵²Huakka' aratbut on'kupopakdepo ettone'si'po e'bueyta' en'bahuikte,

—Huikhue' yane'. Mune'yosi'po bueyhue' o'e. O'taypo o'e. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁵³Jesústaj on'peepo on'tierikpo ettone'si'po kenpa'da o'bueydenig'a oa' on'nopoe'uy. ⁵⁴Jesúsnayo mune'yoen huaba'ta' o'ba'padpo,

—Yabo', mune'yosi'po. —Jesúsa 'utta'da ona'uyate.

⁵⁵Ke'na o'noyhuaddepo ida o'bod'uyate.

—Aypo yan'yok. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁵⁶—Kenpihuay. —Mune'yoen huaoj huayereera o'da'uyate.

—Kenda ijkay manbatia'pakhue' yane'. Betapi' manbatia'pakhue' yane'. —Jesúsa o'mana'uyate.

Doce huanigpeika'eritaj Jesúsa o'ta'mona'uyate.

(Mt. 10.5-15; Mr. 6.7-13)

9 ¹Doce huanigpeika'eritaj Jesúsa “Inta' mogkupopak,” o'mana'po. On'kupopakdepo, “Doa o'nona'nok nogda nogda dakhue' toto' nokiregtaj maendik mo'epone kenpa'ti aya' aratbut dakhue' ee' bayarea'dik mo'epone.” Kenda Jesúsa o'mana'uyate. ²Docetaj Jesúsa o'mata'mona'po huadak hua'a konig aratbut Dios Huairitaj o'noknopoeapone on'nigpeika'apone. Kenda doce kan'manmadike'po kenpa'ti dakhue'taj kan'bayare'po docetaj Jesúsa o'mata'mona'uyate.

³—Yanhua huudhuahuika'po dagte ka'tepi' tohuahue' yanikati'. Oteypaj tohuahue' yane'. Cuperina yudtaj mantoahue' yane'. Huenpu tohuahue' yane'. Aypo tohuahue' yane'. Huakupe tohuahue' yane'. Nogtida 'opiot yan'ot. Botta' 'opiot tohuahue' yane'. ⁴Huakka' jakyo bo'kuddepo ken jakyo huaboa'da bo'tayapet keyoyo'da yanikati'. Nogen jakyo huahue' yane'. Ken huakka' jakya' en'bahuade'te keyoda yanikati'. ⁵Ken huakka' jakyo opudomeytaj e'peeta' pakhue' e'ne'te ken huakka' jakya' yan'bakhua'. Bohua'depo soroka e'itimabette yan'itihuekead. Ken huakka' jak huage'eriomey on'tiahuaydepo on'nopeapo kenda ogka'de dakhuea'da Diostaj o'enok ogka' on'nopeapo. —Jesúsa docetaj o'mana'uyate.

⁶Ken doce huanigpeika'eri on'bahua'udhuahuika'po, nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo on'hua'po huadak hua'a on'manbatia'pakpo dakhue' huage'eritaj on'bayarea'uyate.

Konig Juan Bautista o'buey'uyate.

(Mt. 14.1-12; Mr. 6.14-29)

⁷Herodes Roma huage'eri gobiernu huairi o'epo Jesústaj tiahuayhued o'epo kenda Jesús o'kika'nig o'tipeedepo huaboa'da o'nopepo o'mepu'kepo Herodes Juantaj on'huerenokteg'uy. Juan e'bueyada o'noyhuadme'te sue'ada on'batia'paknok, Juan o'e Jesústaj o'tinopepo o'mepu'ke'uy Herodes. ⁸“Diosen huamanbatia'pakeri Elíaskudak kurudya' o'huarakdenok kentaj o'tiahuayikay Jesús o'etaj.” Nogomeya on'batia'pakpo, “Diosen huamanbatia'pakerikudak nogtida o'noyhuadme'te Jesús o'etaj.” Nogomeya on'batia'paknok Herodes o'mepu'kepo,

⁹—Juantaj yan'huerenokteg ijmana'mey. Jesústaj e'manbatia'pak ijpeey. Jesús be ya'e. —Herodesa

o'po. Jesústaj a'tiahuaya'po Herodesa o'uk'uyate.

Cinco mil huabokerektaj Jesúsa aypotaj o'bia'po o'batobape'uyate.
(Mt. 14.13-21; Mr. 6.30-44; Jn. 6.1-14)

¹⁰Jesúsen doce huata'mona'eri on'kumejdepo kenda o'ka'mey Jesústaj o'nonbatia'pakuyate. Ken doce huamata'mona'eritaj o'batohua'uyate. Huakka' jak Betsaidayon on'bahua'po kente aratbut ehue'yo on'bahua'uyate. ¹¹Jesús o'pokonde on'tipeepo huakka' aratbut huakka' jakya' on'nokotondepo Jesústaj on'tahua'uyate. Jesúsa o'baedpo kenpa'ti huadak hua'a konig aratbut Dios huairitaj o'noknopoeapone mo'nigpeepone Jesúsa o'manmadika'po kenpa'ti aratbut dakhue' e'ne'te o'bayarea'uyate.

¹²Huaboa' e'sikonyakte Jesúsen doce huata'mona'eria Jesústaj on'huahua'po —Iyo katepi' jak ehue' o'e, aratbut ehue' o'ne, aypo ehue' o'e, konigepo huakka' aratbut egkupopakte kan'taye'po kan'bape'po huakka' jakyo meyhue'da yamata'mona'. —Jesúsen doce huata'mona'eria Jesústaj o'nona'nig'a,

¹³—Opudomeya aypo yan'bayok. —Jesúsa docetaj o'mana'uyate.

—Ehue'da togehue'da o'ey. Cinco panes dos biigyo'da o'toey. Biig aypoere kanokayatue'po menpa' oro'taj e'ta'mona'ta' o'tipak. —Docea Jesústaj o'nona'uyate.

¹⁴Ken, cinco mil huabokerek o'ne'uyatepi'.

—Yan'bahuad. Yan'mana'. Cincuenta huakupo huakupoa' yan'bahuad yan'mana'. —Jesúsa huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

¹⁵Kenda on'mana'nok aya'da on'bahuad'uyate. ¹⁶Ken, Jesús huaba'te cinco panes botta' biigere o'bapadpo kurudyo o'mabopo Diostaj dakiti

o'tiona'pakdepo panes o'posakea'po biigkon okpukpukpo huanigpeika'eritaj o'bayokenok huanigpeika'eriomeya huakka'da aratbuttaj on'bayoke'uyate. ¹⁷Aya'ada on'bape'po dapoteymeya' ogka'uyate. On'bape'depo doce kusogyo huata'suj hueda'da on'dohuea', huaboro' huaenmo boro'ta'sujmonere on'tihueda'uyate.

Diosen Cristo i'ene. Diosa kurudya' meta'mona'uyne. Pedroa Jesústaj ona'uyate.

(Mt. 16.13-19; Mr. 8.27-29)

¹⁸Nogok nogme'noete aratbut bahue'yo huanigpeika'erieroyo'da Jesúsere o'nepo Jesúsua o'tiona'pakpo, o'tiona'pakdepo huanigpeika'eritaj —¿Be'a ijje do? ¿Katia' do'taj aratbuta menhuaika'? —Jesúsua o'mana'uyate.

¹⁹—Juan Bautista ke'na o'e. Sue'ada bo'huaa'ika'ne. Noga Elías ke'na o'e. Bo'huaa'ika'ne. Nogomeya nogtida Diosen huamanbatia'pakerikudak a'nennada o'uyatenig, o'noyhuadde, kena o'e. Bo'huaa'ika'ne.

—Huanigpeika'eria Jesústaj o'nona'uyate.

²⁰—¿Opuda katedik o'e do'taj on'tinopo'e? —Jesúsua huanigpeika'eritaj o'mana'nok.

—Diosen Cristo i'ene. Diosa kurudya' ontaj meta'mona'uyne. —Pedroa ona'uyate.

“Ijbueyapoy.” Jesúsua o'mana'uyate.

(Mt. 16.20-28; Mr. 8.30-9.1)

²¹—Kenda Pedroa huaboa'da mena'nig manahue' yane'. —Jesúsua ihgua'da o'mana'uyate. Kenpa'ti

²²—Do huabokerek ijjeipo Diosya' ijtiakuy. Huakka'da pai'da ijnopo'eapoy. Judío huairitone', sacerdote huairi, kenpa'ti Moisésenba' huamanmadika'eriere do'taj pakhue' o'nepo men'arakapone. Bapa'me'noe

e'pokde'te Diosa me'noyhuada'apone. —Jesúsua o'mana'uyate.

²³Aya'tada o'mana'po,

—Be'api' do'hued e'manmadika' e'ka'ta' e'paknayo katepi' hua'enda on'pak ona'ti eretpakhue' ka'ne'. Ona'ti do'huedyo'da kan'pakike'. Konig cruzte pai'da ijnopo'eapoy konigti kenomeyakon pai'da kan'nopo'e.

Kenpa'ti do'taj do'hued en'mana'taj men'nigpeike'. ²⁴Kenomey kenpa'da hua'enda on'pakpo Cristoere kurudyo onte'ti noeonhuahuikahue' o'neapo.

Kenomey kenpa'da hua'enda pakhue' o'neapo, Diostayo'da e'nigpeeta' huakka' on'pakpo onte'ti Diosere o'neonhuahuika'apo. ²⁵Be'api' huabokerek katetapi' huakka'ta'da on'eretpakpo on'bae'ika'po do'taj e'nigpeeta' pakhue' o'neapo kenpa'da on'bueyapo. Diosyo noeonhuahuahue' o'neapo.

Huakka' on'matoeipo Diosyo huahue'dik o'neapo. ²⁶Do'taj e'nokbira'nayo kenpa'ti do'hued e'manmadika'taj en'tobira'nayo nogok do ijtiakdepo kenomeytakon ijbakbira'apoy. Huabokerek ijjenok

Diosa me'ta'mona'uyne konig Apag Dios huakhuairionig ijjeipo, 'urua'da ijjeipo, Diosya' kurudya' ijhuarakdepo kenomeytakon ijbakbira'apoy. Kenpa'ti ijhuarakdepo konig Diosen huata'monerionig 'urua'da ijjeapoy.

²⁷Opudomey sue'da iyo mo'ening'a bueyhued mo'eipo huakka'tada Dios Huairitaj e'noknopoika'te en'nigpeika'te mo'ba'tiahuayapet. Buttida ijjay. —Jesúsua aya'tada o'mana'uyate.

Jesúsua o'jeypakatu'uyate.

(Mt. 17.1-8; Mr. 9.2-8)

²⁸Jesúsua kenda eade'te ochopi' huame'noe e'pokde'te Jesús ote'yo o'behuikpo a'tiona'pakya'po o'behuikpo Pedroere Jacoboere

Juanere on'behuik'uyate. ²⁹Jesúsa o'tiona'pakdepo Jesúsen huakok kokeyda o'etuy kenpa'ti yudtaj keregnada o'etuy kenpa'ti senogda o'etuyate. ³⁰Ken kenta' Jesústaj botta' huabokereka on'bopo on'batia'pakpo adhuesa'pane' Moisés kudak kenpa'ti adhuesa'pane' Elíaskudakere on'batia'pakpo ³¹'urua'da konig jeynanada o'nepo ken konig Jesús paí'da o'nopo'eapo Jerusalén'ya' kenpa'ti ken konig o'bueyapo on'batia'pakuyate. ³²Pedromey digá'da taytaya' e'ada tayhue' o'nepo Jesústaj on'tiahuaypo Jesústaj 'urua'da jeynanada on'tiahuaypo. Kenpa'ti nog botta' huabokerektaj on'tiahuaypo Jesúsere e'ne'te on'batiahuay'uyate.

³³Huabokereka Jesústaj e'nokhua'de'te —Oro' iyo o'epo huadakda o'e. Bapa' bak o'kai'. Ontehuapa' nogtida Moisés'taj nogtida kenpa'ti Elíastaj nogtida bak o'kai', Huamanmadika'eri. —Pedroa Jesústaj ona'uyate.

Pedroa koniga' oa' nopoehue'ada oa'uyate. ³⁴Pedro kenda eade'te e'sihui'a kenomeytaj o'batibuk'uyate, E'batibukte on'mepukpo. ³⁵E'sihuiya' on'peepo,

—In do'hued Huasi'po me'taene. Huadi'da me'taene kentaj yan'pee'. Ken e'sihuiya' on'pee'uyate.

³⁶Kenda Diosa eade'te Jesústayo'da on'tiahuay'uyate. Soatayo' o'nepo kenda huaboa'da on'tiahuaydenig batia'pakhue' o'neonhuahua'uyate.

**Huasi'potaj toto' nokirega
o'nopo'to'epok dakhue'da ee'tada
Jesúsa o'yarea'uyate.
(Mt. 17.14-21; Mr. 9.14-29)**

³⁷Eme'te ote'ya' Jesúsomey e'huarakde'te huakka'ada aratbut Jesústaj on'huahua'uyate.

³⁸Huakka'ada aratbut egkupopakyo nogtiada huabokereka 'utta'da ona'po:

—In do'hued nogsi'potida me'taenig yatiahuay'. ³⁹Toto'a o'nopo'to'epok o'sagkia'ika', o'iriga'ika', huakittaya' kutajpoa' o'orokika'po, kenpa'ti huasi'potaj digá'da ogkadhuahuika'po e'enonta' pakhue' o'e. ⁴⁰“Toto'taj yanta'mona'.” O'nen huanigpeika'eritaj ijmana'denig'a okenhue'dik o'neme', Huamanmadika'eri. —Huabokereka 'utta'da Jesústaj ona'uyate.

⁴¹—Opudomey aratbut oknopoehue' huae'eri mo'epo, dakhuea'da mo'ika'ne. Opudere huakka'da huame'noe ikahue'dik ijjeapoy. Opudomeytaj nogok nogok peehue'dik ijjeonhuahuika'apoy. O'nensi'potaj yatotiak. —Jesúsa ona'uyate.

⁴²Huasi'poa Jesústaj e'huahuade'te toto'a barakte o'huekanpo o'iriga'uyate. Toto'taj,

—Keje', kenpa'da yakhuati'. —Jesúsa toto'taj enade'te huasi'potaj o'yaread'uyate. Huasi'po huadakda e'unde'te ke'nen huaojtaj o'yokuyate.

⁴³—Kenpihuay ijjay, Dios kutayo huaboro'da o'epo 'urua'da o'epo konig teyda o'kika'. —Aya'ada on'batia'pak'uyate.

**“Do'taj me'darakapone.” Onte'ti
Jesúsa o'batia'pak'uy.
(Mt. 17.22-23; Mr. 9.30-32)**

Ken 'urua'da Jesúsa o'kika'nok aya'ada, “Kenpihuay,” en'batia'pakte huanigpeika'eritaj,

⁴⁴—Daka' yan'pee'. Okkahuehue' yane'. Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Do'taj huairiomeytaj menyokapone. Huairiomeya do'taj dakhuea'da ka'nogke'po menyokapone. —Jesúsa huanigpeika'erimeytaj o'mana'nig'a ⁴⁵huanigpeika'eri nopenkahue' o'nenok konig Diosa o'makirega'po manopenkahue' o'maea'nok. “¿Monig ya'e?” Anai' e'nopoada onme'pukpo onahue' o'ne'uyate.

**“¿Be’a hueret huairida e’dik
ya’eapet?” Huanigpeika’erimey
on’batia’pakuyate.**

(Mt. 18.1-5; Mr. 9.33-37)

⁴⁶“¿Oro’omeya be’ata hueret huairida
e’dik ya’eapo?” Ken huanigpeika’eria
huayahuaya on’batia’paknig’a
⁴⁷kenda huanigpeika’eri huanopoya’
on’nopoenig Jesúsa o’nopoe.
Huasi’potaj o’topepo o’boa’po
⁴⁸o’mana’po,
—In huasi’po ehue’ o’e moknopoene.
In huasi’potaj be’api’ ee’nayo do
ijpaknok ee’nayo konigti do’taj e’dik
mo’ene kenpa’ti be’api’ do’taj o’deapet
doere do’hued Apageretaj o’deapone.
Do’hued Apaga me’ta’mona’uyme.
Huasi’potaj huatihuapokeri konig
hueret huairida o’ne Diosnayo
o’nopoe. —Jesúsa huanigpeika’eritaj
o’mana’uyate.

**Ken aratbuta opudomeytaj
dakhuea’ egka’ta’ pakhue’ o’nepo
opudomeytaj on’tihuapokika’.**

(Mr. 9.38-40)

⁴⁹—Huabokerektaj e’tiahuayde’ta,
ke’na o’nendik o’dikka’po toto’taj
o’maenika’, “Keje’, kahue’ yae’.” Oro’a
ona’nok kenbokereka oro’ere huahue’
o’ika’nok. —Juana Jesústaj ona’nig’a.

⁵⁰—Ken huabokerektaj “Kahue’
yae’,” onahue’ yane’. Ken aratbuta
oro’omeytaj dakhuea’ egka’ta’ pakhue’
o’nepo oro’omeytaj bo’tihuapokne.
—Jesúsa ona’uyate.

**“Kenda ahue’ yane’.” Jacobotaj
Juaneretaj Jesúsa o’mana’uyate.**

⁵¹A’ti kurudyo ijhua’apoy Jesús
o’nopoeapo “Jerusalényo ijhua’apoy,”
me’pukhue’ada ’urua’da o’nopodepo
⁵²huakkuruda menigtayo’da
o’mata’mona’uyate. Samaria
huadaribayo huakka’ jakyo

o’mata’mona’uyate huatay jak
kan’uke’po. ⁵³Jesús Jerusalényo
o’hua’nok Samaria huakka’ jakyo
huae’eria Jesústaj iyo yataya’ manahue’
o’ne’uyate. ⁵⁴Jacobo Juanere Jesúsen
huanigpeika’eri kenda on’peedeapo,
—¿Konig Elíaskudak Diosen
huamanbatia’pakeria o’ka’uyate,
kenomeytaj Samariayo huae’eritaj
konigti kan’mameyye’po ta’ak kurudya’
kakote’ oro’omeya ena’ta’ menpa’ on
i’pak, Huairi? —Jesústaj o’nona’uyate.

⁵⁵Jesúsa o’batiahuayatupo Jacobotaj
Juaneretaj o’mana’po,
—Nama’da mo’nopoene, ken konig
nopoe’hue’ yane’. ⁵⁶Do huabokerek
ijjenok Diosa me’ta’mona’uyme.
Aratbuttaj a’barakya’po tiakhue’
ijje’uy. Aratbuttaj a’manopo’yareaya’po
ijtiakuy. —Jesúsa o’mana’uyate.

Ken nog huakka’ jakyokon
onhua’uyate.

**Nogomey Jesústaj e’nigpeika’ta’
on’pakuyate.**

(Mt. 8.19-22)

⁵⁷Ken dagte on’hua’po Jesústaj
—Meyopi’ i’huaika’apo o’nen
huanigpeika’eri ee’ta’ ijpaki.
Eta’hua’ika’ta’ ijpaki, Huairi.
—Huabokereka Jesústaj ona’uyate.

⁵⁸—Nubakuhued huakog o’taika’.
Bakoyen kenpa’ti huapak o’taika’.
Do huabokerek ijjenok Diosa
me’ta’mona’uyme. Konigepo donayo
jak toehue’ ijikay. Nog jakyo nog jakyo
ijtay’ikay. —Jesúsa huabokerektaj
ona’uyate.

⁵⁹—Beta’hua’. —Jesúsa nogtaj
ona’nig’a,

—A’ti, huakkuru huaojtone’taj daka’
toen’dik ijjeapoy. Kenpa’ti e’bueyde’ta
kubarakka’dik ijjeapoy. —Jesústaj
ona’uyate.

⁶⁰—Keje’. Huabot oknopoehue’ya’
huae’eria nog oknopoehue’

huae'eritone'taj daka' kan'toike'
kenpa'ti kan'kubarakke'. Onnayo
yahuati'. Huadak hua'a konig aratbut
Dios Huairitaj oknopoe'dik kenpa'ti
nigpee'dik ka'ne'po yamanbatia'pakika'.
—Jesúsa ona'uyate.

⁶¹—Huaboa'da ontaj eta'hua'ta'
e'pakada, Huairi huakkuru huabettaj
"Ijhuay," a'mana'tuya'po jakyo
e'hua'tuta' ijpaki. —Noga Jesústaj
ona'uyate.

⁶²—Aratbut huaboa'da Diostaj
o'noknopoe'po on'nigpee'po
batikhue'da nigpee'dik o'ne. Ken
konig 'ikken ogkika'uy onte'ti ken
konig nopoe'hue'dik o'nika'apo. Diostaj
o'noknopoe'po on'nigpee'po e'batiknayo
konig ogkika'uy onte'ti e'nopoika'nayo
nogomey Dios Huairitaj huaknopoe'
kenpa'ti huanigpee' tihuapokhue'dik
o'neapo. —Jesúsa ona'uyate.

**Setenta huanigpeika'eritaj
Jesúsa o'mata'mona'uyate.**

10 ¹Nogok Jesús Huairia
o'baktie'ea'po nog setenta
huanigpeika'eritaj o'baktie'ea'po
huakkuru botta' botta'taj
o'mata'monea'uyate. Nog huakka' jak
nog huakka' jakyo o'mata'monea'po a'ti
Jesúsakon ta'pota' o'hua'apo.

²—Huakka'ada Diostaj yanoknopoe'apet
yan'nigpeika'apet sue'ada huabokereka
Dios Huairitaj huamaknopoe'eri
o'ne. Dios Huairitaj yan'tiona'pakika'.
Dios Huairia huamaknopoe'eri'taj
kamata'mone' yan'tiona'pakikati'.

³Yanhuati'. Opudomey konig ovejasi'ponig
mo'enok konig dubakuhuaenbanopoyonig
mo'eapo. Konig dubakuhuaa ovejasi'potaj
on'arakika' kenpa'ti aratbuta opudomeytaj
konigti mogka'apetdapi'. ⁴Yudtaj
kutamate tohuahue' yane'. Huakupe
huamantoe'pi' tohuahue' yane'. Nogda
hua'iotpi' tohuahue' yane'. Aratbuta dagte
e'de'jpi' batia'pakonhue' yane'. ⁵Ken jakyo

bo'kuddepo huakkuruda "Opudomeytaj
Diosa mo'nopo'yare," yan'tiona'pakti'.
⁶Ken jakya' aratbut en'nopo'yareata'
en'paknayo kan'nopo'yare'. E'nopo'yareata'
pakhue' e'ne'nayo kenda huaboa'da
yan'tiona'pakde'po keje' yan'manati'. ⁷Ken
jakyo bo'kudapet keyoyo'da yanikati'.
Kenda aypo bo'yokapetnig yan'bapikati'.
Kenda hue'ey bo'yokapetnig yan'mayikati'.
Nogen e'baa'nayo dakhuaapa aypopi'
bayokika'dik mo'ika'apone. Ken nog
jakyo nog jakyo hua'ehue' yanikati'. Ken
jakyo huakkuru bo'kudapet, keyoda
yanikati'. ⁸Huakka' jakyo e'kudde'te
aratbuta opudtaj bo'eddepo kenda
aypo bo'yokapet, yan'bapikati'. ⁹Keyo
huakka' jakyo e'kudde'te dakhue'
e'huae'taj yan'bayarea'ikati'. "Huadak
hua'a konig Dios Huairi meyhohue'da
o'edenok opudomeya oy yanoknopoe'."
Yan'manati'. ¹⁰Kenoka' huakka'
jakyo e'kudde'te opudomeytaj ee'ta'
pakhue' ee'nayo yanbakhua'ti. Jakya'
yan'bakhua'depo, ¹¹"Oro'omeytaj
pakhue' mo'enok opudomeyen huakka'
jak kuruta' sorok oro'en hua'ita' e'tibette
oro'a o'tihuekey. Huadak hua'a konig
Dios Huairi meyhohue'da o'edenok
oyedda yanoknopoe'." Yanhua'depo
yan'manati'. ¹²Nogok dakhuea'
huakka'eri aya'tada Diosa ke'poda
castiga o'magka'apo. Kenoka' ken jak
huae'eria opudomeytaj ehue' moe'uyinigtaj
kenomeytataj ke'ponanada castiga
o'magka'apo. Sodomatanayo sue'da
castiga o'magka'uyate. —Jesúsa setenta
huaknopoe'eritaj o'mana'uyate.

**Huakka' jak huae'eria Diostaj
nigpee'hue'ada dakhuea'da
ogkika'po nopo'koreahue'
o'ne'uyate.
(Mt. 11.20-24)**

¹³—Huakka' jak Corazín huae'eria
pai'da mo'nopo'e'apone. Kenpa'ti
huakka' jak Betsaida huae'eria pai'da

mo'nopo'eapone. Opudomeyen jakya' Diosa teyda o'kame'nig'a 'urua'da o'kame'nig'a o'bayareame'nig'a, opudomeynayo nopo'koreahue' mo'eme'ne. Konig Betsaida huakka' jakya' kenpa'ti Corazínya' Diosa 'urua'da o'kame' kenpa'ti teyda o'kame' konigti Tiro huakka' jakya' Sidón huakka' jakya'kon Diosa 'urua'da egka'nayo kenomeya ida yan'manopo'korea'uyyetnig'a kenpa'ti pai'da o'nea' aratbuttaj moknopoepo saconig yan'otay'uyyetnig'a.

¹⁴Nogok kenoka' Diosa aya'tada aratbuttaj dakhuea' huaka'eritaj castiga o'magka'po Tiro huae'eritaj Sidón huae'erieretaj sue'da castiga o'magka'apo. Opudomeytanayo diga'da castiga mogka'apone. ¹⁵Opu Capernaum huakka' jakyo huae'eri "Huadakda o'ey." Mo'nopoenig'a, "Kurudyo o'hua'apoy." Mo'nopoenig'a. Kubarakoyo'da bo'hua'apone. —Jesúsa o'mana'uyate.

¹⁶—Aya'ada opudomeytaj e'nigpee'nayo do'taj on'nigpeeapo. Aya'da opudomeytaj pakhue' ee'nayo do'taj pakhue' o'ne. Kenpa'ti aya'da do'taj pakhue' ee'nayo Diostaj pakhue' o'ne. Diosa me'ta'mona'uyne. —Jesúsa setentataj o'mana'denok setentaakon o'nokbahua'uyate.

Setenta onte'ti on'kume'uyate.

¹⁷Nogok setenta huanigpejika'eri on'kumejdepo durugteda on'kumejpo, —O'na bo'teypaka'nok toto'a oro'taj mo'nigpeeapo bokbahuame'ne, Huairi. —Jesústaj o'nona'uyate.

¹⁸—Diosa toto' huairitaj o'enme' kurudya', ijtiahuamey. Konig ojbed idada kurudya' o'kotonme'. Toto' kurudya' barakyo okotme'te. ¹⁹Do'hua yona'nok bihuitaj tugdik kenpa'ti to'tidtaj tugdik kenpa'ti toto'taj gana ogka'dik mo'epo bihuia to'tidapi'

toto'api' opudomeytaj sigpi' diga' noeyanhue'dik mo'ene. ²⁰Kenda huadakda o'enig'a toto' opudomeytaj mo'nigpeeme'tenok durugpakhue' yane'. Diosensi'po mo'enok kurudya' opudendik Diosa e'timadoya'de' mo'tene Diosere o'noeonhuahuika'apoy. Kenda yan'nopoepo yan'durugpak. —Jesúsa o'mana'uyate.

Jesús o'durugpakuyate.

(Mt. 11.25-27; 13.16-17)

²¹Diosen Nokirega o'nopo'toenok Jesúsa o'durugpakpo Diostaj, —Kurudyo huae'eri Huairi i'ene kenpa'ti huadariyo huae'eri Huairi i'ene, Apag Dios. Huaboa'da setentataj i'bateypakame'nig kenda suhwe'da huanopoe'eritaj i'ma'nopoe'ne Apag Dios. Kenda huakka' huanopoe'eritanayo manopoeahue' i'ene. Kenda i'pakpo 'urua'da i'ka'de. —Apag Diostaj Jesúsa o'tiona'pakpo,

²²—Do'hued Apaga be'teypaka'uyne, me'nopoea'uyne. Aya'da beyokuyne. Do Diosen Huasi'po o'e, Apag Diosayo'da moknopo'ne. Konig Apag Dios o'epo, konig o'nopoe, konig Apag Dios o'ka' do'huayo'da ijnopoey kenpa'ti kenomeytaj do'hua Diosen Huasi'poa ijmaknopo'ey. —Jesúsa o'mana'uyate.

²³Huanigpejika'eritaj o'batiahuay'epo, —Opudomey do'hued huanigpejika'eri mo'epo do'taj Diosen Huasi'potaj on'tiahuaypo durugda mo'ene. ²⁴A'nenda huakka' Diosen huamanbatia'pakeria kenpa'ti huadaribayo huairierea do Diosen Huasi'potaj e'tiahuayta' men'pakuyatenig'a tiahuayhue' me'nuyne. Kenpa'ti do'hued e'manmadika' e'peeta' on'pakuyatenig'a peehue' me'nuyne. —Jesúsa huanigpejika'eritayo'da o'mana'uyate.

Konig Samaria huadaribayo huae'eria 'urua'da o'ka'uyate, konigti yag'kikati'.

²⁵Ken Moisésenba' e'mana' huamanmadika'eri o'bodpo, Jesústaj o'huahua'po Jesúsa nama'dapi' kae'po,

—¿Diosere a'noeonhuahuikaya'po kate ka'dik ijje? —Jesústaj ona'uyate.

²⁶—¿Katea' Moisésba' ya'madoya'uyate? ¿Monig i'tiahuay?

—Jesúsa ona'uyate. Moisésenba' huamanmadika'eritaj ona'uyate.

²⁷—Dios Huairitaj di' yanika'. Huanopo'a huakka'da yan'pakpo Diostaj di' yanika'. Nokirega huakka'da yan'pakpo Diostaj di' yanika'. Huaso'a teyda ya'nepo Diostaj di' yanika'. E'nopoi'ka' ya'deretpakpo Diostaj di' yanika'. Kenpa'ti konig huata' di' i'e konigti nog aratbuttaj di' yan'maika'. —Moisésenba' huamanmadika'eria Jesústaj ona'uyate.

²⁸—Buttida ia'. Kenda eka'nayo Diosere i'noeonhuahuika'apone. —Jesúsa ona'uyate.

²⁹Huadakda ona' aratbut kan'nopo'ede'po Jesústaj ona',

—¿Betataj di' mae'dik ijje?
—Moisésenba' huamanmadika'eria ona'nok.

³⁰—Nogbokerektida Jericó huakka' jakyo dagte o'huae'uyate. Judío aratbut o'epo Jerusalénya' Jericóyon o'huarakpo dagte e'hua'ete sue'da huabereeria on'huahua'po, o'nogka'po, on'bitbitpo, aya'da o'nokbakaya'po yudtakon o'nokbakaya'po dagte ken huabokerektaj o'nenonpo o'nokbahua'uyate. Ke'na judío huabuey'dikte dagte onpahueduyate.

³¹A'ti judío sacerdote ken dagte o'hua'epo judío huabokerek enpahuedtaj e'tiahuayada dagte adpenda okpokon'uyate. ³²Nog huabokerekkon o'hua'epo ke'na Leví aratbut ee'tada, o'hua'epo kente enpahuedte e'tiahuayada ke'nakon okpokon'uyate. Leví aratbut Diosen jakya' on'baa'ika'uyate. Ken enpahuedte e'tiahuayada okpokon'uyate. ³³Nog huabokereknayo judío ehue' Samaria huae'eri o'epo

Samaria huae'eri judío huae'eritaj di' maehue' o'nika'. Ken Samaria huae'eri dagte o'hua'epo judío enpahuedte o'tiahuayato'po o'tinepahui'po ³⁴o'huahua'po, huaentaj 'urusihuada vinoere okhueke'edepo huakbetakon o'tinuku'depo ke'nen mulayo o'behuika'po huatay jakyo o'tohua'de'uyate. Keyo daka' o'toe'uyate. ³⁵Eme'te ken Samaria huae'eri ahua'deyapo botta' huakupe kutamayo o'tokdepo jak huatoe'eritaj o'yokpo "In judío huabokerektaj daka' yatoe'. Nogda huakupe e'paknayo a'ti ijkumejdepo o'yokapone."

Samaria huae'eria ona'uyate. ³⁶Ken huabokerektaj huabereeria o'nogka'uyate, bapa' huabokereka on'tiahuay'uyatenig'a, ¿Be'ata di' o'uyate? —Jesúsa Moisésenba' huamanmadika'eritaj ona'uyate.

³⁷—Ke'na o'tinepahui'po okbetbetpo o'tinuku'uyate. Ke'na di' o'uyate. —Ken Moisésenba' huamanmadika'eria Jesústaj ona'nok,

—Yahuati'. Konigti yakikati'. —Jesúsa ona'uyate.

Marta Maríaenere jakyo Jesús o'ika'uyate.

³⁸Jesúsa onte'ti o'hua'udhuahua'po huanigpeika'eriere o'hua'uyate. Huakka' jakyo o'kuddepo ettone' o'dikka' Martaa ke'nen jakyo kataye'po o'ed'uyate Jesústaj. ³⁹Martaen huama'buy María Jesústaj daka' a'nigpe'aya'po Jesúsén hua'ita'pote o'huad'uy. ⁴⁰Martanayo huakka' o'baa'po kenpa'ti huakka'da ka'dik ijje' o'nopo'epo o'mepu'kepo Jesústaj o'huahua'po,

—Do'hued huama'buya do'taj tihuapokhue' me'ene. Nogtia'da aya'da ijkay. Do'hued huama'buya do'taj tihuapokdik o'e. Kenpa' i'nopo'et. "Martataj yatihuapok." Maríataj yana', Huairi. —Martaa Jesústaj ona'uyate.

⁴¹—Nogda nogda huakka'da i'ka'po i'mepu'ke'nig'a, Marta. ⁴²Kenyo'da do'taj e'nigpee' huadaknada o'e. Kenda o'nen huama'buy María o'pak. Do'taj e'peeta' o'pak. Kenda huadaknada o'e. Be'api' do'hueddik okdikkahue'dik o'ne. —Jesúsa ona'uyate.

**Jesúsa konig tiona'pakdik o'e
o'manmadika'uyate.**

(Mt. 6.9-15; 7.7-11)

11 ¹Nogok behahueya' Jesúsa o'tiona'pakonhua'depo o'batikdenok,

—Juan Bautista ken'en huanigpeika'eritaj o'manmadika'po huatona'pak o'manmadika'uyate. Konig Juan o'manmadika'uyate konigti oro'omeytaj mon'madika', Huairi. —Nogtiada Jesúsen huanigpeika'eria Jesústaj ona'uyate.

²—In konig yan'tiona'pakti': Oro'en Apag i'ene, Apag Dios. Kurudyo i'ika'po kenpa'da huadakda i'ika'ne. O'wendik kenpa'da huadakda o'e. Huairi i'enok ida aya'ada ontaj mo'nigpeike'. Dios Huairi i'epo aya'da i'pakpo i'manika'. Kurudyo huape'eria mo'nigpeika'po ogkika' konigti iyo huadariyo aya'ada huaka'.

³Inme'noete aypo oro'taj a'nigyaya'po bo'tihuapok.

⁴Oro'omeyen dakhuea' e'ka' bokkahuea' kenda oro'taj dakhuea' mogkame'nigtaj oro'akon o'bakkahuea'demey. Keya' dakhuea'da ogkika' keyo toahue' moe'. Oro' nama'da e'ka'ta' e'paknayo dakhuea' kahue' oej' bo'tihuapok, Apag Dios, ken.

—Jesúsa e'tiona'pak o'manmadika'po.

^{5,6}Jesúsa nogiti o'manmadika'po,

—Opudomey nogtipi' sikyo nopoka' huadi'en jakyo e'hua'nayopi'. “Do'hued

jakyo bidta'da do'hued huadi' okyedenig'a aypobayo' ijjeapo aypo yokhue'dik ijjeapo sue'da aypo beyok.” Ke'na ena'nayo 7'kenen huadi' jakyo o'epo, “Aypo beyok. Onnahue' mee'. Yokhuikdey. Do'huedsi'poere doere o'tay'i. Aypo a'yokya'po e'mabota' pakhue' ijjey.” Ke'na yaapetpi'.

⁸Oro'en huadi' e'edada sikyo nopoka' aypo yokhue' me'ene. “Aypo beyok” oro'omeya batikonhue'da ona'bednok kan'batike'po sikyo nopoka' aypo bo'yokapone. Katepi' aypo o'paki bo'yokapone. ⁹In o'nona'nig e'tiona'pak o'nonmadika'ne. Katepi' bo'pakpo, “Beyok.” Diostaj yan'tiona'pakika'. Diosa bo'yokapone. Katepi' bo'pakpo, yan'tiona'pakika'po yaduk, batikhue'da bo'ukpo bo'huahuayo, mo'toepone. Ijtiaki, menigokhuike' konig Diostaj e'tiona'pak o'enok Diosa mo'nigokhuike'apone.

¹⁰Konig bo'pakpo, “Beyok.” Diostaj e'tiona'paknayo Diosa bo'yokapone. Katepi' bo'pakpo bo'tiona'pakpo e'uknayo batikhue'da e'uknayo bo'huahuayo mo'toepone. “Ijtiaki, menigokhuike',” e'tiona'pakika'nayo Diosa mo'nigokhuike'apone.

¹¹Apag Diostaj e'tiona'pak in konig o'e. Huasi'po katetapi' on'pakpo huaojtaj “beyok” o'nona'ika'. Kenda ea'te bo'yokika'apone. “Pan beyok,” huasi'poa ena'nayo huaoa huid yokhue' o'epo. Panda beyokapone. “Biig beyok,” huasi'poa ena'nayo huaoa bihui yokhue' o'epo biigda beyokapone. ¹²“Huatahuaokda beyok,” huasi'poa ena'nayo huaoa to'tid yokhue' o'epo huatahuaokda beyokapone. ¹³Dakhuea' huaka'eri ee'pi' huasi'potaj katepi' huadaknada mo'bayokika'ne. Opuden Apag Dios kurudyo o'ika' huadaknada o'epo 'urua'da bo'yokapone. “Diosen Nokireg beyok.” E'tiona'paknayo bo'yokapone.

—Kenda Jesúsa huationa'pakonhua' o'manmadika'uyate.

“Toto' huairia Jesústaj o'teyya'.”
Sue'ada nama'da on'huaa'uyate.
(Mt. 12.22-30; Mr. 3.19-27)

¹⁴Nogok huabokerek o'e'uyate. Toto'a o'nopo'toenok a'pakhue'dik o'uyate. Jesúsa toto'taj okendenok huaboa'da oa'pakon'uyate. Kenda aratbut on'tiahuaydepo kenpa'ti on'pe'edepo, “Kenpihuay,” o'da'uyate.

¹⁵—Toto' huairia Jesústaj o'teyya'nok toto'taj o'makenika'. —Sue'ada oknopo'ehue' huaj'eria on'huaa'uyate.

¹⁶—Diosa ontaj e'ta'mona'uyayoy konig Dios kuruderia teyda o'kika'nig konigti yaka'. —Nogomeya nama'da Jesústaj o'nona'uyate. ¹⁷Kenda kenomey judío huairia on'nopo'oenig Jesúsnayo kenda o'nopo'epo,

—Huadari gobierno huairi huakka'da aratbuttaj huamana'ika'eria huayahuaya e'magkika'nayo aya'da ken aratbuten gobierno huairi ehue'da o'neapo. Kenpa'ti huabet huabetere nogtaj nogtaj e'batuktuknayo ehue'da o'neapo. ¹⁸Konigti toto' huairiomey egka'nayo toto' nog toto'taj e'magka'nayo toto' huairi ehue'dik o'neapo. “Toto'taj a'makenya'po toto' huairia Jesústaj o'teyya'.” Nama'da mo'batia'pakne. ¹⁹Toto'taj ka'makene'po toto' huairia do'taj o'teyya' opudomey nama'da mo'tinopo'oenig'a. Oro'en huanigpeika'eritaj toto' huairia o'manopo'teypaka'ika' toto'taj kamakmaene'po opuda kenpa' ea'nayo “Da boa'ne.” Opudomeyen huanigpeika'eria mona'apone. ²⁰Dios teyda o'epo do'taj be'teypaka'nok toto'taj ijmakenikay. Do Diosen Huairi ijtiakdey aya'ada nopoe'dik o'neapo kenpa'ti nigpeika'dik o'neapo. Opudomeyere ijjedey. Do'taj menoknopoika'.

²¹Huabokereki' teyda o'epo konig huairi o'epo huakka' piya' o'mato'epo ke'nen jak daka' o'tat'epo. Do'hued jakyo katepi' me'taenig daka' ijto'enok bepi' kudhue'dik o'epo o'nopo'oenig'a, ²²nogapi' huamagka'eria nogiti teyda o'epo kentaj e'huatiaknayo ogka'po jobbakaya'po piya' kenpa'ti aya'da okbatohua'apo.

²³Be'api' do'taj pakhue' ee'nayo konig do'taj dakhue'da mo'ene. Sue'ada do'taj on'pakpo daka' moknopo'epo mo'nigpe'epo huakka'tada Diostaj moknopo'ea'ne do'taj mo'nigpe'ea'ne. Nogomeynayo do'taj batotiakhue' o'nepo huakka'tada maknopo'ahue' on'maea'. —Jesúsa o'mana'uyate.

Dakhue' toto' nokirega huabokerektaj ekhua'deada onte'ti o'kumej.
(Mt. 12.43-45)

²⁴—Dakhuea' toto' huabokerektaj e'nopo'toeonhuahua'de' okhua'depo aratbut ehue' ee'yo o'hua'po meyopi' huajka' e'uktada huahuayhue' o'epo “Keyo ijikamey a'kumeyi'.” Ken nokirega o'nopo'epo, ²⁵ken huabokerektaj o'nopo'toikame', kentaj ekyede'te Diosapi' nopo'to'ehue'tada daknopo'da konig jak e'beroke'yonig 'uruada o'enek ²⁶ken toto'a o'hua'po nog siete dakhue'nada nokiregtaj o'bahuahuaydepo o'batotiakpo dakhuea'da o'nepo ke'nanayo sue'da dakhue' o'epo ken ontayo' huabokerektaj on'nopo'toenok. Huakkuruda nogtoto'tida o'nopo'to'epo sue'da dakhue'da o'epo ta'pota' ocho dakhuea' toto' on'nopo'to'edepo huabokerek dakhuea'da o'epo. —Jesúsa o'mana'uyate.

Diosa ea' huanigpeika'eri durugda o'nika'apo.

²⁷Jesúsa kenda e'manade'te,
 —Ken ettone' o'nen huayea ontaj besi'popakuypo kenpa'ti ontaj

meminoganhua^hua^hu^hay^hu^hpo durugnada kai^hke'. —Ettone^ha aratbut egkupopakyo o^hepo 'utta'nada ona'uyate.

²⁸—Do^hhued hu^hay^henayo sue^hda durugmon o^henig^ha aya^hda Diosba^htaj on^hpe^hdepo on^hnig^hpe^hepo ogkika^hpo kenata^htaj nogiti durugda o^hnika^hapo. —Jesúsa ettone^htaj ona'uyate.

—On Diosya^h o^htiakuyate. Oro^homeya oknop^ho^he^hdik ka^h'ne^hpo konig Dios teyda o^hkika^h' konigti yaka^h.

—Dakhuea^h huaka^h'eriomeya^h Jesústaj o^hnona^huyate.

(Mt. 12.38-42; Mr. 8.12)

²⁹⁻³²Huakka^h'ananada Jesústaj en^htikupopakte,

—Opudomey aratbut oy mo^h'noika^h. Dakhuea^hda hu^hae^h'eri mo^h'ika^h. Konig Dios teyda ka^h'dik o^h'e konig e^h'bayarea^h konigti oro^htaj mogke^h mo^h'nopo^henig^ha. Konig Jonás o^h'e'uyate, konigti Diosa do^htaj me^h'ea^hapone. Jonás 'urua^hda o^h'e'uyatenok Nínive huakka^h' jak aratbut on^hnig^hpe^hepo Diostaj on^h'manopo^h'korea^huyate. Konigti do huabokerek ijjenok Diosa me^h'ta^hmona^h'u^hne 'urua^hda ijje^haponok aratbuta men^h'tiahuaypo oknop^ho^he^hdik ya^h'neapet, Diosa o^h'ta^hmona^h'uy oknop^ho^he^hdik ya^h'neapet. A^hnennada huakka^h' jak Nínive hu^hae^h'eritaj Jonás Diosba^h e^h'mana^h'de^hte Nínive aratbut Diostaj on^h'nopo^h'korea^hpo huaboa^hda Diostaj on^hnig^hpe^he'uyate. Oy aratbut do^htaj mo^h'pe^hedenig^ha nopo^h'koreahue^h o^h'nepo do^htaj oknop^ho^hehue^h mo^h'ene. Jonás sue^hda huairi o^h'uyate. Donayo huahuak huairi ijje^hpo, konigepo kene^h'huaya^h'me^h'noete aya^hda Diostaj on^hnig^hbakupobopo kenoka^h opudomey oy hu^hae^h'eri a^h'neneri Nínive hu^hae^h'eriere Diostaj onteteyo^h bo^h'ta^h'bopo. Opudomey oy hu^hae^h'eri dakhuea^hda mo^h'epo do^htaj e^h'tiahuayada e^h'pe^hdeada nopo^h'korehue^h mo^h'uyatenok. Nínive hu^hae^h'eria kenda

Diostaj on^h'bahuaa^hapo. A^hnennada huadaribayo ettone^ha huairi o^h'uyate. Ke^h'nendar adtenada o^h'uyate. Salomón Israel aratbuten huairi huakka^h'nada o^h'nopo^hepo 'urua^hda o^h'batia^h'pakika^h'nok a^h'peeya^hpo ken ettone^h ke^h'nenbaya^h bidtenada o^h'hua^h'onhuahua^h'uyate. Israel aratbutenbayo o^h'hua^h'onhuahua^h'uyate. Salomóna sue^hda 'urua^hda o^h'nopo^he'uyate. Donayo 'urua^h'nanada ijnopo^hepo huakka^hda ijnopo^henig^ha oy hu^hae^h'eria sue^hada do^htaj mo^h'pe^hepo moknop^ho^hene. Konigepo nogok kene^h'huaya^h'me^h'noete aya^hda Diostaj en^hnig^hbakupobo^hte opudomey oy hu^hae^h'eri dakhuea^hda mo^h'e do^htaj nig^hpe^hehue^hada oknop^ho^hehue^h mo^h'uynok, ettone^h huairia Diostaj o^h'bahuaa^hapo. —Jesúsa o^h'mana'uyate.

Oro^homeyen huakpo konig hu^haso^h'en huakjey o^h'e.

(Mt. 5.15; 6.22-23)

³³—Huakjey e^h'bakpakde^hte ek^htiok^he^hyo huadahue^h o^h'nika^h. Sorokkosotone^htoyo huadahue^h o^h'nika^h. Huakjey e^h'bakpakte kutopa kutapen on^h'huada^h'ika^h. Kente jeyda o^h'enok aya^hda on^h'kudpo batiahuya^h'dik o^h'ne. ^{34,35}Aratbuten huakpo konig hu^haso^h'en huakjey o^h'ne. Aratbuten huakpo huadakda ee^h'nayo hu^haso^h'a jeyonigti o^h'e. Konigti huakjey jeyda ee^h'te aratbut katepi^h e^h'ka^h tiahuaydik o^h'ne. Aratbuten huakpo dakhue^hda ee^h'nayo daka^h tiahuayhue^h'dik o^h'ne. Konig sikkiregyo hu^haso^h' o^h'nepo katepi^h kahue^h'dik o^h'ne. Konigti aratbuten huanopo^h o^h'e konig huakjey aratbutenso^h'yo o^h'e. Huadaknopo^hda ee^h'nayo huadakyo^h on^h'nopoika^h. Konig 'urua^hda Diosa o^h'nopo^he kenpa^hti Diosa o^h'pak aratbutkon o^h'nopo^he kenpa^hti ogka^h. Aratbutenno^hpo^h dakhue^hda ee^h'nayo katepi^h dakhue^h e^h'nopo^he'nayo aratbuttaj 'uruda e^h'nopo^he Diosa manopo^heahue^h'dik o^h'mae. Aratbut dakhue^h'nopo^hda ee^h'nayo konig

sikkiregyo o'ne. Meyon huahue'dikda o'ne. Konigepo keyoj, dakyo' yag'kikati'. Huanopoya' huadakyo' yan'nopoepo, batikhue' yane'. E'batiknayo konig sikkiregyo mo'ika'apone. ³⁶Huanopoya' huadakda e'nopo'e'nayo Dios konig huakjey ke'nen dag bo'tiahuaya'ne kenpa'ti huadak e'ka' mo'nopo'e'ane. Sikkiregyo ehue' mo'eapone. Konig huakjey o'bakpakpo 'urua'da o'ta'te tiahuaydik mo'epo kenpa'ti Diosen e'ka' mo'nopo'e'apo. —Kenda Jesúsa o'manmadika'uyate.

**Fariseo huairitaj kenpa'ti
Moisésenba' huamanmadika'eritaj
Jesúsa o'bahuua'uyate.**

(Mt. 23.1-36;

Mr. 12.38-40; Lc. 20.45-47)

³⁷Jesúsa e'manmadika'de'te, “Doere mo'bape'.” Jesústaj fariseoa ona'uyate. Jesús ke'nen jakyo o'kuddepo kutopate o'huaduyate. ³⁸Judío aratbut bapehued huaba' on'bakoyo'ika'. Jesús ba'koyohue' kutopayo o'huadnok fariseoa o'tiahuaydepo, “Kenpihuay, ba'koyohue'ada o'bapeapo,” fariseoa o'tinopo'e'uyate.

³⁹—Opudomey fariseo huairi konig plato' taza huabakoyoa'eri mo'epo huaso'ensi'dakyo'da daka' bo'koyoa'ika'ne. Aratbut kan'tiahuaye'po 'urua'da huaso'si'dak bo'koyoa'nig'a huanopo'nayo dakhue'da mo'ene. Nogen on'tae bo'eretpakpo mo'bakkay'ika'ne kenpa'ti katepi' dakhuea' bo'kika'. ⁴⁰Nama'da mo'nopo'ika'. Diosa huaso'si'dak o'ka'uyate. Ken Diosa kenpa'ti huaso'en huanopo' o'ka'uyate. Kenda nopo'e'dik mo'ene. ⁴¹Huanopoya' yan'matinepahui'po pai'da aratbuttaj yan'bayokikati' kenda e'kika'nayo aya'da huaso'en 'uruda mo'eapone.

⁴²Pai'nada mo'nopo'e'apone, opudomey fariseo huairi. Aypo

huatokbuk sue'da Diostaj bo'yokika'nig'a nog aypo huatokbukba'a 'uruda Diostaj sue'da bo'yokika'nig'a aratbuttanayo huadakda kahue' mo'ika'po kenpa'ti Diostaj di' ehue' mo'ene. Aypo huatokbuk Diostaj yokdik mo'epo kenpa'ti aratbuttaj huadakda kika'dik mo'epo kenpa'ti Diostaj di' e'dik mo'ene. ⁴³Huanopo'a pai'nada mo'nopo'e'apone, opudomey fariseo huairi. Judíoen huaitake' jakyo 'uruda huairien huahuadte ehuadta' bo'eretpakika'ne. Huakka' jakte e'hua'e'te “Ttiak huairi.” “Ttiak huamanmadika'eri.” Kenpa' enayo'da e'peeta' bo'eretpakika'ne. ⁴⁴Opudomey fariseo huairi kenpa'ti Moisésenba' huamanmadika'eri pai'nada mo'nopo'e'apone. “Oro'omey huadakda o'ey.” Nama'da mo'nopo'e'ika'nig'a konig tahuirigda dakhue'nada mo'ene. Dakhue'da e'ne'tada aratbuta nokothue' o'ne. Opud konig kubaraktone'onig mo'ene. Kubaraktone'taj aratbut tiahuayhue' o'nepo kente on'huae'ika'. Aratbut sorokyo e'para' ee'tada tiahuayhue'da o'nepo on'huae'ika'. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁴⁵—Oro'omeytakon dakhuea'da o'huaa'ne, huamanmadika'eri. —Moisésenba' huamanmadika'eria Jesústaj ona'uyate.

⁴⁶—Pai'nada mo'nopo'e'apone opudomey Moisésenba' huamanmadika'eri. Nogda nogda huakka'da yag'kika', be'api' kenda kahue'dik ee'tada opudomey aratbuttaj mo'mana'ika'ne. Opudnayo sigpi' kenda kahue' mo'ika'ne.

⁴⁷Pai'nada mo'nopo'e'apone opudomey. Opudomeyen adhuae'pane'kudak Diosba' huamanbatia'pakeritaj on'barakuyate. E'bueykudaken kubarakta' huid jaksi'po konig okkahuehue'dik

huid jaksi'po bo'kika'ne. ⁴⁸Diosba' huamanbatia'pakeritaj opudomeyen adhuea'pane'a on'batiaraka'uy. Opudomeyen adhuea'pane' huadakda ogka'uyate opudomeyakon mo'nopo_oepo, kubarakta' okkahuehue'dik huid jaksi'po bo'kika'.

⁴⁹Konigepo, "Diosba' huamanbatia'pakeri ijmata'mona'apoy kenpa'ti huanigpeika'eri ijmata'mona'apoy. Sue'tada on'barakapo nogomeytaj onhuadiaypo diga' on'magka'apo." Diosa huakka' o'nopo_oepo kenda o'mana'uyate. ^{50,51}Konigepo opudomey aratbut oyda mo'noenig, opudomeytaj Diosa diga' mogka'apone. Opudomeyen adhuea'pane' Diosba' huamanbatia'pakeritaj on'barakuyate. Diosa huadari e'ka'de'te huakkuruda Abeltaj o'arakpo o'buey'uyate. Nogok nogok nogtaj nogtaj on'barakpo, ta'pota' Zacaríastaj o'darakuyate. Diosen 'uru jak kurute 'uhua e'arakika'ta' Diostaj e'nigbakpakika' kutopa o'e. Kutopa Diosen jaknopoya' Zacaríastaj o'darakuyate. Diosba' huamanbatia'pakeritaj opudomeyen adhuea'pane' on'barakuynok opudomeynayo barakhue' e'uyipi' Diosa diga' mogka'apone.

⁵²Opudomey Moisésenba' huamanmadika'eri pai'nada mo'nopo'eapone. Aratbuttaj daka' Diosba' nopoeahue'dik mo'ene. Konig Diosensi'po ee' nopoehue' o'nepo. Opudomeykon Diosensi'po ehue' mo'eapone kenpa'ti nogomey Diosensi'po ehue'dik o'neapo oknopoehue'ada bo'ka'po. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁵³Jesúsa kenda e'mana'de'te Moisésenba' huamanmadika'eriomeya fariseoerea Jesústaj diga'da on'huadiaypo nogpa' nogpa' kirigayo' o'nona'uyate. ⁵⁴Jesúsa nama'da

kae'popi' yaapetpi' on'nopo_oepo on'peenig'a dakhuea' ea' e'peeta' on'paknig'a. Jesúsa dakhuea' oa' e'huaa'ta' on'pakpo.

“Oro' huadakda o'ey.” Fariseomeya nogomeytaj nama'da on'manopo_oea'ika'nig'a fariseotaj keyoj daka' yan'peika'.

12 ^{1,2}Jesúsa daka' o'manmadika'onhuahua'po huakka'nanada aratbut ogkupopakdepo huakka'ada aratbut o'nepo batugon ogka'uyate. Huakkuruda huanigpeika'eritaj o'mana'po: —“Oro'omey huadakda o'ey.” Fariseo huairia aya'tada e'manopo_oea'ta' on'paknig'a dakhuea'da o'ne. Konig pan e'bia'og' fariseo o'ne. Huakkuruda pan e'ka'te e'bia'og' tiahuyahued mo'epo a'ti e'biade'te e'bia'og' o'e mo'nopo_o. Huakkuruda fariseo huairi huadakda o'ne nama'da mo'nopo_oenig'a nogok kenda ogkika' bo'tiahuyaydepo dakhuea'da o'ne nopoe'dik mo'eapone. Konigepo fariseomey huairitaj keyoj, ijjay. ³Katepi' konig soatayo' sikkiregya' boa'ika'nig, kenda boa'ika'nig nogok konig huame'noete aya'ada on'peeapo. Konigti ज्या'ada nog aratbut ehue' ee'ya' kenpa'ti jakhui'kay ekhuiky' utaka' boa'ika'nig kenda nogok huakka' jak eretnopote jakkutagpite on'bopo 'utta'da o'da'apo, aya'ada kan'pee'po o'da'apo.

¿Be'taj okme'pukdik mo'e?
(Mt. 10.28-31)

^{4,5}Huabokerek huaso'taj arakdik o'ne. Kenyo'da aratbutso'taj arakdik o'ne. Nokiregtanayo arakhue'dik o'ne. Konigepo aratbuttaj mididhue' yanika'. Be'ta'taj okme'pukdik moe' daka' o'nona'ne. Diostayo'da yanokme'pukika'. Diosnayo arakdik o'e kenpa'ti e'bueyde'te nokiregtaj pai'da kan'nopo'e'po ta'akyo

en'dik o'e. Kentaj yanokme'puk, ijJay.
Do'hued huadi'taj ijJay.

⁶Bakoyta' aratbut suhuigda on'pakika'.
Cinco bakoy a'bakaya'po botta' sigupe
bayokdik o'ne. Diosnayo bakoytaj o'pakpo
nogtatipi' okkahuehue' o'e. ⁷Opodomeytaj
Diosa huakka'da o'pakpo daka'
mo'matojka'ne. Opuden huakuhijitapi'
mo'dikika'ne. Bakoytaj konig sue'da o'pak.
Diosa sue'da o'pak. Opodomeytaj huakka'
o'paknok me'pukhue' yanika'.

“Jesucristotaj huaknopoe'eri ijJey.”

Huaa'eritaj Jesúsa o'batia'pak.

(Mt. 10.32-33; 12.32; 10.19-20)

⁸“Jesucristotaj huaknopoe'eri ijJey.”
Aya'ada aratbuttaj on'mana'aponig
do huabokerek ijJenok Diosa
me'ta'mona'uynne, “Kenomey kenda
e'manade'te do'hued huaknopoe'eri o'ne.”
Diosen huata'moneritaj ijmana'apoy.

⁹“Jesucristotaj oknopoe'hue'ya ijJey.”
Aratbuttaj on'mana'po “Do'hued
huaknopoe'eri ehue' o'ne.” Diosen
huata'moneritaj ijmana'apoy ijJay.

¹⁰Do huabokerek ijJenok Diosa
me'ta'mona'uynne, do'taj be'api' dakhuea'
e'huaa'nayo Diosa bakkahuea'dik o'e.
Diosen Nokiregtaj dakhuea' e'huaa'nayo
Diosa bakkahueahue'dik o'eapo.

¹¹Nogok judío huaitake' jak huairitaj
bo'tohua'apone. Dakhuea' boka'ne mona'po
judioen huaitake' jakyo bo'tohua'apone.
Kenpa'ti gobierno huairite bo'tohua'apone.
“¿Ka'tia'pi' huairitaj ijmanbatia'pakapo?”
Yan'nopepo me'pukehue' yane'.

¹²Huairitaj manbatia'pakdik ee'te Apag
Diosen Nokirega mo'nopoea'aponok
'urua'da batia'pakdik mo'eapo. —Jesúsa
o'mana'uyate.

Huakka'da katepi' e'matoe'ta'
eretpakhue' yane'. Jesúsa
o'manmadika'uyate.

¹³—Kenda oro'en huaojkudak
o'matoe'uyate kenda do'taj

jonposakea'dik o'enok, do'taj yabayokti'.
Do'hued huama'buytaj yanati',
Huamanmadika'eri. —Huakka' Jesústaj
en'tikupopakya' nogtiada Jesústaj
ona'uyate.

¹⁴—“O'nen huama'buytaj yabayokti'.”
Onahue'dik ijJeyapoy. —Jesúsa
huabokerektaj ona'uyate.

¹⁵—iKeyoj! Huakka'nada e'matoe'ta'
eretpakhue' yanika'. Durugnada
a'eya'po huakka'da katepi' toehue'dik
yanika'. Sue'da e'taepi' durugda e'dik
mo'ene. —Jesúsa o'mana'uyate.

¹⁶Jesúsa a'manmadikaya'po
o'manbatia'pakpo,
—A'nenda huabokerek o'uyate. Konig
huairi o'epo huakka'da o'matoe'uyate. Ke'nen
ta'batone' huakka'da aypo o'kerektaj konig
aroz huakka'da o'taboyog'uyate. ¹⁷“Menpa'
ijka'apo. Do'hued aroz do'hued aypo huatoe'
jak suhuigda o'e. Aypo huakka'da o'enok meyo
kudahue'dik o'e.” Kenpa' huairia o'nopoepo.
¹⁸Ken, “Oy konig ijka'apoy ijnopoey.

Do'hued aypo huatoe' jaksi'po ijJakyogapoy.
Nogda huaboroa'da aypo huamatoe' jak
ijka'apoy ijJakka'depo aya'da aypo arozere
keyo ijKuda'apoy. Aya'da katepi' ijmatoenig
ijbakuda'apoy. ¹⁹Kenaka' ijbakuda'depo
do'hued huamatoe' jakyo huakka'da
ijtoe'apoy. Huakka'da huabayok ijtoeapoy.
Baahue'ada bape'dik ijJeyapoy. Mai'dik ijJeyapoy.
Durugda ijJeyapoy.” Ken huabokerek nama'da
o'nopoenig'a. ²⁰“Nama'da i'nopeenig'a. In
sikyó i'bueyapone. Aya' aypopi' arozpi' nogda
nogda huakka'da i'matoepo huaboro' jakyo
i'bakuda'depo noga on'matoeapo. Diosa
ken huairitaj ona'uyate.” ²¹Ken konig o'epo
aratbut ke'nen huata' huakka'da nogiti
nogiti on'matoepo, huakka'da e'matoeada
Dioستهuapa'nayo pai'da on'e. —Jesúsa
o'manmadika'po o'mana'uyate.

Diosa huaknopoe'eritaj daka'
o'matojka'.
(Mt. 6.25-34)

²²Nogok huanigpejka'eritaj,

—Aypota' mepu'kehue' yanika'.
 Kenpa'ti yudtata' mepu'kehue' yanika'.
²³Diosa teyda o'epo oro'omeytaj
 mo'manoea'ika'ne. Oro'omeytaj aypo
 yudtakon bayokdik mo'ika'apone.
²⁴Surujpig konig o'e yan'nopoepo.
 Batukehue' o'nika'. Oqkupaeahue'
 o'nika'. Aypo huamatoe' jak toehue'
 o'nenig'a Diosayo'da surujpigtaj
 aypo o'bayokika'. Diosa bakoymtaj
 sue'da o'pak. Opudomeytanayo Diosa
 huakka'da bo'pakika'ne. Aya'da
 katepi' bayokdik mo'ika'apone.
 Mepu'kehue' yanika'. ²⁵Aratbut nogiti
 huabidda ee'ta' on'pakpo, huakka'da
 e'mepu'keada nogiti huabidda ehue'dik
 o'neapo. ²⁶Kenda mo'mepukepo
 ehue'dik mo'epone. Nogta' nogta'
 katetapi' mepu'kehue' yanika'.

²⁷Huakhuen 'urunada o'ne.
 Baahue'ada o'nika' kenpa'ti
 batiokhuihuihue' o'nika' mo'nopoet.
 Salomónkudak huairitone' o'uyate.
 Huakka'da o'matoe'uyate. 'Uruda
 yudtaj o'matoe'po o'utika'uyate.
 Huakhuen 'urunada o'nika',
 Salomónnayo sue'da 'uruda
 o'utika'uyate. ²⁸Diosa huakunopia
 okhuenpaka'. 'Urua'da o'ka'. Ida
 okhuenkot. Ida o'taset. Diosa
 huakunopia okhuenpakika' kenpa'ti
 opudomeytaj huakka'da o'pakpo
 bo'tihuapokika'apone yudtaj
 mo'matojika'apone. Sue'da moknopoepo
 nogiti Diostaj daka' yanoknopo'e.
²⁹Katetapi' mepu'kehue' yanika'.
 ¿Kate o'bape'apo? Nopoehue' yanika'.
 ¿Kate' o'mamaya'a? Nopoehue'
 yanika'. ³⁰Oknopoehue' huae'eria
 yudtata' kenpa'ti aypota' kenpa'da
 on'eretpakika'. Opudnayo aypopi'
 yudtapi' toehue' mo'enig Apag Diosa
 kenda o'nopoika'. ³¹Kenpa'da Dios
 Huairitaj yan'pakika'po yan'nigpeika'.
 Ken konig Dios Huairitaj e'paknayo
 Diosa bo'yokika'apone. Katepi'

bo'pak yudtapi' aypopi' Apag Diosa
 bo'yokika'apone. —Jesúsa ke'nen
 huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

**Kenda Dios Huairitaj
 mo'nigpeonhuahua'po bo'kika'nok
 Diosa kurudya' okkahuehue'dik
 o'epo. Kurudya' Diosere huakka'da
 mo'matoeapone.
 (Mt. 6.19-21)**

³²—Do'hued huanigpeika'eri mo'epo
 sue'da mo'ene. Me'pukhue' yane'.
 Opudomeyen Apag Dios o'paknok
 kenoka' aya'ada Diostaj on'nigpeede
 opudomeykon Apag Diosere huairida
 mo'epone. ³³Kenda mo'matoenig
 yan'bahuaya'. Yan'bahuaya'depo pai'da
 aratbuttaj ken huakupe yan'bayoketi'.
 Kenda e'ka'te Diosa kurudya'
 bo'tiahuayapone. Okkahuehue'dik
 o'epo. Kenda bo'ka'po kurudyo
 Diosere huakka'da mo'toeapone. Kenda
 matone'pakhue' o'epo. Okkayhue'dik
 mo'epone. Huabereeria berehue'dik
 o'neapo. Kenpa'ti kenda kurudya'
 mo'toeaponig sukka'poapi' bapehue'dik
 o'epo. ³⁴Huakka'tada katetapi'
 e'paknayo Diostaj sue'da bo'pakapo.
 Diostaj mo'nigpeepo pai'da aratbuttaj
 e'bayokika'nayo Diostaj huakka'da
 bo'pakapone. —Jesúsa o'mana'uyate.

Jesús Huairitaj ekpoe' yan'nige'ika'.

^{35,36}—Onte'ti indariyo ijtiakapoy.
 Do huairitaj ekpoe' mennige'ikati'.
 Konig en'toeapak fiestaya' huairi
 ekye'taj ke'nen huanaba'a ekpoe'
 on'nige'ika'. Ken ekye'te huairitaj ida
 nigokhuike'dik o'neapo. Konigti do'taj
 ekpoe' mennige'ikati'. ³⁷Konig huairi
 o'tiakpo ke'nen huanaba'a ekpoe'
 en'nige'te o'bahuahuayatonok durugda
 o'neapo. Ken huairi nog yudtaj
 o'tiokotdepo yan'bahuad huanaba'taj
 o'mana'depo aypo o'bayokeapo.
 Huanaba'taj o'bayokeaponok durugda

o'neapo. ³⁸Huairi nopotesikyo o'tiakapopi' sikyoeddapi' o'tiakapopi'. Huanaba'a ekpoe' on'nige'po huairi e'tiakte durugda o'neapo. Huanaba' durugda o'neapo. ³⁹Kenpa'ti nogdakon yan'nope'e. Konig huabereeri a'bereya'po ken horate o'tiakapo jak huatae'eria e'nope'nayo tayhue' o'enok huabereeria jakyo kudhue'dik o'eapo. Kenpa'ti berehue'dik o'eapo. ⁴⁰Do kurudya' ijtiakaponok ekpoe' mennige'ikati'. Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne kenoka' huame'noe sikyopi' o'tiakapo nopoe'hue'da ene'te kenoka' ijtiakapoy. —Kenda Jesúsa o'manmadika'uyate.

Huairien huanaba' huamatoe'eri daka' huakika'eri konig o'ne.

Huairien huanaba' huamatoe'eri daka' kikahue' huag'eri konig o'ne.
(Mt. 24.45-51)

⁴¹—¿Oro'omeytayo'da menpa' kenda onmadika', Huairi? ¿Menpa' nogomeytakon i'manmadika'? —Pedroa ona'uyate.

⁴²—Huanaba' huamatoe'eri daka' huakika'eri kenpa'ti huanaba' huamatoe'eri 'urua'da huaknopoe'eri konig o'ne ijmanmadikay. Ken huairien jak huanaba' huamatoe'eritaj "Do'hued huanaba'taj aypo yamabayokikati'. Nogbayo ijhua'apoy. A'ti ijtiakapoy." Onanpo. ⁴³Huairi o'tiakdepo konig huiria onanme'nig huanaba' huamatoe'eria daka' aypo e'bayokika'nayo durugda o'eapo. ⁴⁴"Aya'da do'hued ijmatoenig daka' me'tamatoe'." Huairia ken huanaba'taj onanpo. Buttida ijjay. ⁴⁵"Do'hued huairi ijhue'da ya'epo yatiakapet." Huanaba'a e'nope'nayo nog huanaba'taj huabokerekere ettone'eretaj huaboa'da o'mabitbitpo kenpa'ti huaboa'da huakka' o'bapudhua'po huakka'

o'mai'onhua'po kenpa'ti konig sine' o'siborudhua'po ⁴⁶Kenda huanaba' huamatoe'eria e'ka'te kenoka' ken huanaba' ekpoe' nighue' ee'te kenpa'ti kenme'noete o'tiakapo nopoe'hue'da ee'te huairi o'tiakapo. Ken huanaba' huamatoe'eritaj castiga diga'da ogka'apo kenpa'ti oknopoe'hue' huag'eriere kenpa'da o'maenapo.

⁴⁷Huanaba' ke'nen huairi o'paknig en'nope'ada kahue' o'nepo dakhue'en ogka' kenpa'ti huairi e'tiakapote ekpoe' nighue' o'nenok kenomeyen huairia huakka'da castiga o'magka'apo. Konigti aratbut kenda ijmanika'nig e'nope'ada nigpeehue' o'nepo kenpa'ti do e'tiakapote ekpoe' nighue' mene'apetnigtaj Diosa castiga diga'da ya'magka'apet. ⁴⁸Nog huanaba'a kenda huairi o'paknig nopoe'hue' o'nepo kenda huairi pakhue'tada ogka'nok huairia sue'da castiga o'magka'apo. Dakhuea' ogka'nok sue'da castiga o'magka'apo. Konigti aratbut kenda ijyaki nopoe'hue'ada kenda pakhue' ijjeynig egka'nayo Diosa sue'da castiga o'magka'apo. Diosapi' huairiapi' aratbuttaj huakka' katapi' e'bayoknayo daka' nigpeika'dik ka'ne' Diosa 'urua'da e'nope'ana'ayo daka' nigpeika'dik o'neapo. Diosa huakka' e'tihuapoknayo nogomeytakon huakka'da tihuapokdik o'neapo. —Ken konig Jesúsa o'manmadika'uyate.

Jesústaj sue'ada o'noknopoe'apo nogomeya' sue'ada oknopoe'hue' o'neapopo huaknopoe'eritaj on'bahuadiayapo.
(Mt. 10.34-36)

⁴⁹—In huadariyo aratbut abakpoespakaya'po ijtiakuy. Aratbut on'poespakpo konig ta'ak e'bakpak o'e. Ken ta'ak a'bakpakaya'po ijtiakuy. Ken oyda e'bakpakte ijjeretpaki. ⁵⁰Konig bautiza egka'te o'e konigti

pai'da nopoe'dik ijjeapoy. Pai'da
ijnopo'eapopo ijme'pukey. ⁵¹Aratbut
nog aratbuttaj a'manoeyyaya'po
o'tiakuy opudomey nama'da
mo'nopoe'ene. Aratbut nog aratbuttaj
a'manoeyyaya'po Diosya' tiakhue'
ijje'uy. Aratbut nog aratbuttaj
a'poespakaya'po Diosya' ijtiakuy.
⁵²Huaboa'da nogjakyotida huabet nog
huabettaj dakhuea' on'bahua'pakapo.
Cinco o'nepo tresa dostaj dakhuea'
on'bahua'pakapo kenpa'ti dosa trestaj
huadak hua'a on'batia'pakapo. ⁵³Sue'da
do'taj on'pakapo nogomeyanayo
do'taj pakhue' o'nepo konigepo
oknopoe'hue' huae'eria dakhuea'
on'bahua'pakapo. Huaoapi' do'taj
oknopoe'hue'da me'epo huasi'potaj
huaknopoe'eritaj ya'huadiayapet.
Mune'yo huaknopoe'eritaj huayea
huadiaydik ya'eapet. Huakabua
huasu'taj huadiaydik ya'eapet. —Jesúsa
o'manmadika'uyate.

**Kurudtaj on'tiahuaypo huame'noe
huadak o'eapopi' dakhue'me'noe
o'eapopi' aratbuta on'nopoe'ika'.**
(Mt. 16.1-4; Mr. 8.11-13)

⁵⁴—Opudomey indariyo mo'epo
kurudyo e'sihui' sika e'bia'te niokpo
yakudyon bo'tiahuaypo “Ohui'apo,”
boa'ika'nig a'ti o'hui'apo. ⁵⁵Kenpa'ti
indariyo mo'epo toyed e'bapoknayo
“juknanada o'eapo,” boa'ika'nig ida
juknanada o'eapo. ⁵⁶Opudomey
nama'da huanopoe'eri mo'ene. Kurud
bo'tiahuaypo o'hui'apo kenpa'ti
juknanada o'ta'teapo e'nopoika'ada inok
do'tanayo Diosen Cristo o'e oknopoe'hue'
o'nene. —Jesúsa o'mana'po.

**Nog aratbuta gobierno huairitaj
e'tohua'nayo ida yan'noeya'.**
(Mt. 5.25-26)

⁵⁷—Kenda huadak e'ka' o'e.
Kenyo'da 'uruda o'e. Opudomeya onda

nopoe'dik mo'ene. ⁵⁸“O'na dakhuea'
ika'ne,” noga ena'nayo gobierno
huairitaj bo'tohua'depo e'tohua'te
kentaj yanoeya'. E'madehue'nayo
huakupepi' yayokti'. Noeyahue'pi'
yokhue'pi' ee'nayo gobierno huairitaj
bo'tohua'apone. Ken gobierno huairi
sorotataj bo'yokapone. Sorotataa
huabakuda' jakyo bo'kuda'apone.
⁵⁹Keyoda ijhue'da orokhue'dik i'eapone.
Aya'da dehue'te i'yokde'po orokdik
i'eapone. —Jesúsa o'mana'uyate.

**Aya'da dakhuea' ogka'depo
nopo'korea'dik ya'nepo
onte'ti Diostaj nigpeika'dik
yane'. Jesúsa o'mana'uyate.**

13 ¹Kenoka' sue'ada Jesústaj
o'nonbatia'pakpo. Sue'da
huabokerek Galilea huadaribayo
huae'eri Diostaj oveja 'uhua
on'nigbatiaraka'depo Pilato gobierno
huairien sorotataa Galileayo huae'eri
huabokerektaj on'batiaraka'po
'uhua mimi huabokereken mimiere
jontayo' o'mimihua'uyate. Jesústaj
o'nonbatia'pak'uyate.

^{2,3}—Kenomey huabokerek Galileayo
huae'eria dakhuea'da ogkika'po
on'mabuey'uy. Nogomeynayo
sue'da dakhuea' huaka'eri o'nepo
mabueyhue' o'ne. Kenpa' nopoe'hue'
yane', ijjay. Opudomey aya'da
nopo'koreahue' ee'nayo kenpa'ti
mo'mabueyapone. ^{4,5}Kenpa'ti
Jerusalén huakka' jakyo huabid
jaktone' o'huekpo o'manbetuyate.
Dieciocho huabokerektaj
o'manbetuyate. Kenomey huabokereka
on'mabuey'uyate dakhuea'da
huaka'eri o'nepo konigepo
on'mabuey'uyate. Nogomey Jerusalén
huae'eri sue'da dakhuea' huaka'eri
o'nepo bueyhue' o'ne'uyate. Kenpa'
nopoe'hue' yane', ijjay. Opudomey
nopo'koreahue' ee'nayo kenpa'ti

aya'da mo'mabueyapone. —Jesúsa o'mana'uyate.

**Higuera hueymey dapakhue'da o'ë.
Ken konig Jesúsa o'manbatia'pakpo
o'manmadika'uyate.**

⁶Jesúsa ken konig o'ë
o'manbatia'pakpo o'manmadika'po,
—Nogtida huabokereka ta'ba o'toëpo
menpa'ti higuera huada yanhuadmet
o'nopepo ta'bayo o'hua'po huadataj
o'tiahuaynig'a onhuadhue' o'ënok
⁷ta'ba huatoë'eritaj,

“Eya' bapa' huabayok in ta'bayo
ijtiakdeme'nig'a higuera hueymey
huada onhuadhue' o'ëme'. Yata'teg.
In sorok huadak o'ëneg'a nama'da
o'kere.” Ta'ba huatoë'eritaj ona'uyate.

⁸“In huabayoknayo ta'teghue' ijjeapoy,
hueymeyta'po ijtoruapoy kenpa'ti
'uhua ovejadohua'a ijta'potibukapoy.

⁹Nog manhua'ata' ya'dapakapetpi'.
Dapakhue' eë'nayo ijta'tegapoy.” Ta'ba
huatoë'eria ona'uyate. —Ken konig
Israel oknopoehue' huä'eri o'ne Jesúsa
o'batia'pakpo o'manmadika'uyate.

**Kenme'noe okmapie'ahuaddikte
ettone' dakhue' e'ika'te
Jesúsa o'yarea'uyate.**

¹⁰Nogok okmapie'ahuaddik
huame'noete judío aratbut
baahue'dik e'nika'te judiöen huaitake'
jakyä' Jesúsa o'manmadika'po.

¹¹Keyo huaitake' jakyo ettone' o'ëpo
dakhue'da o'ëonhuahuika'uyate.
Dieciocho huabayok dakhue'da
o'ëonhuahuika'uyate. Dakhuea'
toto'a ken ettone'taj ogka'nok
sodoa' o'boika'po butuka' bohue'dik
o'ika'uyate. ¹²Jesúsa o'tiahuaydepo
—I'yaredene, ettone'. —Jesúsa
ona'uyate.

¹³Ken Jesúsa o'tibata'tenok ida ken
ettone' butuka'da o'bodpo huabo'da
“Dios 'urunanada o'ë,” kenpa'ti “dakiti

Dios” oa'uyate. ¹⁴Huaitake' jak
huairianayo o'huadiay'uyate. Judíoen
okmapie'ahuaddik huame'noete Jesúsa
o'yarea'denok o'huadiaypo,

—Seis huame'noe baa'dik mo'ëne.
Ken seis huame'noe e'yarea'ta'
e'paknayo yan'tiakti'. Judíoen
okmapie'ahuaddik huame'noete
be'yare'po tiakhue' yanika'. —Huaitake'
jak huairia o'mana'uyate.

¹⁵—Nama'da huanopoe'eri mo'ëne.
Okmapie'ahuaddik huame'noete
opudomey aya'da opudomeyen
vacatapi' burrotapi' hue'ey kan'maye'po
bo'tikujpo hue'eyte bo'tohua'ika'ne.

¹⁶In ettone' Abrahamen adhuea'
huayayo eë'tada toto' huairia dakhuea'
ogkadhuahuika'nok ettone' dakhue'da
o'ëonhuahuika'po dieciocho huabayok
dakhue'da o'ëonhuahuika'uyate.

Okmapie'ahuaddik huame'noete
e'yarea' huadak o'ë. Dapi' huadakda
o'ë yan'nope'. —Jesús Huairia judiöen
huaitake' jak huairitaj ona'uyate.

¹⁷Jesúsa kenda enade'te kenomey
Jesústaj on'huadiayika'nig'a
on'mabira'uyate. Nogomeynayo
aya'ada Jesústaj durugda o'nepo, kenda
'urua'da Jesúsa o'kika' on'tiahuaydepo
kentaj durugda o'nuyate.

**Mostazakidtaj ken konig
o'ë o'man'batia'pakpo
o'manmadika'uyate.**

(Mt. 13.31-32; Mr. 4.30-32)

¹⁸—Huadak hua'a konig Dios
Huairitaj o'noknopoeaponigtaj
on'nigpeeaponigtaj ken konig o'ëapo
ijmanbatia'pakpo ijmanmadika'apoy.

¹⁹Konig huabokereka suigkidda
mostaza huakid o'tuk. Kenkida
o'kerekepo nogok huaboro'da
o'ëdepo hua'opite huakka' bakoya
o'pakka'. Konigti huakkuru Dios
Huairien huaknopoe'eri sue'da o'ne.
Nogok huakka'ada Dios Huairitaj

o'noknopoe_opon on'nigpeonhuahuika'po
huakka'nada huaknopoe_oeri o'neapo.
—Jesúsa o'mana'uyate.

**Pan e'bia'og'a ken konig o'ka'
Jesúsa o'manbatia'pakpo
o'manmadika'uyate.
(Mt. 13.33)**

²⁰—Huadak hua'a konig Dios
Huairitaj o'noknopoe_oaponigtaj
on'nigpee_oaponigtaj ken konig o'epo
ijmanbatia'pakpo ijmanmadika'apoy.
²¹Konig sigda pan e'bia'og'a ettone'a
huakka' harinaogyo o'tokbuk.
Harinaogyo e'bia'og' o'tokbukdepo
daka' ogkuayaga'. Huabada o'kudapo.
Aya'da o'bia'apo. E'bia'og'a o'bia'po
konig Dios Huairien huadak hua'a
on'manmadika'nok huakka'ada nogya'
nogyā' huabada o'noknopoe_oapo.
—Jesúsa o'mana'uyate.

**Diosyo huahua' konig suigda
akbogpe huakud o'e.
(Mt. 7.13-14, 21-23)**

²²Jerusalényon Jesúsa
o'hua'udhua'po nog huakka' jakyo
nog huakka' jakyo o'pokandepo
o'manmadika'uyate.

²³—¿Menpa' Diosa sue'tada
ya'manopo'yarea'apo? —Nogtiada
Jesústaj ona'nok,

²⁴—Diosyo huahua' konig
suigda akbogpe huakud o'enok
huakka' yan'pakpo yan'kud.
Huakka'ada egkudta' on'pakpo
onhuahua'nig'a kudhue'dik o'neapo
Diosenbayo a'kudya'po konig
o'e ijmanbatia'pakapoy. ²⁵Jak
huatoe_oeri huairi nogok e'mabode'te
akbogpe jokhuikdepo opudomey
dakhuea' huakka'eri jak kurute
mo'epo “Mo'nigokhuike', Huairi.”
Mona'aponig'a. “Opudomey meyo
huae_oeri mo'et. Okiehue'ya o'nene.”
Huairia o'mana'apo. ²⁶“Onere

o'bape'ikay kenpa'ti onere o'may'ikay
kenpa'ti oro'omeyen jak kuruta'
onmadika'onhuahua'uyne.” Opudomeya
huaboa'da mona'apone. ²⁷“Opudomey
meyo huae_oeri mo'et o'nona'dene.
Do'taj me'nokhua'. Dakhuea' huaka'eri
mo'ene.” Huairia mona'apone. Kenda
konigti Diosa mona'apone. ²⁸Keyon
dakhuea' huaka'eria bokbahua'depo
pai'da mo'manopo'eapet. Kenpa'da
Diosyo huahue'dik mo'eapopo.
Abraham Isaacere Jacobere Diosen
huamanbatia'pakeriere Dios Huairiere
adyoda ee'ne'te mo'batiahuaydepo.
Diga'da mo'bahuikonhuahuika'apo.
Pai'da mo'nopo'epo bo'idokboke'apo.
²⁹Kenpa'ti aratbut Dios Huairitaj
on'batiakapo. Niokpo e'orokyen
on'tiakapo. Niokpo e'huakudyen
on'tiakapo. Toya' kenpa'ti kutaya'
on'tiakapo. Nogyā' nogya' Dios
huairitaj on'huatiakapo. Dios
Huairiere konig ke'nen'si'po
on'bape'ika'apo. ³⁰Huakka'ada oy
konig Diosen aratbut ehue'da o'ne.
Judío aratbut ehue'da o'ne. Nogok
Diosa o'matinepahuinok Diosere
o'neapo. Nogomey judío aratbutpi' oy
Diosen aratbut o'ey on'nope_onig'a
nogok Dostaj oknopoe_oehue' o'neaponek
Diosa matinepahuihue' o'maeapo.
Diosere ehue'da o'neapo. —Jesúsa
o'mana'uyate.

**Jerusalén huae'eritaj Jesúsa
o'matinepahui'uyate.
(Mt. 23.37-39)**

³¹Kenoka' sue'da fariseo aratbut
o'nokyepo,

—Iya' yabakhua'. Herodes gobierno
huairia ontaj e'arakta' o'pak.
—Fariseoa Jesústaj o'nona'uyate.

³²—Yanhuati'. “Eya', oy eme'tekon
sue'da huame'noe toto'taj ijaenapoy
kenpa'ti ijbayarea'apoy dakhue'taj
ijbayarea'apoy. Eme'te kenta' aya'da

ijkuhuitapoy, oa'” Herodestaj ya'nona'. Herodes nama'da huaa'eri konig engaña huaa'eri o'e. Fariseomeytaj o'mana'po. ³³Ken oy eme'te adme'ta' nog adme'ta' nog adme'ta' Jerusalényo hua'dik ijje. Jerusalényayo' Diosen huamanbatia'pakeri bueydik o'nika'. —Jesúsa o'mana'uyate.

³⁴—Jerusalényo huae'eritaj o'nona'ne. Diosen huamanbatia'pakeritaj mo'mabatiarakika'uyate. Kenpa'ti Diosa o'mata'mona'uyatenigtaj, kenomeytaj huida mo'bapa'ea'po mo'mabatiarakika'uyate. Konig huatahuaj huayea huasi'potaj okajpea o'batioka'ika' konigti opudomeytaj a'batiokaya'po e'kupopakata' ijpakuynig'a, nogok nogok a'batiokaya'po e'kupopakata' ijpakuynig'a opudomeynayo pakhue'da mo'e'uyne. ³⁵Opudomeyn jakya' Diosa o'bakhua'de. Opudomeytaj tiokahue' mo'eapone. Tihuapokhue' mo'eapone. Kenpa'ti nopo'yareahue' mo'eapone yan'nopoe'. Nogok do'taj tiahuahue' o'neonhuahuika'apone. “Dios Huairia in huabokerektaj o'ta'mona'uyate. Huadakda o'e.” Nogoknanada mona'deapone kenda onte'ti do'taj bo'tiahuahuyapone. —Jesúsa o'mana'uyate.

**Huabokereka dakhue'da o'epo,
huabopij hua'opiere ke'poda
o'iyokuyate. Jesúsa o'yarea'uyate.**

14 ¹Nogok okmapie'ahuaddik huame'noete a'bapeya'po Jesús o'hua'uyate. Fariseo huairien jakyo o'hua'po, nog fariseo huairi o'nepo menpa' Jesús okmapie'ahuaddik huame'noete ya'yareapetpi' on'nopoe'po Jesústaj daka' on'tiahuahuyate. ²Jesús huakkuruyon huabokerektaj okpoe'po dakhue'da o'epo huabopij hua'opiere diga'da o'iyokuyate.

³—¿Okmapie'ahuaddik huame'noete menpa' yarea'dik

ya'e? ¿Menpa' yareahue'dikpi' ya'e? —Jesúsa o'mana'po, Moisésenba' huamanmadika'eritaj kenpa'ti fariseotaj o'mana'nok. ⁴Huamanmadika'eri fariseoere a'tokhue'da o'nenok Jesúsa dakhue'taj o'yareadpo o'ta'mona'uyate. ⁵Onte'ti fariseomeytaj,

—Opudomey o'nen burropi' vacapi' hue'ey huabid sorokkogyo okmapie'ahuaddik huame'noete ee'pi' e'takotnayo dapita' ida sorokkogyo bo'totokatu'ika'. Opudomey kenda daka' mo'nopoe. —Jesúsa o'mana'uyate. ⁶Kenda Jesúsa eade'te buttida o'e on'nopoe'po nogda a'tokhue' o'nepo sohuata'da o'noke'uyate.

**E'toepak fiesta menata huahuad
ya'huad Jesúsa o'manmadika'uyate.**

⁷Ken fiestayoy on'batiakpo kutopate on'bahuadpo kente huairi on'huadika' ken huahuadtaj on'ukpo on'huaduyate. Jesúsa kenda o'tiahuahuyadepo o'manmadika'po:

⁸—E'toepak fiestate yatiakti' enade'te on'hua'depo huairi o'e aratbuta me'noknopoe'po kente huaboro' huairi on'huadika' kente huadhue' yanika'. Huairien huahuadte e'huadnayo nogda huakhuairi o'tiakatoapopi'. ⁹Fiesta huaka'eria ontaj behuatiakaponepi'. “Yakbo' in huabokerek kente o'huadapo,” mena'apetpi'. Ken nogyon kente huanaba' on'huadika'nig kente huaddik i'epo. I'bira'epo nogtekon i'huadapone. ¹⁰E'toepak fiestayoy yanhua'po kente huiri ehue'a on'huadika' kente yanhuadatoti'. Kente e'huadte fiesta huaka'eria o'tiakdepo, “Nogyon kente huairi on'huadika'nig kente yahua, huadi'.” Ontaj ona'dik mo'eapet. Kenoka' huadakda i'epo konig huairi i'e aya'ada kutopate on'huadpo on'nopoe'apo. ¹¹“Huairi ijje,” aratbut

huata'da nama'da e'tinopoe'nayo
 "Huairi ehue' i'e," Diosa o'batia'pakapo.
 "Huairi ehue' ijjej." Aratbuta huata'da
 e'tinopoe'nayo "huairi i'e." Diosa
 o'batia'pakapo. —Jesúsa o'mana'uyate.

¹²"E'toepak fiestate yatiakti' Jesús."
 Fariseoa oname'nigtaj kentaj Jesúsa
 ona'po,

—Nogok onte'ti fiesta i'ka'po
 huakka' aypo i'manhuađ'po, huadi'taj,
 huama'buytaj, huaojtaj, huayetaj,
 huairitaj "Yan'tiakti', aypo doere
 mon'bape'." Kenomeytaj manahue'
 yaika'. Kenomeytaj e'tobape'nayo
 onte'ti kenomeyere i'bape'apetpi'
 kenpa'ti dehuehue' mo'eapone.

¹³Fiesta eka'nayo huakka' aypo
 e'manhuađ'nayo "Yan'tiakti' doere
 aypo mon'bape'." Pai'da huae'eritaj,
 dakhue'so'taj, huakkettaj, ekpobigtaj
 yamana'ika'. ¹⁴Kenda e'mana'ika'nayo
 durugda i'eapone kenomeya kenpa'ti
 ontaj tobapehue'dik mo'eapone
 Diostaj daka' huanigpeika'eri kurudyo
 Diosyo en'huade'te Diosa huadakda
 mo'nigka'apone. —Jesúsa ona'uyate.

**"Doere mon'bape' yan'tiak." Dios
 Huairia huakka'tada o'mana'uy.
 Ken konig Jesúsa o'manbatia'pakpo
 o'manmadika'uyate.**

¹⁵Nogtida huabokereka kutopate
 o'tohuadpo Jesústaj kenda o'peede
 Jesústaj

—In huadariyo Dios Huairiere Diosen
 aratbutere durugteda on'bape'apo.

—Kenbokereka Jesústaj ona'uyate.

¹⁶Jesúsa o'manbatia'pakpo
 o'manmadika'po,

—Huairia a'ti huakka'tada aypo
 kan'manigmanhuađje'po o'mana'apo.
 Huanaba'taj o'mata'mona'po, "Huairia
 be'tobape'po a'ti aypote yan'tiakti'."
 Yan'mana'. Huakka'tada yan'manati'. ¹⁷Ken
 aypo e'mahueyde'te, onte'ti huanaba'taj
 o'mata'mona'po, kenomeytaj 'ikken

mo'maname'te "Oyda yan'tiak. Aypo
 o'mahueyde yan'tiak." Yan'manati'.

¹⁸Kenda e'peedeada "Aypote
 huahue'dik ijjej." Aya'ada huabo'a'da
 konigti on'mana'po, "Ta'ba huakupete
 ekka'me'tenok tiahuyatudik ijjej.
 Konigepo aypote huahue'dik ijjej. Huairia
 do'taj huadiyahue' ke'e'." Huakkuruda
 huanaba'taj ona'uyate. ¹⁹Noga "Diez toros
 konig 'uhua vaca konig tronco huatotokeri
 huakupete ijbae'dey. Menpa'ti huadakda
 totokdik ya'eta'po tiahuyadik ijjej. Aypote
 huahue'dik ijjej. Huairia do'taj huadiyahue'
 ke'e'." Noga huanaba'taj ona'uyate.

²⁰Noga "Itoepakdey. Konigepo aypote
 huahue'dik ijjej." Nogakon ona'uyate.

²¹Huanaba' huairitaj on'kumejdepo
 kenda aratbuta on'mana'denig huairitaj
 o'nona'to'uyate. Kenoka' huairi o'diayonpo,
 "Huakka' jak kurute yanhuati'. Aya' jak
 kurute yanhua'eti'. Iyo pai'da huae'eritaj
 yan'batotiakti'. Dakhue' huašo' huae'eritaj
 yan'batotiakti'. Huakkettaj yan'batotiakti'.
 Kenpa'ti huakpobigtaj yan'batotiakti'.
 Huairia huanaba'taj o'mana'uyate. ²²Nogok
 huanaba' onte'ti on'tiakdepo, "Konig
 o'na oname'nig konigti o'kay, huairi,
 huakked huahud o'nenok nogda tiakdik
 o'ne." Huanaba'a o'nona'nok ²³"Nogyon
 nogyon dagtepi' huahuete'pi' meyopi'
 aratbut e'ne'te, huairien aypote yan'tiakti'
 ighua'da yan'manati'. Huakka'da do'hued
 jakyo e'taeta' ijpaki. ²⁴Konigepo aya'da
 huakkurueritaj yan'tiak, doere yan'bape'
 ijmana'nig'a aya'ada do'ere huakka' aypo
 bapehue' o'neapo." Huairia huanaba'taj
 o'mana'uyate. —Ken konig Dios Huairia
 o'ka'apo Jesúsa o'manbatia'pakpo
 o'manmadika'uyate.

**Cristotaj e'nigpeika'ta' e'paknayo
 huakkuruda monig ka'dik
 ijjej nopoe'dik ya'ne.**

²⁵Jesústaj huakka'ada aratbut
 on'tahua'enek o'batikorudpo,
 o'mana'po:

26—Be'api' do'taj e'nigpeika'ta' e'paknayo do'taj huakka'da di' e'dik me'nika'. Huaotapi' huayetapi' huatoe'tapi' huasi'potapi' huama'buytapi' huidpotapi' huata'dapi' sue'da di' yanika'. Do'tanayo huakka'da di' e'dik yanika'. Beapi' do'taj huakka'da di' ehue' ee'nayo do'taj nigpeikahue'dik mo'ëapone. Do'hued huanigpeika'eri ehue'dik mo'ëapone. 27 Konig hueypa cruzte pai'da on'nope'epo konigti do'taj a'nigpeikaya'po pai'da e'nopo'eta' pakhue' ee'nayo do'hued huanigpeika'eri ehue'dik mo'ëapone. Kenpa'de hua'enda e'paknayo do'hued huanigpeika'eri ehue'dik mo'ëapone. 28 Menpuru do'huedda katepi' ijeretpakikana'ig Jesústaj a'nigpeikaya'po onte'ti do'huedda eretpakhue' ijje'apo, kenpa' huakkuruda daka' yan'nope'epo. Kenpa'da hua'enda e'paknayo do'hued huanigpeika'eri ehue'dik mo'ëapone. Do'hued huanigpeika'eri ee'ta' e'paknayo huakkuruda monig ka'dik ijje daka' yan'nope'epo. Pai'da ijnopo'ëapetpi', nogpi' aya' ijmatoenig pai'da huae'eritaj bayokdik ijjeapetpi', kenpa' huakkuruda daka' yan'nope'epo. Konig huabokereki' huaboro' jak e'ka'ta' o'pakpo huakkuruda menigte e'dik ya'et daka' o'nope'epo. Sue'da e'toe'nayo jak huaboa'da kahue' o'ëapo. 29 Daka' nopoëhuedada eka'nayo jak 'iddu o'ka'denig'a siro jaktaj huakupebayo' o'epo dakeahue'dik o'ënok aya'ada kentaj on'tierikapo. 30 "Ken huabokereka huaboro' jak e'ka'ta' o'paknig'a jak dakeahued huakupe o'dakea'po jaknayo dakeahue'dik o'ëapo." Huayahuaya kenda on'mana'po on'tierikapo. 31 Konigti gobierno huairipi' diez mil sorotataj o'mato'epo nog gobierno huairipi' ke'nen taka' veinte mil sorotataj o'mato'epo

on'tiak. Tiakhuedaded gobierno huairi diez mil sorotataj o'mato'epo daka' nopounhua'dik o'ëapo. "Do'hued diez mil sorotataj menpa' gana ka'dik ya'net." Nopoë'dik o'ëapo. 32 Gana kahue'dik o'neapo. E'nope'nayo sue'da huabokerektaj taka' huairitaj o'mata'mona'apo. "E'manoeya'ta' o'paki." Taka' huairitaj ya'nona'. O'mana'apo. 33 Ken konig, "Jesústaj a'nigpeikaya'po Dios Huairia e'paknayo do'huedda eretpakhue' ijje'apo aya'da ijmatoenig kenpa'da ijmaenapoy." Kenpa' nopoëhue' ee'nayo do'hued huanigpeika'eri ehue'dik mo'ëapone.

Sal konig Cristoen huanigpeika'eri o'ne. Sal pai' ehue' ee'nayo kenpa'da en'dik o'e.

(Mt. 5.13; Mr. 9.50)

34 Sal huadakda o'epo aratbuttehuapa'. Konigti do'hued huanigpeika'eri konig sal huadakda o'nepo aratbuttehuapa' huadakda o'ne. Sal huadak ehue' ee'nayo onte'ti huadak kahue'dik o'ëapo. 35 Sal huadak ehue' ee'nayo huadaritehuapa' huadak ehue'dik o'ëapo. Paichi kahue'dik o'ëapo. Kenpa'da en'dik o'e. Daka' men'pee'. Daka' me'noknopenka'. —Kenda Jesúsa o'manmadika'uyate.

Oveja e'titikon ken konig o'e Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

(Mt. 18.10-14)

15 1 Jesústaj a'peeya'po aya'ada gobierino huakupe huabae'eri dakhuea' huaka'eriene Jesústaj on'huahua'po. Ken gobierno huakupe huabae'eri engaña huaka'eri o'nika'po dakhuea' huaka'eriene Jesústaj on'huahua'uyate.

2—Dakhuea' huaka'eritaj o'bae'. In huabokereka dakhuea' huaka'eritaj o'baepo o'batobape'. —Fariseo huae'eri

Moisésenba' huamanmadika'eriarea
Jesústaj dakhuea' on'huaa'uyate.

³Jesúsa o'manbatia'pakpo
o'manmadika'po,

⁴—Cien oveja on e'toē'nayo nogtida
e'titikonnayo nogomey noventa
y nueve mirebate oveja en'mae'te
i'bakhua'apo ken nogtida ovejataj
i'ukapo. E'huahuayta'da i'pakpo
i'ukpo. ⁵I'huahuaydepo i'kume'pepo
durugda i'ēapone. Jakyo i'hua'po.
⁶Jakyo i'tiakdepo aya'tada huadi'taj
i'bakupopaka'po, “Do'hued oveja
o'titikonme'tenig ken ijhuahuaydey.
Konigepo doere mo'durugpak,”
o'na i'mana'apone. ⁷Konigti
nogtida dakhuea' huaka'eri Diostaj
o'nopo'korea'depo onte'ti Diostaj
ijnigpeēapoy o'nopoēdepo kurudyo
durugnanada o'neapo. Nogomey
noventa y nueve'pi' sue'da huadak
o'nepo Diostaj nopo'koreahue'dik o'ey
on'nopoēnok kenomeytaj kuruderia
durugda matoēhue' o'neapo. Ijjay.
—Jesúsa o'manmadika'uyate.

**Ettone'en huakupe e'titikon konig
o'e, Jesúsa o'manbatia'pakpo
o'manmadika'uyate.**

⁸—Bepi' ettone' diez oro huakupe
e'taeada nogtida e'titikonnayo
huakjey o'bakpakapo kenpa'ti o'ukpo
jonberokeapo, jakyo jonberokeapo,
jakyo daka' o'ukonhua'po
e'huahuayta'da o'pakpo o'ukonhua'apo.
⁹Ken huakupe o'huahuaydepo ettone'
huadi'taj kenpa'ti nogomey meyohue'da
jakyo huae'eritaj o'bakupopakapo,
“Ken huakupe be'tatitikonme'nig
ijhuahuaydey doere mo'durugpak.”
Ettone'a o'mana'apo. ¹⁰Konigti nogtida
dakhuea' huaka'eri e'nopo'korea'nayo
kurudyo Diosere Diosen huata'moneri
durugnada o'neapo, ijjay. —Ken
konig Jesúsa o'manbatia'pakpo
o'manmadika'uyate.

**Huabokerekeni'poa
nama'da o'kadhuahua'depo
o'nopo'korea'uyate. Ken konig
Jesúsa o'manbatia'pakpo
o'manmadika'uyate.**

¹¹—A'nenda huabokerek o'uyate.
Botsi'poa' huabokerek huasi'po o'toēpo,
¹²huasueda huaojtaj, “Konig huaoj
e'bueyte huasi'potaj on'bayokika' oyda
ijpaknok o'na bueyhuedaded katepi'
huakupepi' beyok, pag.” Huasueda
huaojtaj ona'uyate. Ken huaoj ke'nen
botta'si'potaj ke'nen o'tamaey
o'bayoke'. Huakka'da o'tamaenok
o'bayoke'uyate. ¹³Sue'da huame'noe
e'pokde'te huasueda huasi'poa aya'da
huaboa'da huaojen o'toēdepo nog
huadaribayo bidteda o'hua'uyate. Keya'
dakhuea' o'kadhuahua'po aya'da ke'nen
huakupe gasta o'ka'po dakhuea'da
o'ka'po gasta o'ka'uyate. ¹⁴Kenoka'
aya'da gasta o'ka'depo huakupebayo'
o'ēdepo ken huadaribayo hui'hue'da
o'ēpo aypobayo' o'nenok ke'na
huaboa'da o'kusitokpo. ¹⁵Konigepo ken
huadari huatoē'eritaj o'huahua'uyate.
Ke'nen a'tabaaya'po o'huahua'uyate.
Ken huadari huatoē'eria ke'nen
huakyaritaj metamotoē'po
o'ta'mona'uyate. ¹⁶Ke'na diga'da
o'kusitokpo huakyarien aypo e'paktada
nog huakyari' huatoē'eria yokhue'
o'nuyate. ¹⁷Konigepo huaboa'da daka'
o'nopoēpo “Do'hued huaojen jakyo
huakka'da huanaba' e'ēada huakka'da
aypo on'toēpo aya' bapehue'dik o'nika'.
Donayo iyo aypota' bueydik ijjeapoy.
¹⁸Do'hued huaojenbayo ijkumejapoy.
“Diostaj dakhuea'da ijkadhuahua'mey
kenpa'ti ontaj dakhuea'da ijka'mey.
¹⁹Ontē'ti huasi'poa' onahue' meeti'.
Q'nen huanaba' eē'ta' ijpaki, pag.' Ken
do'hued huaojtaj anay,” o'nopoē'uyate.
²⁰Ken ke'nen huaojen jakyo huaboa'da
ona'ti o'kume'uyate.

Ken jakyo iboteda ee'de'te kentaj ke'nen huaoa o'tiahuaydepo o'tinepahui'po huasi'potaj o'huaketpo di' o'epo o'dokopo kenpa'ti o'buyukuyate. ²¹Huaojtaj "Diostaj dakhuea'da ijkadhuahua'mey. Ontakon dakhue'da ijka'mey. Onte'ti siona' onahue'dik meeti', pag." Huasi'poa ona'uyate. ²²Huanaba'taj "Uruda huaot yan'totiakpo yanotta'. Kenpa'ti huabapiokot yanotta'. Hua'iotkon yanotta'. ²³Kenpa'ti ken huabo vaca sihuada e'huae' yan'totiakpo yan'arak. Fiesta mogka'. Huakka' aypo mon'bape'. ²⁴Do'hued huasi'poa konig ekbueyonig me'ika'nig'a oy onte'ti o'noe. A'nen o'titikon'uyng oy huabo'da o'huahuaydey." Huaoa huanaba'taj o'mana'uyng huabo'da fiesta ogka'de'uyate.

²⁵Kenoka' huatone'ma'buy ta'bayo o'epo o'baa'po jakyo o'tiakdepo música o'peepo kenpa'ti e'huak o'pee'uyate. ²⁶Huaojen huanaba'taj "¿Katia'po yagka'?" ona'uyate. ²⁷"O'nen huama'buy o'tiakdenok kenpa'ti dakda okyeyaknok o'nen huaoj huabo vaca e'huae' sihuada huanaba'taj yaarak o'mana'." Huanaba'a ona'uyate. ²⁸Huatone'ma'buya o'diaypo "Jakyo kudhue' ijjeapoy." Oa'. Ke'nen huaoa o'huao'oronpo, "Yakud ijjay," ena'tada ²⁹"Huakka'da huabayok o'nen ijbaa'onhuahua'ika'nig'a, ontaj o'nigpeika'nig'a, fiesta do'hued huadi'taj kabatoke'po do'taj sigpi' yokhue' o'ika'ne. Cabrito konig 'uhua sue'pi' yokhue' o'ika'ne. ³⁰O'nensi'ponayo huakka'da o'nen huakupe o'bae'uyng potajtaj o'bayokuyate. Oy e'kumejde'te huabo vaca e'huae' sihuada i'nigarakdene." Huaojtaj ona'uyate. ³¹"Onnayo doereda i'ika'ne, aya'da ijmatoenig o'nen kenpa'ti i'taene. ³²Oy durugpakdik o'ene kenpa'ti fiesta ka'dik o'ene

konigepo o'nen huama'buy konig e'bueyda o'eme'nig'a oy onte'ti o'noe. Konig o'yoyahue'uyatenig'a oy o'huahuaydey, sion." Huaoa ona'uyate. —Kenda Jesúsa o'manbatia'pakpo ken konig e'nopo'korea'nayo dakhuea' huaka'eritaj Apag Diosa o'matinepahui'po o'bakkahuea'ika'apo o'manmadika'uyate.

**Huairien huatamatog'eri
nama'da o'ka'po konig huairien
e'tamatig'ada nama'da o'bayokenok
kenpa'da huairia o'en'uyate. Jesúsa
ken konig o'manbatia'pakpo
o'manmadika'uyate.**

16 ¹Huanigpeika'eritaj o'manbatia'pakpo o'manmadika'po, —Huairi o'uyate. Huakka'da o'tamaenok huatamatog'eria o'tamatog'epo, "O'nen huatamatog'eri huabokerek o'nen i'tamaenig daka' tamatoehue'ada dakhuea' i'takika'ne." Aratbuta on'huaa'nok, ²"Yatiak." Huatamatog'eritaj ona'uyate. E'tiakde'te "Do'hued e'tamatog'ada nama'da o'bayokika'. Nogomeya menona'ne. Onte'ti do'hued huatamatog'eri ehue'da i'ea'pone. Aya'da e'bahuaya'ba' kenpa'ti aya'da e'bae'ba' menigtotiak." Huairia huatamatog'eritaj ona'uyate. ³"Oy huairia me'endene ke'nen huatamatog'eri onte'ti ehue'da ijjeapoy. ¿Kate ijka'apet? Teyhue'da ijje'po ta'ba kahue'dik ijjej. Konig aratbuttaj huakupe beyok e'manika'ta' pakhue' ijje'po, ijbira'i." Kenda huairien huatamatog'eria huanopoya'da o'nopo'epo. ⁴"Oyda kenda ijka'apoy i'jnopo'ey. Nogok jak to'ehue' e'ede'te, huakupe to'ehue' e'ede'te, ay'pobayo' e'ede'te aratbuta kenomeyen jakyo do'taj medeapetpi' kenda ijka'apoy i'jnopo'ey." Kenpa' huanopoya'da

o'nope'uyate. ⁵Kenomey do'hued huairitaj dehuea' e'nahue'taj kenomeytaj nogti nogtia' menigtotiak ona'nok. Huakkuru huatiakeritaj "¿Do'hued huairitaj meniga' dehuea' i'e?" Huakkuru dehuea' huae'eritaj ona'uyate. ⁶"Cien kajapotone'te huasihuaj dehuea' ijjej." Huakkuru huabokereka ona'nok "In o'nen dehuea' e'huae'ba' i'tene, ida yahuadpo yamadoya', cincuentayo'da yamadoya'. Ken onte'ti huairitaj cincuentayo'da dehuea' i'unapone." Huairien huatamatoe'eria ona'uyate. ⁷Nogakon e'tiakde'te "¿O'na meniga' dehuea' i'e?" Nogtaj ona'nok, "Cien huaboro' sacco trigo dehuea' ijjej." Noga ona'uyate. "In o'nen dehuea' e'huae'ba' i'tene, kente ochenta huaboro' sacoyo'da yamadoya'. Ken onte'ti huairitaj ochenta huaboro' sacoyo'da dehuea' i'unapone." Huairien huatamatoe'eria ona'uyate. Kenda konigti nogtaj nogtaj dehuea' huae'eritaj o'mana'uyate.

Konigepo nogok dehuea' huae'eria huairien huatamatoe'eritaj ya'deapetpi'. ⁸Huairien huatamatoe'eri ken konig o'ka'de huairi o'nokotdepo, "In dakhuea' huatamatoe'eria dakhuea' be'taka' aratbuta kentaj nogok mentihuapoke'po daka' akaya' o'nopoepo. In huadariyo Diostaj oknopoehue' huae'eri aratbut nogtaj nogtaj 'urua'da akaya' on'nopoepo, nogok kenpa'ti mentihuapoke'po. Diostaj huaknopoe'erinayo sue'da 'urua'da akaya' on'nopoika', nogok sue'da mentihuapokedepo."

⁹Konigepo huakupepi' nog katepi' mo'toepo nama'da gasta ka'dik mo'ika'pi'. Huata'da bo'pakpo Diostaj nigpeehue'da mo'epo gasta ka'dik mo'ika'pi'. Huata'da bo'eretpakpo nama'da bae'ika'dik mo'epi'. Diostaj daka' yan'nigpeepo aratbuttaj yan'tihuapokikati', yan'bayokikati',

pai'da huae'eritaj yan'bayokikati', ijjay. Nogok opudomey e'bueyde'te katepi' huakupepi' toehue' mo'edenok o'nen huadi'a Dioserea kurudya' mo'baedapone.

¹⁰Nogen sue'da e'tamaetaj daka' e'tamatie'ika'nayo konigti nogenkon nogitinada daka' mo'tamatie'ika'apo. Kenpa'ti nogen sue'da e'tamaetaj daka' matiehue' ee'nayo konigti nogen nogitinada daka' tamatiehue'dik mo'epo. ¹¹Huakupe katepi' mo'toepo daka' yan'nopoepo yanikati'. Huakupe gana e'ka'ta' bo'pakpo engaña ka'dikpi' mo'ene. Diosa o'paknok huakupe mo'toika'ne. Huakupe daka' toehue' ee'nayo pai'da aratbuttaj daka' bayokhue' ee'nayo Dios huadaknanada huaunhuahuika' yokhue'dik mo'epone. Kenpa'ti Diosa 'uruda huaknopoe' tihuapokhue'dik mo'epone. ¹²Nogen daka' tamatiehue' e'ika'nayo o'nenda huatamae' Diosapi' bayokhue' mo'epone.

¹³Botta' huairi toehue'dik mo'ene. Diosyo'da Huairi o'e. Katepi' huakka' e'tamaeta' e'eretpaknayo konig nog huairi huanopoya' toe'dik o'e. Kenpa'ti huakka' huakupe e'tae'ta' e'eretpaknayo konig nog huairi huanopoyoda toe'dik o'e. Dios Huairitayo'da nigpeedik mo'ene. Diostayo'da di' e'dik mo'ene. Huakka'ta'da katepi' huakupepi' e'eretpaknayo Diostaj pakhue'dik mo'ene. Diostaj e'paknayo huakka'da katepi' huakupepi' pakhue'dik mo'ene. Diostaj e'nigpeenayo huakka'da katepi' huakupepi' pakhue'dik mo'ene. —Kenda Jesusa o'manmadika'uyate.

¹⁴Fariseoa huakka'da huakupeta' on'deretpakika'po Jesustaj on'peedepo Jesustaj on'tierikpo nama'da oa' on'huaa'uyate.

¹⁵—Opudomey fariseo "Huadakda o'ne," nog aratbuttaj mo'manopoeka'ika'nig'a

Diosanayo opudomeyennopo'taj dakhue' o'ne moknopone. Be'api engaña ogka'po "Huadakda o'ne," aratbuttaj e'manopoea'ta on'eretpakika'. Diosnayo kenda e'ka' dakhue'da o'e o'nopoika'. —Jesúsa o'mana'uyate.

**Moisésenba'taj kenpa'ti konig
Dios Huairitaj o'noknopopeo
on'nigpeika'apone Jesúsa
o'batia'pakpo o'manmadika'uyate.**

¹⁶—Juan Bautista tiakhued ee'te Moisésba'taj mo'nigpeika'uyate, kenpa'ti Juan Bautista tiakhued ee'te Diosen huamanbatia'pakerin beroba' monmadika'uyate. Juan Bautista e'tiakde'te huadak hua'a konig Dios Huairitaj yanoknopoe' yan'nigpee' kenda on'manbatia'pakonhuahua'po oy huakka'da on'eretpakpo Dios Huairitaj huaboa'da on'nigpeedepo.

¹⁷Kurud huadariere ida batikhue'dik o'neapo konigti Moisésenba' kenpa'da o'ika'apo. Dikenhue'dik o'eapo. Nogtipi' huadik dikenhue'dik o'eapo. —Jesúsa o'mana'uyate.

**Huatoe'taj kenpa'da enhue' yane'.
Jesúsa o'manmadika'uyate.
(Mt. 19.1-12; Mr. 10.1-12)**

¹⁸—Be'api' huabokerek huatoe kenpa'da e'ennayo kenpa'ti nog ettone'taj e'toepaknayo huakkuru huatoe'taj dakhuea' o'ka'. Kenpa'ti konig e'bakdej o'enok dakhuea' o'ka'. Kenpa' Diosa oa'. Nog huabokereken huatoe e'enonde'te kentaj be'api' e'toepaknayo kenpa' dakhuea' ogka'. Kenpa' Diosa oa'. —Ken Jesúsa o'manmadika'uyate.

**Huabokerek huairitaj
kenpa'ti pai'da Lázarotaj
Jesúsa o'manbatia'pakpo
o'manmadika'uyate.**

¹⁹—Huabokerek huairi o'uyate. Huakka'da o'matoe'uyate. 'Uruda

yudtaj huakka'teda ekkai' o'taenok o'otika'po aya' huame'noe huakka'tada o'matobapepo konig fiesta o'kika'po 'urua'da o'bape'ika'uyate. ²⁰Nog huabokerek Lázaro pai'nana o'ika'po huasi'dak huabada o'basetika'po huairien akbogpete o'huadika'po sorokte o'huadika'uyate. ²¹Huairia en'bape'te sue'da aypota'suj barakte en'bakotate ken aypota'suj pai'da Lázaro e'bape'ta' o'pakika'uyate. Kenpa'ti Lázarotaj kuhua on'huatiakpo huasi'dak e'settaj on'timinika'uyate. ²²Nogok Lázaro pai'da huae'eri o'buey'uyate. Ken Diosen huata'moneria Lázarotaj on'tohua'po kente Abraham e'huae'yo on'tohua'uyate. Kente 'uruda o'ika'. Huairikon e'bueyde'te on'kubarakka'uyate. ²³Keyo oknopohue' huae'erikudak nokireg e'nika'yo ken huairia pai'da o'nopo'epo kutayo bidteda Abrahamtaj o'tiahuaypo Lázarotaj Abrahameretaj o'batiahuay'uyate. ²⁴"Do'taj yatinepahui', pag Abraham. Do'te Lázarotaj menigta'mona'. Ke'na huaba'pikunote hue'eyyo yaba'pisotpo do'hued huano'taj kano'pohue'po in ta'akyo pai'da ijnopo'ey." Kenpa' huairikudaka Abrahamtaj o'nokoypo ona'uyate. ²⁵"Okkahuehue' yae', sion. On i'noepo huakka'nana i'matoe'ika'uyate. Huadaknada i'ika'uyate, Lázaronayo pai'nada o'ika'uyate. Oy iyo doere Lázaro huadakda o'e. Durugda o'ika'. Onnayo pai'nada i'nopo'ene. ²⁶Kenpa'ti iyo konig kubog o'e. Mente huahue'dik o'e. Iya' opudomeytaj huahue'dik o'ey. Kenpa'ti iyo oro'omeytaj huatiakhue'dik mo'ene." Abraham huairikudaktaj ona'uyate. ²⁷"Ken do'hued huaojen jakyo Lázarotaj yata'mona'. ²⁸Do'hued cinco huama'buytaj yamana'tu' Lázarotaj

zana'. Do'hued huama'buy iyo tiakhue' ka'ne'po, iya' pai'da on'nopo'eapo. Konig do nama'da ijikika'mey konigti kahue' ka'ne'po. Lázaroa kamane', pag Abraham." Huairia Abrahamtaj ona'uyate. ²⁹“O'nen huama'buy kenda Moisésa o'nigmadoya'uyate, Moisésenba' on'ba'toë kenpa'ti Diosen huamanbatia'pakerienba' on'ba'toë. Kan'nigpee'.” Abrahamana ona'uyate. ³⁰“Ehue', Moisésenba'taj nigpee'ehue' o'neapo, pag Abraham. Be'api' kubarakya' o'noyhuadpo e'huatiakato'nayo do'hued huama'buya yan'nopo'korea'apet.” Huairia ona'uyate. ³¹“Moisésenba'taj kenpa'ti huamanbatia'pakeriba'taj e'nigpeeta' pakhue' ee'nayo be'api' kubarakya' e'huatiakato'nayo kentaj kenpa'ti nigpee'ehue' o'neapo.” Abrahamana ona'uyate. —Kenda Jesúsua o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

Keyoj nama'da eka'nayo dakhuea'da o'unhuahuika'apo.

(Mt. 18.6-7, 21-22; Mr. 9.42)

17 ¹Jesúsa huanigpeika'eritaj, —Katetapi' e'tiahuayapi' e'hui'rikapi' e'pee'api' konigepo aratbut kirigayo' dakhuea' e'ka'ta' o'babaka'ika'. Ken o'na nogtaj dakhuea' e'batoka'nayo konigepo ontaj Diosa ke'poda castiga megka'apone. ²Do'hued huanigpeika'eritaj dakhuea' e'batoka'ta' i'pakpopi' dakhuea' batokahued be'api' huidtone' o'nen huahuerenta' yan'tiontidukupo a'ta'kotia'po odda yakoyo e'ennayo kenda sue'da castiga o'e. ³Keyoj, opudomey, aya'da daka' yan'nopo'epo yan'manika'.

Huaknopoe'eri huama'buyapi' ontaj dakhuea' egka'nayo “Dakhuea'da ogka'ne. Kenpa'da yabatik.” O'nen huama'buytaj ighua'da yaboroay. E'nopo'korea'nayo o'nen huama'buytaj yakkahuea'. ⁴Nogme'noetida ontaj

dakhuea' egka'nayo konig sietea'pi' ontaj dakhuea' egka'nayo ontaj “Nama'da ontaj ogka'ne, ijnopo'koreay, onte'ti konigti kahue' o'eapone,” sietea'pi' ena'nayo o'nen huama'buytaj sietea'a' yakkahuea'. Nogok nogok konigti o'nen huama'buya ena'nayo onte'ti yakkahuea'. —Ken Jesúsua huanigpeika'eritaj o'manmadika'po o'mana'uyate.

Daka' eknopoe'nayo Huairi Jesúsua teyda 'uru'da o'ka'apo.

⁵—Ontaj sue'da oro' oknopoe'y, nogiti ontaj huaknopoe' bo'tihuapok. —Huairi Jesústaj doce huamata'mona'eria o'nona'uyate.

⁶—Mostaza huakid sigda o'e. Do'taj sue'da eknopoe'nayo mostazakid konig suigda eknopoe' o'e “In hueymey o'dikka' sicómoro yauru, e'pogyo yathua'po yatuk.” Suigda iknopoe'po enapi' Diosa o'ka'apo. —Jesúsa o'mana'uyate.

Diostaj huaknopoe'eri konig huairien huanaba' daka' nigpeika'dik o'ne.

⁷—O'nen huanaba' ta'baya' o'baa'popi' campoduyte oveja o'tioka'popi' bisik jakyo e'tiakde'te “Yakud, yabape'.” Ken konig onahue' mo'ika'ne. ⁸“Menigmanhuada' do'taj kabape'po kenpa'ti koya' menigtotiak. Do e'bape'de'te a'ti yabapedti' kenpa'ti koya' yamayenti'.” Ken konig mo'mana'ika'ne. ⁹Huanaba' e'nigpeika'tada “dakiti” onahue' mo'ika'ne. ¹⁰Konigti opudomey kenoka' aya'da Diosa o'mana'uyate boka'depo, “O'nen huanaba' o'ey, 'Huadaka'da boka'ne.' Kenpa'ti 'Dakiti' oro'taj onahue'dik o'ene. Kenyo'da ka'dik o'epo o'kay.” Diostaj ya'nona'. —Kenda Jesúsua o'manmadika'uyate.

Diez huabokerek en'si'dakpara'ta Jesúsua o'bayarea'uyate.

¹¹Jerusalényo Jesús o'huae'onhuahua'po Samaria

huadaribayo Galilea huadaribayo
ondariyonyo' e'ne'te o'hua'epo.

¹²Huakka' jakyo Jesús ekýede'te diez
huabokerek e'si'dakpara'a sue'da
bidteda on'nigbopo,

¹³—Oro'omeytaj mo'tinepahui'
Jesús Huairi. —'Utta'da Jesústaj
o'onokoy'uyate.

¹⁴Jesúsa o'batiahuaydepo,
—Yanhuati'. Judío sacerdotetaj
yanhuahuati'. Sacerdotea
bo'tiahuaye'. —Jesúsa diez huabokerek
e'si'dakpara'taj o'mana'uyate.

En'bahuade'te Diosa
o'bayaread'uyate. ¹⁵Kenoka' nogtiada
ijyareay huaboa'da o'nopoedepo
o'kumejpo, "Diosa 'urua'da o'kika'.
Huadaknanada o'e Dios. Dakiti Dios."
'Utta'da o'okoypo, ¹⁶Jesústaj huikudate
o'tihuadpo "Dakiti Jesús Huairi."
Ona'uyate. Ke'na Samaria huadaribayo
huae'eri o'uyate.

¹⁷—Dieztaj ijbayarea'nig, ¿Nog
nueve meyon ya'ne? ¹⁸In nogbayo
huae'eriyoda "dakiti Dios" aa'ya'po
o'kumej. Ka'tia'po nogda nueve
kumejhue' ya'ne. —Jesúsa oa'uyate.

¹⁹—Ya'upakpo yabodpo yahuati'.
Do'taj oknopoenok konigepo
o'yareaddene. —Jesúsa ona'uyate.

**¿Dios Huairi o'tiakpo monig
ya'epo?**

(Mt. 24.23-28, 36-41)

²⁰—¿Menoka' Dios Huairi yatiakapet?
—Fariseo aratbuta Jesústaj o'nona'nok,

—Dios Huairitaj huadak
hua'a moknopoiika'nig kenpa'ti
mo'nigpeika'nig tiahuayhue'dik mo'ene.

²¹Oy opudomey sue'ada Dios Huairitaj
moknopodenok e'nigpeedepi' "In
o'e." "An o'e." Be'api' ahue'dik o'neapo.
—Jesúsa o'mana'uyate.

²²Ke'nen huanigpeika'eritaj,
—Do huabokerek ijenok Diosa
me'ta'mona'uyne, nogok do'taj

e'tiahuayta' bo'pakaponig'a. Nogtida
huame'noeyo'dapi' do'taj e'tiahuayta'
bo'pakaponig'a kenoka' do'taj
tiahuayhue'dik o'neapone. Aratbutere
ehue' ijjeapoy. ²³'Ayo o'e.' 'Keyo o'e.'
Yan'batia'pakapetnig'a. Kenomeytaj
manpeehue' yane'. Do'taj a'ukya'po
huahue' yane'. ²⁴Nogok do e'tiakte
aya' huadariya' nogdari nogdariya'
do'taj bo'tiahuayapone. Konig o'jbed
o'ika' kurudya' huabada jeyda o'enok
aya' huadariya' do'taj tiahuaydik
o'neapo. ²⁵Huakkurunayo pa'da
huakka' ijnopo'epoy. Kenpa'ti huakka'
aratbuta oy do'taj eknopoe'ta' pakhue'
me'neapone. ^{26,27}Do huabokerek ijenok
Diosa me'ta'mona'uyne. Nogoka' do
kurudya' e'tiakte aratbut on'bape'ika'apo
vinopi' on'mamay'ika'apo kenpa'ti
on'toepakika'apo. Konigepo do'taj
ekpoe' ngehue' o'neapo. A'nennada
Noékudak ee'te konigti ogkika'uyate.
Diostaj pakhue'da o'nepo, on'bape'ika'po,
on'mamay'ika'po, on'toepakika'po. Noé
huaboro' kusi'petone'yo en'bakudde'te
aratbut kenda egkika'te huekurua
o'huepokdepo aya'da on'mabuey'uyate.
²⁸Konigti a'nennada Lotkudak
e'huae'oka' aratbut Diostaj pakhue'
o'nepo on'bapika'po on'mamay'ika'po
kenpa'ti huakupete on'bae'ika'po
on'bahuaya'ika'po, kenpa'ti ta'bayo
on'batuke'ika'po kenpa'ti jak ogkika'po.
²⁹Kenda aratbut ogkika'uyne'ya Lot
Sodoma huakka' jakya' en'makorokde'te
Diosa castiga o'magka'po konig
ta'akoniga kurudya' e'hui'a aya'tada
o'mahui'uyate. Kenpa'ti azufre konig
huidjeyada kurudya' o'batikahuapo
aya'tada o'barakuyate. ³⁰Do huabokerek
ijjenok Diosa me'ta'mona'uyate, do
onte'ti kurudya' e'tiakte konigti aratbut
ogkika'po, do'taj ekpoe' ngehue'
o'nika'apo.

³¹Katepi' e'matoe'ta' me'pukehue'
yanikati'. Do kurudya' e'tiakte

jakkurute opud ee'nayo katepi' jakyo e'tamae'nayo a'baetuya'po jakyo kudhue' yaneti'. Kenpa'ti do e'tiakte ta'bayo opud ee'nayo jakyo katepi' a'baetuya'po huahue' yane'. Konigepo do'taj daka' ekpoe' nige'dik mo'eaponok. ³²Loten huatoe'taj okkahuehue' yane'. Ettone'a katepi' do'hued jakyo me'tamaene o'nopoepo ta'nia' o'mabo'udpo konigepo kenteda o'buey'uyate. ³³Opudomey kenpa'da huata'da bo'pakpo doere kurudyo onte'ti noeonhuahuikahue'dik mo'eapone. Opudomey kenpa'da huata' pakhue' mo'ika'po Diostaj e'nigpeeta' huakka' bo'pakika'po onte'ti Diosere mo'noeonhuahuika'apone.

³⁴Ken nogok do e'tiakte sikyopi' botta' jogkutopayoyo' en'tayte nogtiada do'taj ekpoe' o'nigenok Diosen huata'moneria o'tohua'apo. Nogtaj tohuahue' o'eapo. ³⁵Konigti botta' ettone' aros on'tugpo nogtatida Diosen huata'moneria o'tohua'apo nogtaj tohuahue' o'eapo. ³⁶Konigti ta'bayo botta' huabokerek o'nepo. Diosen huata'moneria nogtatida o'tohua'apo nogtaj tohuahue' o'eapo, ijjay. —Ken Jesúsa huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

³⁷Huanigpeika'eri kenda on'peedeipo, —¿Kenda ia'nig meya' ya'eapet? —Huanigpeika'eria Jesústaj o'nona'uyate.

—Kente e'bueyen huaso' o'huednok, kente huakka' matuk on'tiakapo. Ken konig e'ne'te dakhuea' huaka'eri'taj Diosen huata'mona'eriomeya castiga o'magka'apo. —Jesúsa o'mana'uyate.

Juez yamanoeya' huamana'eri o'epo yamanoeya' huamana'eritaj kenpa'ti 'ayhuataj Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

18 ¹Kirigayo' yan'tiona'pakika'po batikhue' yanika'. Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

²—A'nenda huakka' jakyo juez yamanoeya' huamana'eri o'epo, Diostapi' me'pukhue' o'epo kenpa'ti aratbuttaj manpee hue'da o'ika'uyate.

³Ken huakka' jakyo 'ayhuakon o'epo yamanoeya' huamana'erite o'huahua'ika'po, “Noga dakhuea' menogkame'ne mentihuapok, huairi.” 'Ayhua ona'ika'po nogok nogok kirigayo' konigti ona'ika'uyate. ⁴Keje' keje' yamanoeya' manahue' ijjeapoy nogok nogok yamanoeya' huamana'eria e'no'poe'ada nogok “Diostaj okme'pukhue' ijje kenpa'ti aratbuttaj pee hue' ijikay. ⁵In 'ayhua kiriga'da be'huatiakika'nok kentaj ijtipeonapoy. Onpeunhue' ee'nayo do'taj kirigayo' be'huatiakika'nok do'hua huadiaydik ijjeapoy.” Huanopoda o'tinopoe'uy. —Kenda kirigayo' yan'tiona'pakika'po batikhue' yanika', Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate:

⁶Onte'ti Jesús Huairia o'mana'po, —Kenda dakhue'a yamanoeya' huamana'eri huanopoya' o'tinopoe'uyate. Yan'no'poe'. ^{7,8}“Be'tihuapak, Dios.” “Be'tihuapak, Dios.” “Taka' dakhuea' megka'ne, Dios.” Diosen huabaktie'ea'eria Diostaj huame'noe kenpa'ti sikyo e'tiona'pakika'te Diosa idada o'batihuapokapo, Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Kurudya' ijhuarakapoy. ¿Huabaktie'ea'eritaj a'batiokaya'po e'tiakde'te meniga' do'taj yanoknopoe'apet? —Kenda Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

Fariseo huag'eritaj kenpa'ti gobiernoen huakupe huabae'eritaj Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

⁹“Huadakda ijje. Huadakda ijikay.” “Nogomeynayo dakhue'da o'nepo dakhuea' ogkika'.” Sue'ada

nama'da on'matinopoika'nigtaj Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

¹⁰—Diosen jakyo a'tiona'pakya'po botta' huabokerek on'hua'uyate. Nogtida fariseo huae'eri o'epo nogda gobiernoen huakupe huatabae'eri o'uyate. ¹¹Huakkuru fariseo huae'eria o'bopo, o'tiona'pakpo, "Konig nog aratbut dakhuea' huaka'eri o'nika'nig konig donayo ehue' ijje. Huadakda ijje, Dios. Konigepo dakiti ijje. Huabereeri konig ehue' ijje. Dakhuea' huaka'eri konig ehue' ijje. Nogen huatoe'taj huabakdejeri konig ehue' ijje. Kenpa'ti in gobiernoen huakupe huabae'eri konig ehue' ijje. ¹²Nogsemanatida ee'te Diostaj iknopoepo botta'a' huame'noete bapehue' ijikay. Kenpa'ti huakupepi' ayopoi' katapi' ijbae'dey. Diostaj sue'da ijyokikay." Ken fariseo huae'eria o'bopo Diostaj o'tiona'pak'uyatenig'a. ¹³Gobiernoen huakupe huatabae'erinayo Diosen jakte sue'da bidte o'bopo dakhuea' huaka'eri ijje o'nopoepo kurudyo mabohue'da o'epo o'tiona'pakpo, kenpa'ti konig pai'da o'epo huata' o'kagkatuktukpo o'tiona'pakpo, "Do'taj me'tinepahui', dahuea' huaka'eri ijje, Dios." O'tiona'pakuyate. ¹⁴Gobiernoen huakupe huatabae'eri ke'nen jakyo e'kumejde'te Diosa okkahuea'depo huadaknopoda o'ean'uyate. Fariseo huae'eritaj okkahueahue' o'uyate. "Huadakda ijje. Huairi ijje." Aya'da kenda huanopo'e'eritaj "Do'tehuapa' dakhue'da mo'ene." Diosa o'mana'apo. "Huairi ehue' ijje. Huadakda ehue' ijje." Aya'da kenda, huanopo'e'eritaj "Huadakda mo'ene." Diosa o'mana'apo. —Kenda Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

Jesúsa huasi'potaj huadakda Diosa kamagke'po o'batibata'te'e'uyate.

(Mt. 19.13-15; Mr. 10.13-16)

¹⁵Nogok huasi'potaj Jesústaj on'batohua'uyate. Jesúsa

kabatiba'ta'te'e'po on'batohua'uyate. "Keje' batohuahue' yane'."

Huanigpeika'eria en'mana'tada ¹⁶"Men'huatiake," Jesúsa o'mana'po, "Huasi'po do'te en'huatiakte, kaeya' manahue' yane'. Konigepo konig inomey 'urunopoda huasi'po o'ne konigti aratbut huaknopoe'eri Dios Huairitaj on'nigpeika'po Diosensi'po o'ne. ¹⁷Huasi'po do'taj 'urunopoda me'noknopoe'po men'nigpeika'ne. Konig huasi'po Dios Huairitaj o'noknopoenig konigti opud oknopoe'hue' ee'nayo Dios Huairiensi'po ehue'dik mo'eapone. Buttida ijje." Jesúsa o'mana'uyate.

Huairia Jesúserere on'batia'pakuyate.

(Mt. 19.16-30; Mr. 10.17-31)

¹⁸—iKurudyo Diosere a'noeonhuahuikaya'po kate kika'dik ijje, huadak huamanmadika'eri? —Nogtia'da judío huairia Jesústaj ona'uyate.

¹⁹—Ka'tia'po huadakda i'e ona'. Diosyo'da huadakda o'e. ²⁰Nogen huatoe'taj bakdejhue' yane'. Nog aratbuttaj e'huadiayte arakhue' yan'maika'. Nogen bakberehue' yanika'. Nog aratbuttaj dakhuea'da bahuaahue' yanika'. Huaotaj huayetaere yanigpeika'po daka' yan'matoika'po yan'bayokika'. Ken Diosen e'mana' yanopoe'. —Jesúsa ona'uyate.

²¹—Do huasi'poedada kenda aya'da ijnigpeika'uy. —Jesústaj ona'nok.

²²Jesúsa o'pe'edepo, —Nogitied ka'diken i'ene. Aya'da katapi' i'matoenig huakupete yabahuaya'. Ken huakupe yabaedepo pai'da aratbuttaj yabayoke'. Kenda on eka'nayo kurudyo Diosere huakka'da i'matoenhuahuika'apone, do'taj behuatiakpo do'tayo'da menigpeonhuahuika'. —Jesúsa ona'uyate.

²³Kenda huairi o'pe'edepo huakka'nanada o'matoepo huaboa'da

suhue'nanada o'uyate. ²⁴Suhue'nada o'ēnok Jesúsa o'tiahuaydepo,

—Huairi ke'nenda huakka' e'matoe'ta' e'eretpaknayo Diostaj oknopoehue'dik o'neapo Diosensi'po ehue'dikda o'ne.

²⁵Konig camello huaboro' uhua sakpi'peyo kudhue'dik o'e. Konigti huairi huakka'da e'matoe'nayo Diosensi'po ehue'dikda o'neapo.

—Jesúsa ona'uyate.

²⁶—¿Be'a manopo'yarea'dik ya'ne? ¿Be'a Diosere noeonhuahuika'dik ya'ne? —Nogomeya Jesústaj on'peedeipo o'nona'uynok,

²⁷—Huabokerek huata'da nopo'yareahue'dik o'ne. Huata'da on'pakpo noeonhuahuikahue'dik o'neapo. Diosayo'da nopo'yarea'dik o'mae kenpa'ti onte'ti noeonhuahuika'dik o'mae. Diosayo'da aya'da ka'dik o'e. —Jesúsa o'mana'uyate.

²⁸—Oro'omeynayo aya'da o'matoe'ika'nig o'maenon'uy. Ontaj ata'huaya'po aya'da o'maenondemey, huairi. —Pedroa Jesústaj ona'uyate.

²⁹—Aya'da ke'nen jakpi', ke'nen huaojpi', ke'nen huayepi', ke'nen huama'buypi', ke'nen huidpopi', ke'nen huatoepi', ke'nen huasi'popi' Dios Huairitaj a'nigpeeya'po e'maenon'nayo indariyo ³⁰durugda on'noeonhuahuika'apo huakka'da nogda on'matoe'epo kenpa'ti onte'ti Diosere on'noeonhuahuika'apo.

—Jesúsa o'mana'uyate.

Nog aratbuta do'taj me'darakapone. Jesúsa onte'ti o'batia'pakuyate.

(Mt. 20.17-19; Mr. 10.32-34)

³¹Doce huamata'mona'eritaj Jesúsa meyohue'da o'batohua'depo,

—Oy Jerusalényo o'hua'deapone. Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. A'nenda Diosen huamanbatia'pakeria do'taj kenda

men'timadoya'uyatenig huabokereka do'taj me'nogka'apone. ³²Nog aratbuttada menyokapone. Do'taj nog aratbuta men'tierikapone, dakhuea'da men'tidi'keapone, do'taj mentisupu'eapone, ³³pidetbi'a kenpa'ti men'bitbitapone, me'darakapone, botta'a' kubarakyo eksikonde'te kubarakya' Diosa me'noyhuada'apone. —Jesúsa doce huanigpe'ika'eritaj o'mana'uyate.

³⁴Doce huanigpe'ika'erinayo nopenkahue' o'nyuyate. Kenda Jesúsa e'mana'tada nopenkahue' o'nepo konig e'ireg o'ēnok nopenkahue' o'ne'uyate.

Jericó huakka' jak huag'eri ekpobigtaj Jesúsa okpoyarea'uyate.

(Mt. 20.29-34; Mr. 10.46-52)

³⁵Huakka' jak Jericóyo Jesúsa e'tikayopakte dagte huabokerek o'huadpo ekpobig o'epo huakupepi' aypopi' men'yok oa'ika'. ³⁶Huakka'da aratbut on'poknok ekpobiga o'peedeipo, “¿Katete mo'e?” o'mana'uyate. ³⁷“Jesús Nazareteri o'pok.” O'nona'uyate.

³⁸—Metinepahui, Jesús. Daviden adhuea' huayayo i'ene. —O'okoy'uyate.

³⁹“Yabatik, soata' yae.” Huakkuru aratbuta Jesúsere huahua'eria e'nona'tada onte'ti onte'ti o'okoypo, —Metinepahui, Jesús. Daviden adhuea' huayayo i'ene. —O'okoy'uyate.

⁴⁰Jesús ehuada o'boato'po, “Men'ngtotiak,” huanigpe'ika'eritaj o'mana'uyate. O'tikayopakonyakdenok,

⁴¹—¿Katetaj i'pak? —Jesúsa ona'uyate.

—Ekpoyarea'ta' ijpaki, huairi. —Ekpobiga ona'uyate.

⁴²—Yatiahuay'. Do'taj oknopoēnok okpoyareaddene. —Jesúsa ekpobigtaj ona'uyate.

⁴³Jesúsa kenpa' eade'te huaboa'da ekpobig tiahuaydik o'edeipo, Jesústaj

o'tahua'po "Dios kurudyo 'uruda o'ika'po huadaknanada o'kika," o'batia'paknok, aya'ada Jesústaj on'tahua'po on'tiahuaypo on'peepo kenpa'ti "Dios kurudyo 'uruda o'ika'po huadaknanada o'kika," on'batia'pakuyate.

Jesúsa Zaqueotaj o'nopo'yarea'uyate.

19 ¹Ken, Jericó huakka' jakyo Jesús o'kudonpo o'huae'po dagte o'huae'uyate. ²Ayo huairi o'epo o'dikka' Zaqueo. Ke'na gobierno huakupe huabae'eri huairi o'uyate. ³Jesústaj e'tiahuayta' e'pakada huakka'ada Jesústaj on'tikupopakika'nok ke'na jontojyo'da o'epo tiahuayhue'dik o'epo, ⁴Konigepo huakkuruyon o'ketonhua'po kente Jesús o'pokapo o'nopoepo hueymeyyo sicómoroyo o'behuikato'po Jesústaj a'tiahuaya'po hueymeyyo o'behuikato'uyate. ⁵Ken hueymeyte Jesús o'pokpo kutayo o'maboatopo, —Ida yahuarak, Zaqueo. Oy o'nen jakyo tahuade'dik ijjeý. —Jesúsa ona'uyate.

⁶Konigepo Zaqueo o'huarakonpo ida o'huarakpo durugda o'toepo ke'nen jakyo Jesústaj o'tohua'uyate. ⁷Huakka'da aratbuta Jesústaj Zaqueoere e'hua'te on'tiahuaydepo, "Dakhuea' huaka'erien jakyo o'hua'depo keyo o'tay'apo," dakhuea' onpapayo' on'huaa'uyate. ⁸Ken Zaqueo hua'ite o'bodpo,

—Eya', Huairi, huakka'da do ijmatoenig ijposakapoy paí'da aratbut huae'eritaj ijbayoke'apoy. Paí'da aratbuttaj huakka'da ijbayoke'apoy. Aratbuttaj engaña e'magkikame'nayo kenomeyen huakupe botta' botta' ijbatahua'apoy. —Zaqueo Jesús Huairitaj ona'uyate.

^{9,10}—Do huabokerek ijjeýo Abrahamen adhuea' huayayo judfo

dakhuea' huakka'eritaj a'ukya'po a'bakkahueaya'po a'manopo'yareaya'po ijtiakpo Abrahamen adhuea' huayayo i'nenok, Zaqueo, ontaj o'nen huabettakon dakhuea' o'bakkahuea'po o'manopo'yarea'ne. Diosere mo'noeonhuahuika'apone. —Jesúsa ona'uyate.

Diez huakupetaj Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

¹¹Jesús Jerusalényo o'hua'po meyhue'da o'nenok a'ti Dios Huairitaj o'huahuayapoy aratbut on'nopo'nenok huakka'da e'peede'te Jesúsa o'manbatia'pakpo,

¹²—'Uruda huabokerek o'epo, huadakda ke'nen huabet o'nepo ke'na nogbayo o'hua'uyate. "O'nenbayo gobierno huairi i'e." Nogbayo huae'eri huairi kayahue'po o'hua'uyate. Nogok gobierno huairi o'edepo o'kumejapo. ¹³Ke'na 'uruda huabokerek huahued diez huanaba'taj o'magkupopaka'depo nogtitaj nogtitaj nogtida huakupe huakka'teda ee' konig oro huakupetone' o'baktoyoke'uyate. "Ijhue'da ijjeonhuahuika'depo ijtiakapoy. Do ayoda huakka'a'da e'unhuahua'te in huakupete yudtapi' yan'bae'ikati' kenpa'ti yan'bahuayika' huakupe gana yag'kikati'." O'mana'uyate. Diez huanaba'taj o'mana'uyate. Kenpa' o'mana'depo nogbayo o'hua'uyate. ¹⁴Ke'nenbayo huae'erinayo ken huairitaj on'huadiaypo sue'tada aratbut on'mata'mona'po 'uruda huabokerektaj ta'pote on'mata'mona'po, "In huabokerektaj konig oro'omeyen huairi e'taeta' pakhue' o'ey." Nogbayo huae'eri huairitaj yan'mana'. Ke'nenbayo huae'eriomeya on'mana'uyatenig'a. ¹⁵Ken nogbayo 'uruda huabokerek ee'te "Gobierno huairi i'ene." E'nonade'te o'kume'uyate.

Ke'nenbayo o'kumejdepoy kenomeytaj huakupe a'nenda e'baktoyo'ke'me'taj "yan'tiak," o'mana'uyate. Konig ke'nen huakupe yudtaj on'baepo kenpa'ti on'bahuaya'po meniga' gana yagka'met e'nopoeta' o'pakuyate. Nogtiaj nogtiaj meniga' gana yagka'met e'nopoeta' o'pakuyate. ¹⁶Ken huakkurueria huanaba'a huairitaj o'huahua'depo, "O'nen huakupe oktoyokuyinog nog diez gana ijka'demey, huairi." Kenda huakkurueria huanaba'a ona'uyate. ¹⁷"Huadakda i'kame'te. Huadakda huanaba' o'taene. Konigepo sue'da do'hued e'nigtoeunhuahua'te daka' o'nigtoeunhuahuame'nok diez huakka' jaktaj gobierno huairi i'epo." Huairia ona'uyate, huakkurueria huanaba'taj ona'uyate. ¹⁸Nog huanaba'a huairitaj o'huahua'depo, "O'nen huakupe oktoyokuyinog nog cinco huakupe gana ijka'demey, huairi." Ken huanaba'a ona'uy. ¹⁹"Cinco huakka' jaktaj gobierno huairi i'epo." Huairia ona'uyate. ²⁰Ken noga huanaba' gobierno huairitaj o'huahua'depo, "In o'nen huakupe pañuelote ijtoeunhuahua'mey, huairi. ²¹Huakupe gana eka'nayo o'na bektiparatapetpi' ijnopopepo ijme'pukpo. Kenpa'ti aya'da o'nen huanaba' gana on'ka' ken aya'tada i'baktiparatika'. Kenpa'ti ta'ba nogomey on'batuke'uyate. Ken katetehue' i'bakbae'ika'ne." Ken huanaba'a ona'uyate. ²²"On huanaba' dakhuea'da i'ene. Kenda huaboada ona'ne o'peedene dakhue'ada i'ene ijnopopey. Do'hua o'noktiparatika'ne kenpa'ti do batukehue'da nogen ta'baya' katetehue' o'nokbae'ika'ne o'na e'nopome'nayo ²³mena'po do'hued huakupe bancoyo kudahue' i'eme'te. Huakupe bancoyo e'unhuahua'nayo nog huakupe huakka' itakdik o'ikay'nig'a. Do'hued huakupe bancoyo a'nenda e'kudame'nayo do e'tiakte

do'hued huakupe do'taj yokdik o'epo kenpa'ti nogiti huakupe do'taj yokdik me'neaynig'a." Huairia ona'uyate. ²⁴Nogomey kentaj meyhue'da o'bonigtaj "Ken huakupe o'toenig yanoktiparatpo, ken diez o'toenigtaj yan'yokti." Huairia o'mana'uyate. ²⁵"Mena'po ia', huairi, diez huakupe o'tae." Kenomey huairitaj o'nona'uyate. ²⁶"Konigepo aya' huag'eria huairien sue'da huakka'mon on'nigtoepo huairitaj daka' e'nigtoenayo daka' huairitaj nogda e'nigitaka'nayo kenomeyen huairia o'pakpo nogdakon o'bayokeapo. Nogomey huairien sue'da on'nigtoepo huairitaj daka' nigtoehue' ee'nayo kenpa'ti huairitaj nogda nigitakahue' ee'nayo kenomeyen huairi kenda sue'da e'huatoetaj o'baktiparatapo. Kenpa'ti konig Diostaj sue'da huakka'mon moknopopepo, Diostaj 'uruada e'nigpee'nayo nog aratbuttaj huadakda e'tihuapoknayo nogiti Diostaj moknopopepo. Sue'da Diostaj moknopopepo, Diostaj sue'da e'nigpee'nayo aratbuttaj sue'da e'tihuapoknayo kenda moknope'nig'a bokkahueapo, ijjay. ²⁷Inomey aratbut do'huedbayo huag'eri do'taj menhuadiaypo do konig kenomeyen gobierno huairita' pakhue' o'nenig'a, yan'totiakpo yan'darak. Iyo do'hua e'tiahuayte yan'darak." Huairia ke'nen huanaba'taj o'mana'uyate. —Kenda Jesusa o'mana'uyate.

Jerusalényo Jesús o'kuduyate.

(Mt. 21.1-11; Mr. 11.1-11; Jn. 12.12-19)

²⁸Kenda e'manade'te Jerusalényo Jesúsua onte'ti o'hua'po. ²⁹Ken o'hua'po huakka' jak Betfagé kenpa'ti huakka' jak Betania meyhue'da ee'te kenpa'ti ote' huadik on'dikkika' Olivos meyhue'da ee'te botta' huanigpeika'eritaj o'mana'po, ³⁰—Keyon huakka' jakyo meyhue'da ee'te yanhuati'.

Bo'kudonde'po burro 'uhua e'tinuku' bo'huahuayapone. Huabo burrote bepi' huadhued o'ne. Yan'tikujpo yan'totiakti'. ³¹“¿Mena'po bo'tikuj?” Be'api' ena'nayo, “Huairia o'paknok o'kay.” Yā'nona'ti'. —Botta' huanigpeika'eritaj Jesúsa o'mana'uyate.

³²Ken botta' huanigpeika'eri on'hua'po, kenda Jesúsa o'mana'nig konigti on'huahuaypo burrotaj on'huahuay'uyate. ³³Burrotaj huabo'a' e'tikujte burro huatoe'eria on'mana'po, —¿Burrotaj mena'po bo'tikuj? —On'mana'uyate.

³⁴—Huairi o'paknok o'kay. —Huanigpeika'eria on'mana'uyate.

³⁵Ken Jesúste on'tohua'po, ekyede'te huanigpeika'eriomey kenomeyen yudta'a burrota'pite on'hueda'depo Jesús burrota'pite o'huadde'uyate. ³⁶Jesús burrote o'hua'depo aratbut keyo'ti o'nepo dagte huakkuruyon huaok on'bahueda'po, kente Jesús o'pokapo on'nopepo huaok on'bahueda'uyate.

³⁷Olivos ote'yo o'nepo huaduk on'tikayo'pakpo Jerusalén meyhue'da keyo on'tibehuikepo. Huakka'da huanigpeika'eriomeya on'durugpakpo “Uruda Dios o'e.” “Huadakda Diosa o'kika'. Huakka'tada Diosa o'bayareadde o'tiahuaymey. 'Urua'da Diosa o'kika'.” 'Utta'da o'nokoy'uyate.

³⁸—In Gobierno Huairi o'tiakde Dios Huairia o'pakpo o'ta'mona'uyate. Dios Huairia daka' katoe'. Kurudya' kentaj on'durugpak. Dios 'uruda o'e. —Huakka'da aratbut ogkupopakpo o'nona'uyate.

³⁹Huakka'da aratbut ogkupopakpo huakka'da aratbutere sue'da fariseo keyo'ti o'nepo,

—“Soata' yane'.” O'nen huanigpeika'eritaj yamana'. —Fariseo Jesústaj o'nona'uyunig'a.

⁴⁰—Do'hued huanigpeika'eria 'utta' okoyhue' ee'nayo soata' e'ne'nayo

huidapi' o'dokoyapo. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁴¹Jerusalényo meyhue'da o'edepo Jerusalén huakka' jaktaj o'tiahuaypo Jesúsa Jerusalén aratbuttaj o'matinepahui'po o'batohuikuyate.

⁴²O'mana'po,

—Opudomeytaj Diosa kamanopo'noeyepo kate ka'dik mo'e oy opudomey e'manopenka'ta' huakka'da on'tipaknig'a oy konig e'ireg o'enok suigpi' nopenkahue' mo'ene. ⁴³Dios Huairitaj okiehue' mo'enok nogok opudomeytaj dakhue'nanada o'eapo. Opudomeytaj taka' on'huatiakdeapo. Huakka' jak kurute ke'na huaktioke' huakbirik taka'a o'nokbirikpo on'tiokkudejeapo nogyen nogyen bo'huatiakpo bo'batiarakapone.

⁴⁴Opudomenen jak sorokte mokmaena'apone. Opudomey huakka' jak aratbuttaj bo'batiarakapone. Aya'da jak huidtaj barakte on'maenapo. Kenoka' Diosen Huasi'po a'manopo'noeyaya'po o'tiakme' opudomey oknopoehue' mo'eme'nok. —Jerusalényo huae'eriomeytaj Jesúsa o'mana'uyate.

Diosen jakya' huabahuaya'eritaj o'maen'uyate.

(Mt. 21.12-17;

Mt. 11.15-19; Jn. 2.13-22)

⁴⁵Ken Diosen jakyo Jesús o'kudonpo huabahuaya'eriomeytaj huabo'a'da o'makmaena'po huabae'eriomeytakon o'makmaena'uyate.

⁴⁶—“In do'hued jak o'e. A'tiona'pakya'po aratbut iyoda on'kudika'. Konig huabereerien jak opudomeya mo'toene.” Apagba'a kenpa' oa'. —Jesúsa huabahuaya'eritaj o'mana'uyate.

⁴⁷Diosen jakyo Jesúsa o'manmadika'ika'po aya'me'noeda o'manmadika'ika'uyate.

Sacerdote huairi, Moisésenba' huamanmadika'eriere, nog huakka' jak huairiere Jesústaj on'huadiaypo e'arakta' on'tipakpo monig arakdik o'eapo on'nopoepo o'duknig'a. ⁴⁸Aya'ada aratbut on'peonhua'po Jesústaj on'pakpo daka' on'peonhuahua'uyatenok Jesústaj konig arakdik nopoenkahue' o'nyuate.

“Yabayareati'. ¿Be'a menuy?”
Jesústaj judío huairia o'nona'uyate.
(Mt. 21.23-27; Mr. 11.27-33)

20 ¹Nogok nog huame'noete Diosen jakyo konig Dios aratbuttaj o'manopo'yarika'nig kenda Jesús a e'manmadika'te Jesústaj sacerdote huairia on'huatiakpo, Moisésenba' huamanmadika'eria on'huatiakpo, huatone' huairiere a on'huatiakuyate.

²—“Yamanmadika'. Yabayarea'.” ¿Be'a menuy? —Judío huairiomeya Jesústaj o'nona'uyate.

^{3,4}—Huakkuru do'taj me'nakonen. Bautiza yamagkadhuati'. ¿Be'a Juantaj yanuyate, huabokereka Diosapi'? ¿Mempa' Juan onda ya'pakpo bautiza yamagkika'uyate? —Jesús a o'mana'uyate.

⁵Huayahuaya onpayo' judío huairiomey on'batia'pakpo, —¿Jesústaj katia' ona'apet? Diosa Juantaj o'ta'mona'uyate. Oro'omeya Jesústaj ena'nayo “¿Juantaj mena'po oknopoehue' mo'e'uy? ¿Mena'po nigpeehue' mo'e'uy?” Jesús a mona'apone oro'omeytaj. ⁶“Juantaj Diosa ta'monahue' o'e'uy.” Jesústaj ena'nayo aratbut oro'omeytaj huida bo'pa'ea'apone. Bo'pa'ea'po oro'omeytaj bo'arakapone. Kenda Juan Diosen huamanbatia'pakeri o'uyate. Aya'ada aratbut o'noknopoenok. —Ken konig judío huairia on'batia'pakpo konig huayahuaya on'batia'pakuyate.

⁷—Bautiza kama'gke'po be'a Juantaj ya'ta'mona'uyet nopoehue' o'e'y. —Jesústaj huairiomeya o'nona'uy.

⁸—Do kenpa'ti, “Yamanmadika'. Yabayarea'.” Ke'na do'taj mena'uyne, kenda onahue' o'neapone. —Jesús a o'mana'uyate.

Huairien ta'ba huatatoe'eria dakhuea'da on'magka'uyate.
Kenda Jesús a o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.
(Mt. 21.33-44; Mr. 12.1-11)

⁹Nogok huakka'da aratbuttaj Jesús a onte'ti o'manbatia'pakpo o'manmadika'po,

—Huabokerek o'epo, ta'ba huatoe'eri o'epo uva o'batuke'uyate. Kenoka' uva ta'ba huatatoe'eritaj o'baktoyokdepo nogbayo adteda o'bakhua'uyate. Nogbayo ijhue'da o'e'uyate. ¹⁰Nogok uva huada o'boyogdenok huanaba'taj o'ta'mona'po ta'bayo o'ta'mona'po ta'ba mentatoenigtaj, “Sue'da uva huada boyok.” Yamana'. Ken huanaba' o'hua'uyate. Ta'bayo o'tiakdepo “Sue'da uva huada boyok,” e'mana'tada huatatoe'eria nigpeehue' o'nepo huanaba'taj on'tuktukpo uva huada yokhue'ada on'ta'mona'uyate. ¹¹Ken ta'ba huatoe'eria nog huanaba'takon o'ta'mona'uyate. Kentakon on'tidi'ke'po on'bitbitdepo uva huada yokhue'ada on'ta'mona'uyate. ¹²Ta'ba huatoe'eria nog huanaba' o'ta'mona'uyate. Ta'ba huatatoe'eria kentaj dighuea' siroa on'tuka'po tabaya' on'en'uyate.

¹³Kenoka' “¿Kate ijka'apo?” Ta'ba huatoe'eria o'nopoepo, “Do'hued huasi'po huadi'nanada ijta'mona'apoy. Kentanayopi' on'tiahuaydepo dakhuea' onahue' ya'neapetpi'.” O'nopo'e'uyate. Ken huasi'potaj o'ta'mona'uyate. ¹⁴Ta'ba huatatoe'eria huasi'potaj on'tiahuaydepo huayahuaya on'batia'pakpo “In ta'ba

huato_ə'erieni'si'po o'e. Ke'nen huaoj e'bueyde'te huaojen ta'ba ke'nakon o'to_əapo. Huasi'potaj mon'arak. Ke'nen huaojen ta'ba oro'omeyen mo'tae'po mo'darak." Kenda ta'ba huatato_ə'eriomeya on'batia'pakuyate. ^{15,16} Ken uva ta'bokpeyo on'tohua'depo on'darakuyate. —Jesúsa o'mana'po.

—Ta'ba huato_ə'eria huatato_ə'eriomeytaj o'bahuatiakapo. Huatato_ə'eritaj o'baarakapo. Ta'ba nog aratbuttaj o'bayokapo. —Jesúsa o'manbatia'pakuyate.

Kenda huakka'da aratbut on'pe_ədepo, —Keje' kenda kahue'dik ka_ə'e.

—O'da'uyate.

¹⁷ Jesúsa aratbuttaj o'batiahuaypo, —Apagba' yan'noopenka'. Kenpa' Apagba'a oa',

Huid jak huaka'eria jak ogka'po Diosen 'uru huid pakhue' o'nuy. Ken hueretda huida Diosen jak jon'ta'tihuada'apo. Nogok huaknop_ə'erien Huairi ijjeapo.

Konig huid jak huaka'eriomey ogka'po huidtaj pakhue'da o'nepo o'nen'uyate konigti do'taj pakhue'ada o'nepo kenpa'ti do'taj me'nenapone.

¹⁸ Konig huidtone'taj o'tikude'po o'nokketogka'apo konigti Diosen Huairitaj oknop_əehue' o'nepo dakhue'da o'neapo. Huidtone' kutahueya' e'tikotnayo konig huagoga'da yamagkapet. Ehue'da o'neapo. Konigti kenomey Diosen Huasi'potaj pakhue' o'nepo nopo'koreahue' o'nepo. Diosa castiga o'magka'apo. Ehue'da o'neapo. —Kenda Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

¿Menpa' Romano aratbuten gobierno huairitaj huakupe yokdik o'e?

(Mt. 21.45-46; 22.15-22; Mr. 12.12-17)

¹⁹ Ken sacerdote huairiomey, Moisésenba' huamanmadika'eri

Jesústaj on'peonhua'depo Jesúsa oro'omeytaj bo'tia'pakne, oro'a konig huairien ta'ba huatato_ə'erionig o'nea', bo'tia'pakne. Judío huairiomeya on'nokotdepo Jesústaj huabakuda' jakyo e'tohua'ta' on'tipaknig'a aratbuttaj on'makme'pukpo tohuahue'dik o'nuyate. Jesús Diosen huamanbatia'pakeri o'e. Aratbuta o'noknop_əenok huairia aratbuttaj on'makme'pukuyate. ²⁰ Konigepo Jesúste nama'da huaa'eriomeytaj on'tita'mona'po sacerdote huairia on'tita'mona'po nama'da huaa'eritaj konig huadaknoponigda on'nigepo Jesústaj on'pe_əapo nama'da Jesúsa yaa'apetdapi'. Jesúsa nama'da ea'nayo gobierno huairite tohua'dik ya'neapet. Jesús nayo nama'da ahue'dik o'ika'uyate.

²¹ Konigepo Jesústaj o'nona'po, —Buttida i'manikate. Buttida i'manmadika'ika'. Kenda Diosa o'pak buttida i'manmadika'ika'. Be'api' aratbut huairipi' ontaj e'pe_ə'nayo me'pukhue'ada i'epo buttida i'manmadika'ika'. ²² ¿Romano gobierno huairitaj menpa' huakupe yokdik o'e? ¿Yokhue'dikpi' o'e, huamanmadika'eri? Jesústaj o'nona'uyate. —Kenda nama'da huaa'eria o'nona'uyate.

²³ Jesúsa nama'da ya'mana'apetpi' nama'da huaa'eria nama'da o'nona'denok Jesús o'nokotonpo, —¿Mena'po nama'da do'taj o'nona'? ²⁴ Men huakupe. ¿Be'ed huakok huakupete ya'e? ¿Be'ed huadik huakupete e'madoya' ya'e? —O'mana'nok,

—Romano gobierno huairi o'e. —Onte'ti Jesústaj o'nona'nok.

²⁵ —Gobierno huairien huakupe huairitaj yan'yokti'. Kenpa'ti Diostaj yanoknop_əepo yan'nigpeika'. —Jesúsa o'mana'uyate.

²⁶ Aratbuta en'pe_ə'te Jesúsa nama'da ahue' o'neapo on'nop_ə'uy.

Jesúsa 'urua'da oa'ika' on'nopepo
nama'da huaa'eri soata' o'ne'uyate.

**¿Menpa' aratbut kubarakya'
yan'noyhuadapetpi'?**

(Mt. 22.23-33; Mr. 12.18-27)

²⁷Nogok Jesústaj on'huahua'po
sue'ada saduceo aratbut
on'huahua'uyate. Aratbut kubarakya'
onte'ti noyhuadhue' o'neapo saduceo
on'nopepo kenpa'ti on'batia'pakika'po,

²⁸—“Huabokerek huatoeere e'eada
suigpi' okhuj ehue'ada e'bueynayo
ke'nen huama'buy 'ayhuataj toepakdik
o'neapo. Huakkuru e'tasi'poe' kentaj
ka'dikke' huama'buykudakendik kae'.”
Moisésa a'nennada o'mana'uyate.

²⁹Ken siete huama'buy o'nuy.
Huakkurueria o'toepakdepo nogok
okbuey'uyate. Sigpi' okhuj ehue'ada
okbuey'uyate. ³⁰Nog huama'buyakon
'ayhuataj o'toepakpo nogok ke'nakon
sigpi' okhuj ehue'ada okbuey'uyate.

³¹Konogada 'ayhuataj o'toepakpo
ke'nakon sigpi' okhuj ehue'ada
okbuey'uy. Konigti nog huama'buy
ogka'uyate. Aya'da huama'buy seis
huama'buy huakkuruerien 'ayhuataj
on'toepakdepo sigpi' onpapayo'
okhujhue'ada on'buey'uyate. ³²Ken
nogok 'ayhuakon on'timabuey'uyate.

³³Nogok aratbut kubarakya' onte'ti
Diosere en'manoyhuadde'te, ¿Ke'na
'ayhua be'ed huatoe ya'eapo? Aya'da
siete huama'buy on'toe'uyate,
huamanmadika'eri. —Saduceoa
o'nona'uyate.

³⁴—Oy aratbut indariya'
on'toepakika'. ³⁵Kenomeynayo
Diostaj daknopo'da o'nepo
Diostaj o'noknopo'enok nogok
on'manoyhuaddepo Diosere o'nedepo
onte'ti toepakhue' o'neapo. Kenpa'ti
huayobu katoepake'po bayokhue'
o'neapo. ³⁶Onte'ti bueyhue'dik o'neapo.
Ken konig Diosen huamata'moneri

kurudyo o'ne konigti o'neapo.
Kubarakya' Diosa o'manoyhuada'nok
Diosensi'po o'neapo. ³⁷Aratbut
kubarakya' on'noyhuadapo Moisésa
o'madoya'po Diosba' o'madoya'po
o'manopoea'uyate. Kente Moisésenba'te
hueymey e'bakpakte Moisés
o'timadoya'uyate kente Dios Huairi
Abrahamen Dios o'e. Dios Huairi
Isaacen Dios o'e. Kenpa'ti Dios Huairi
Jacoben Dios o'e. Apagba'a kenpa'
oa'. ³⁸Abrahamkudak Isaackudak
Jacobkudakere huaknopoe'eri
o'ne'uynok konig nokireg on'noe
Diosa o'matinopoe'po. Aya'da Diostaj
huaknopoe'eri en'bueypi' on'noe Diosa
o'matinopoe'po. —Jesúsa o'mana'uyate.

³⁹—Huadakda i'mana',
huamanmadika'eri. —Sue'da
Moisésenba' huamanmadika'eria
o'nona'uyate.

⁴⁰Onte'ti Jesústaj on'me'pukpo
onahue' o'nuyate.

**Cristotaj Diosa o'ta'mona'apo.
Kenpa' Diosba' oa'uyate. Cristo
Daviden Dios Huairi o'e kenoka'ti
kenpa'ti Daviden adhuea'
huayayo o'e.**

(Mt. 22.41-46; Mr. 12.35-37)

⁴¹—“Cristo Davidkudaken adhuea'
huayayo o'eapo.” Mena'po kenpa'
on'da'ika'.

^{42,43}Salmosba' Apagba'te Cristotaj
o'batia'pakpo, Cristo do'hued Huairi
me'taene, Davida oa'uyate.

“Doere teyada kenpa'da
yamana'ika'. Aya'da o'nen taka'
konig toto' kenpa'ti oknopoehue'
huae'eri nogoka'da huaboa'da
ontaj nigpeedik o'neapo.” Cristo
do'hued huairitaj Dios Huairia
ona'uy. Davida Salmosba'te
oa'uyate.

⁴⁴“Do'hued Huairi me'taene.” Cristo
si'popakhued Davida oa'uyate. Cristo

Huairi e'si'po'e'dete Davidkudaken adhuea' huayayo kenpa'ti o'e'uy. Kenda dapi' mo'nopo'e. —Jesúsa o'mana'uyate.

**Moisésenba' huamanmadika'eri
nama'da ogkika'. Jesúsa
o'bahuaa'uyate.**

(Mt. 23.1-36; Mr. 12.38-40;
Lc. 11.37-54)

⁴⁵Aya'da aratbut Jesústaj on'peedepo,

⁴⁶—Moisésba'

huamanmadika'eriomey huata'da on'eretpakpo nama'da ogkika' daka' yan'nopoika'. Konigti huairi kirigayo' huabidokda e'otta' on'pakika'po, kenpa'ti huakka' jak eretnopoyo e'huae'te "I'tiak, huairi." Ena'te e'peeta' on'pakika'. Kenpa'ti judfoen huaitake' jakyo huairied huahuadte e'huadta' on'eretpakika'. Kenpa'ti fiestate konig huairied huahuadte e'huadta' on'eretpakika'po. ⁴⁷Kenpa'ti 'ayhuaen huakupepi' jakpi' katepi' en'tae'te konig engaña ogka'po on'bakkayika'po. Kenda ogkika'po onokteteyo' Diostaj ijhue'da on'tiona'pakonhuahuika'po aratbuta men'tiahuaye'po huadakda o'ne men'tinopo'e'po konigepo kirigayo' on'tiona'pakonhuahuika'po. Kenda ogkika'nok Diosa daka' o'nopo'epo huakka' castiga o'magka'apo. Huakka' pai'da on'nopo'eapo. Konig kenomey nama'da ogkika' konigti kahue' yane'. —Jesúsa huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

**'Ayhuaa pai'da e'e'ada Diostaj botta'
sigkupe aya'da o'yokuyate.**

(Mr. 12.41-44)

21 ¹Diosten jakyo o'nepo, judfo huairi huakka'da on'mato'epo Diosten jakyo huakupe cajayo on'kuda'po Jesúsa o'tiahuay'uyate. ²Kenpa'ti pai'da 'ayhua e'e'ada botta' sigkupe jeyda e'kudate Jesúsa o'tiahuaypo,

^{3,4}—In 'ayhua suigda e'toe'ada konig huakka'da o'kuda'. Judfo huairinayo huakka'da e'taetada konig suigda on'kuda'. 'Ayhuanayo sue'da e'taetada Diostaj daka' oknopoe'po aya'da Diostaj o'yok. Buttida ijjay. —Jesúsa o'mana'uyate.

**Diosten jak ekbirik huidtaj aya'da
sorokte on'baksaka'apo. Jak ehue'da
o'e'apo. Jesúsa oa'uyate.**

(Mt. 24.1-2; Mr. 13.1-2)

⁵Ken Diosten jak 'uruda o'e. Sue'da on'batia'pakpo. 'Uruda huid kenpa'ti Diostaj 'uruda katepi' katetehue' on'yokuyate. Kendakon on'nigbetuyate. Diosten jak 'uruda o'e. Kenda on'tiahuaypo on'batia'pakuyate.

⁶—Nogok in 'uruda jak bo'tiahuayika'nig ekbirik huid on'majenapo. Aya'da huid sorokte nog aratbuta on'baksaka'apo. Huid kupahu hue'da o'e'apo. Diosten jak ehue' o'e'apo. —Jesúsa o'mana'uyate.

**Diosten kene'huaya' huame'noe
tiakhued ee'ted kenpa'
aratbut ogkika'aponig Jesúsa
o'manopo'ea'uyate.**

(Mt. 24.3-28; Mr. 13.3-23)

⁷—¿Kenda oro'omeytaj ona'dene menoka' ya'e'apet? ¿Oro'omey a'nopo'eya'po kate huakkuru tiahuaydik o'e'apet? Huamanmadika'eri. —Jesúsen huanigpeika'eria Jesústaj o'nona'uyate.

⁸—Keyoj nama'da mona'apey.

Opuomeytaj huakka'ada bohuatiakapone, "Diosa me'ta'mona'uyné, Cristo ijjeý." Nama'da on'batia'pakapo. "Oy opudtaj ijhuatiakpo, do Cristo ijjeý." Nama'da on'batia'pakapo. Kenomeytaj keyoj kenomeytaj manigpeehue' yane'. ⁹Nogbayo nogbayo gobierno sorotataj nog gobierno sorotataj on'barakonhuahua', on'batia'pakdeapo

mo'peedeapet, me'pukehue' yane'. Ken huakkuruda gobierno sorotataj barakonhuahua'dik o'neapo. A'ti nogok Diosen kene'huaya' huame'noete do onte'ti ijtiakapoy. —Jesúsa huanigpeika'eriomeytaj o'mana'po.

¹⁰—Huadaribayoeri nog huadaribayoeri sorotataa yan'barakapet. Kenpa'ti huadaribayo gobierno sorotataj nog huadaribayo gobierno sorotataj digá'da yan'barakapet.

¹¹Nogya' nogya' huadaribaya' digá'da ya'iyegapet. Nogya' nogya' aypo ehue'da ya'eapet. Aypota' yan'mabueyonhua'apet. Kenpa'ti nogya' nogya' aratbut dakhue'da o'nepo huakka'da yan'mabueyapet. Kurudyo huiyoknana on'tiahuaypo digá'da yan'mame'pukapet. Konig tiahuayhue'ya on'tiahuaypo yan'me'pukapet.

¹²Kenda kahued ee'ted opudomey huaknopoe'eritaj mo'baea'po mo'batohua'apone. Opudomey huaknopoe'eritaj bo'huadiayapone. Judío aratbuten huaitake' jakyo mo'batohua'apone. Opudomeya dakhuea'da bo'kame'ne, bo'huadiaypo nama'da bo'huaa'apone. Huabakudá' jakyo bo'kudá'apone. Kenpa'ti do'taj moknopoenok gobierno huairite mo'batohua'apone, opudomey huaknopoe'eri dakhuea' ogkame' a'huaaya'po huairite mo'batohua'apone. Gobierno huairite huakkurute mo'nigboa'apone.

¹³Do Cristotaj huaknopoe'eri ijjeipo Cristoen ijjei, Diosensi'po ijjei. Dios aratbuttaj o'matinepahui'po o'manopo'yareadhuahuika'. Batia'pakdik mo'eapone. ¹⁴Huairite huahuahued "Katia' kentaj yona'apet," nopoehue' yane'. ¹⁵Kenok huairitaj huana'dikte huadadik kenpa'ti 'uru e'nopoe' do'hua on'nopea'apone.

'Urunanada mona'apet opudomeyen taka' oknopoe'hue' huaje'eria onte'ti katia'pi' sigpi' opudtaj huahue'dik ya'neapet. ¹⁶Opudomeyen huaoapi' huayeapi' huama'buyapi' huidpoapi' kenpa'ti nog huabetapi' kenpa'ti huadi'da aratbutapi' dakhuea'da opudomeytaj mogka'apone. Castiga kagke'po gobierno huairitaj bo'yokapone. Opudomeytaj sue'tada bo'arakapone. ¹⁷Do'taj o'noknopoenok do'hued huadik men'diktoika'nok konigepo aya'da aratbuta bo'huadiayapone. ¹⁸Me'pukehue' yane'. Daka' Diosa mo'matoeika'apone. Opudomey kenpa'da bueyhue' mo'eapone. Diosere mo'noeonhuahuika'apo. Aya' opudenso'taj Diosa daka' mo'matoeapone. Huakuhuij opuden nogtipi' ehue' ehue'dik o'eapo. ¹⁹Daka'da do'taj eknopoeonhuahuika'nayo batikhue'ada eknopoeonhuahuika'nayo Diosere mo'noeonhuahuika'apone.

²⁰Jerusalén jakkuru huanig taka' sorotataj e'nedete opudomeya e'tiahuayade' Jerusalén huakka' jakyo ida on'barakapo kenpa'ti jak on'maenapo. Huakka' jak ehue'da o'eapo, yan'nopoeti'. ²¹Kenoka' aya'da aratbut Judea huadaribayo o'nepo ote'yon ida kan'mamone'po, aya'da Jerusalényo huaje'eri ida ka'norokone'po, kenpa'ti kenoka' ta'bayo o'nepo huakka' jakyo onte'ti kumejhue' ka'ne'. ²²Kenoka' Dios ke'nen Israel aratbuttaj castiga o'magka'apo. Kenpa' Diosba'a oa'uyate. Kenda Diosa o'ka'apo. ²³Kenoka' Diosa ke'poda castiga yamagka'apet. Ettone' bogdakhue' ya'neapet kenpa'ti nog ettone' yobed on'toepo yan'minoga'deapet kenpihuay ke'ponada ya'eapet. Pai'nana on'nopo'eapo. Huadarite in judío

aratbuttaj Diosa digá'nanada castiga o'magka'apo, pai'da on'nopo'e'apo.
²⁴ Sorotataa judíotaj yan'barakapet huakka' yan'mabueyapet nogomeytaj noybayo nog gobiernoenbayo nogyon nogyon yan'batohua'apet. Nog aratbut Jerusalényo ya'neonhuahuika'apet, nog aratbutda huairi Jerusalényo ya'neonhuahuika'apet. Kenoka' Diosa o'pakpo judío onte'ti Jerusalényo ya'nika'apet. Gobierno huairi huá'enda yan'toe'apet. —Jesúsa o'mana'po.

Kurudya' ijhuarakapet. Jesúsa o'mana'uyate.

(Mt. 24.29-35, 42-44; Mr. 13.24-37)

²⁵ —Diosa castiga o'magka'apo huanopoea' niokpo puug siokpo nogpa'da ya'neapetnok nogoknanada nogbaya' nogbaya' aratbuta en'tiahuyada kate Diosa yaka'apet yanokkahueapet. Kenpa'ti e'poga 'utta'da yaa'apet kenpa'ti huiyokda e'poga digá'da ya'bosakapetnok digá'da yan'mame'pukapet. ²⁶ Ken niokpo siokpoere konig huiyokda o'iyegaponok konigepo kate Diosa yaka'apet aratbut on'nopo'e'apo huakka'nanada on'me'pukpo konig on'mabueynoatu'apo. ²⁷ Kenoka' do e'tiakte on'tiahuyapo. Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne kurudya' e'sihui'ya' ijhuarakapoy. Teynanada kenpa'ti konig senogda jeynanada ijhuarakapoy. Ken konig do'taj bo'tiahuyapone. ²⁸ Kenoka' huaboa'da o'edeapo konig kurud e'iyegde'te kenoka' yan'durugpakpo kutayo yan'mabo'. Opudomeytaj Diosa o'manopo'yarea'deapo. —Kenda Jesúsa o'manmadika'uyate.

²⁹ Onte'ti Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'po,

—Higuera hueymey kenpa'ti nog hu'eymeytapi' yan'tiahuy'.

³⁰ Kenoka' huakutaj o'bakutapakde

huabayokok a'ti o'e'apo, mo'nopo'e.

³¹ Kenda huaboa'da o'nona'denig kenda huaboa'da bo'tiahuyaydepo Dios Huairi a'ti o'tiakapo nopoe'dik mo'ene.

³² Kenda huaboa'da ijja'nig opuden huakka' jaktaj taka' sorotataa ke'poda ogka'apo. Jak ehue' o'e'apo. Aya' aratbut oyda on'noepo bueyhued o'nepo on'tiahuyapo. Buttida ijjay. ³³ Kurud ehue' o'e'apo. Kenpa'ti huadari ehue' o'e'apo. Do'hued buttida huadiknayo batikhue'dik o'eonhuahuika'apo.

^{34,35} Keyoj ijjay. Daka' yan'nopo'ika'.

Kenpa'da huadakda yag'kika', huadakda yan'nopo'ika'. Katepi' fiestapi' e'ka'ta' me'pukehue' yanika'. Huakka'da e'mamay'ta' eretpakhue' yanika'. Katetapi' huakka' mepu'kehue' yanika'. Ken konig nama'da e'kika'nayo kenoka' do'taj ekpoe' nige'hue' e'ne'te do huabokerek ijje'po kurudya' ida ijhuarakapoy. Castiga a'magkaya'po ijtiakapoy. Konig trampa idada o'kotika' konig ekpoe' nige'hue' e'ne'te idada kurudya' ijhuarakapoy. Castiga e'magka' ijtiakapoy. Aya'tada aratbut nogya' nogya' nog huadari nog huadariyo aya'tada castiga a'magkaya'po ijbahuatia'kapoy.

³⁶ Konigepo do'taj e'tiaktaj ekpoe' men'nige'ika'. Kenpa'ti kenoka' konig kenda huaboa'da ijja'nig konig sorotataa nogbayo sorotataa on'barakika'po kenpa'ti kenoka' opudomeytaj digá' bo'huadiapo ke'poda mogka'apone. Konigepo opudomeya daka' Diostaj yanoknopo'ika' Diostaj yan'tiona'pakika'. Do huabokerek ijje'po, do'hua e'tiakte daknopo'da e'dik yanika'. —Jesúsa o'manmadika'po o'mana'uyate.

³⁷ Ken huame'noete Diosen jakyo o'manmadika'ika'po Jesúsa o'manmadika'ika'uyate. Sikyo Jerusalénya' o'orokika'po ote' Olivoste o'hua'ika'po keyo jakyo o'tayika'uyate.

³⁸Sikyoedda huakka'da aratbut Diosen jakyo o'nehua'po Jesústaj a'peeya'po on'kudika'uyate.

**Jesústaj a'arakya'po monig
yan'totiakapo judío huairiomey
on'batia'pakuyate.**

(Mt. 26.1-5, 14-16;

Mr. 14.1-2, 10-11; Jn. 11.45-53)

22 ¹A'ti judíoen fiesta o'ëapo. Ken fiestate biahue' pan on'bape'ika'. E'bia'og' okbukhue' o'nepo pan biahue' o'ika'. Ken fiesta huakkurueri isi'po mabueyhue' ee' okkahuehue' fiesta on'dikkuyate. ²Kenoka' sacerdotte Diosen jakyo huabaa'eri huairi, Moisésenba' huamanmadika'eriene sue'da keyoti o'nepo Jesústaj monig arakdik o'ëapoy. Kenomey on'nopepo Jesústaj e'tohua'te huakka' aratbuta oro'taj en'tiahua'y'nayo aratbuta bo'huadiayapey on'nopepo on'makme'pukuy.

³Judas Iscariote Jesúsen doce huamata'mona'eri nogtida o'uyate. Judastaj toto' huairia o'nopo'toedenok, ⁴Sacerdote huairitaj kenpa'ti Diosen jak huato'e'eri huairitaj o'bahuahua'po monig Jesústaj ijbayokapo o'batia'pakuyate. ⁵Ken sacerdotte huairi Diosen jak huato'e'eriene Judastaj on'peedepo durugda o'nepo, "Huakka'da huakupe bo'yokapone." Judastaj o'nona'uyate. ⁶"Huakka' huakupe on'yokaponok Jesúste on'tohua'apone." Judasa o'mana'uyate. "Kente huakka' aratbut ehue' e'ne'yo menpeeta' sacerdotetaj ijbatohua'a." Huaboa'da Judasa o'nopo'e'uy.

**Doce huanigpeika'eriene Jesús
Huairi on'bape'uyate.**

(Mt. 26.17-29; Mr. 14.12-25;

Jn. 13.21-30; I Co. 11.23-26)

⁷Ken huame'noe pan e'bia'og'a okbukhue'ada on'bape'ika'nig

fiesta o'ede. Kenoka' ovejasi'po on'darakika'. ⁸Pedrotaj Juaneretaj o'mata'mona'uyate Jesúsá.

—Yanhuati'. Judío huakkurueri isi'po mabueyhue' ee' okkahuehue' fiesta aypo yan'manhuada'. —Jesúsa o'mana'nok,

⁹—¿Meya' fiesta aypo o'manhuada'apo? —Jesústaj o'nona'uy.

¹⁰—Jerusalényo yanhua'. Huakka' jakyo yan'kudondepo, huabokerek hue'ey huaegpu'te hueda' e'tohua'te bo'huahuayapone. Kentaj yan'tahuati'. Ken jakyo o'kudapo. Ken jak kurute yan'huahuati'.

¹¹—¿Do huanigpeika'eriene o'nen jakyo meya' o'bape'apo?" oro'en huamanmadika'eria mena'ne. Ken konig jak huata'e'eritaj ya'nonati'. ¹²Ken jak huata'e'eri opudomeytaj o'peedepo jak kutayo huaboro' kiregyo o'batohua'nok kutopa huabidda huahuadere mon'tiahua'yatu. Keya' aypo yan'manhuada'. —Jesúsa Pedrotaj Juaneretaj o'mana'uyate.

¹³Ken Juan Pedroere o'nokhua'po, huakka' jak Jerusalényo on'hua'po kenda Jesúsá o'mana'nig on'huahuay'uyate. Ken jakyo o'nehua'po fiesta aypo on'manhuada'uyate.

¹⁴Kenoka' aypo e'mahueyde'te kutopate Jesús Jesúsen huamata'moneri on'huaddepo,

¹⁵—Do bueyhued ijjepe in judío huakkurueri isi'po mabueyhue' ee' okkahuehue' ka'ne'po fiesta opudomeyere e'tobape'ta' huakka' ijpaki. ¹⁶Onte'ti in fiesta aypo bapehue' ijjeonhuahuika'apopo. Nogok aya'da Diosen Huairitaj en'nigpeede'te kenpa'ti do Diosen Huasi'po e'nigbuey'uyde'te do'taj okkahuehue'ada aypo mo'bape'ika'apone. Kenoka' nogoknada onte'ti in

okkahuehue'ada aypo ij**bape'**apoy.

—Jesúsa o'mana'uyate.

¹⁷Ken huaba'te huamai'pu' o'toepo, Diostaj dakiti ona'depo,

—Aya'ada yan'mai'e'. ¹⁸Konigepo uva huada hue'ey mayhue' ijjeonhuahuika'apoy. Nogokda Dios Huairitaj aya'ada en'nigpeede'te onte'ti ijmayapoy. —Jesúsa o'mana'uy.

¹⁹Kenpa' oa'depo pan o'bapadpo Diostaj dakiti oa'depo o'po'sakea'po doce huanigpeika'eritaj o'bayoke'po,

—In pan do'hued huaso'nigti o'e. Aya'tada kamannigbueye'po Diosa me'ta'mona'uyne. In pan yan'bape'. Do e'buey okkahuehue' huai'ka' yan'bape'. —O'mana'uyate.

²⁰Ken on'bape'depo onte'ti huamai'pu' o'bayokpo,

—In vino konig Diosen huaboa' huamanopo'yarea' e'mana' huadik o'e. Buttida o'e a'manopo'ayaya'po do'taj bo'arakapone. Do'hued mimi o'mimihua'apo.

²¹Oynayo ken huabokerek oro'ere o'bape'nig'a konig huadi'da o'bapenig'a do'taj taka'taj be'yokapone.

²²Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Ijbueyapoy. Konig Diosa o'pakpo a'nnanada o'nopouyatenok, ijbueyapoy. Ke'na taka'taj be'yokapone. Kentaj Diosa diga' castiga ogka'apo. Pai'nada o'no'po'unhuahuika'apo. —Jesúsa o'mana'uyate.

²³Ken, huaboa'da on'batia'pakepo Jesúsen huata'mona'eriomey huayahuaya on'batia'pakepo, ¿be'auru Jesústaj taka'taj ya'bayokapo? on'batia'pake'uyate.

¿Oro'omey be'aturu hueretda huairi o'e'apet? Huayahuaya on'batia'pakuyate.

²⁴Kenoka' on'batia'pakpo. ¿Oro'omey be'aturu hueretda huairi o'e'apet?

Huayahuaya huamata'mona'eriomeya on'batia'pakuyate.

²⁵—Nog aratbuten gobierno huairi teyda on'mana'ika' kenpa'ti on'mata'monea'ika'. “Huadakda ogkika'.” Nog aratbuta kenomeyen huairitaj huaa'dik o'nika'. ²⁶Opudomeynayo konig nog aratbut gobierno huairi ehue'dik yane'. Opudomeya hueretda huairi ee'ta' e'paknayo teyda e'mata'mona'ika'ta' pakhue' yaneti' konig huasuedonig yaneti'. Kenpa'ti opudomey huairi ee'ta' e'paknayo konig huanaba' yanikati'. ²⁷Ke'na kutopate o'bape'. Ke'na huairi o'e. Ke'na aypo o'nigtotiakika'nig ke'nataj huanaba' o'e. Donayo opudomeyere konig opudomeyen huabatihuapokika'eri ijjey. Ken konig Diosa o'pak.

²⁸Kenoka' judío huairi do'taj engaña egka'ta' on'eretpakpo nama'da ena'ta' mentipakikame'ne kenoka' do'ere mo'ikame'ne. ²⁹Konig do'hued Apag Diosa hueretda huairitone' me'ea'uyne. Konig aya'tada mana'dik ijje'po kenpa'ti mata'mona'dik ka'e'po huairi me'ea'uyne. Konigti huairi opudomeytakon o'nea'ne. ³⁰Nogok do gobierno huairitone' ee'te doeretaj mo'tobape'apone. Kenpa'ti doere mo'mayapone. Dios Huairien huahud huahudte bo'huadapone. Aya'da Israel aratbuttaj, doce tribus aratbuttaj konig huamanoeya'eri huairionigti mo'ea'apone. Kenda katapi' Israel aratbut ogkika'uyate, kenda mo'peedeapone. Dakhuea' ogka'nigtaj mo'no'poenok Diosa castiga o'magka'apo. —Jesúsa doce huamata'mona'eriomeytaj o'mana'uyate.

“Jesústaj jokiahue'ya ijjey.” Simón Pedroa ia'apone. Jesúsa ona'uyate.
(Mt. 26.31-35; Mr. 14.27-31;
Jn. 13.36-38)

³¹—Yapee' Simón, yapee' Simón.
“Beyok Jesúsen huanigpeika'eri

konig trigotaj ektipoapa' o'nen huata'mona'eritaj e'magka'ta' ijpaki. Jesús en huata'mona'eritaj menpa'ti daka' yanoknopenhuahuiketapo batikhue'ada e'noknopenhuahuikate nama'da e'magka'ta' ijabatipaki, Dios." Toto' huairia ona'uyatenig'a. ³²Donayo ontaj Simón o'tiona'pakne. "Simón Diostaj do'takon daka' kaknopoike' batikhue'ada kaknopoike' kenpa'ti ona'ti do'taj e'nopo'korea'de'te huama'buy huaknopo'e'eritaj teyda eknopo'e' kabatihuaopokike'." Kenda o'tiona'pakne. —Jesús a Simón Pedrotaj ona'uyate.

³³—On huabakudá jakyo egkudá'nayo kuddiktion ijje. Onere a'bueyya'po hua'diktion ijje, ijnopoey, Huairi. —Simón Pedroa Jesús taj ona'uyate.

³⁴—Oyedda in sikyo huatahuaj sipoghued "Jesústaj jokiahue'ya ijje," bapa'a' ia'apo, Pedro. —Jesús a Pedrotaj ona'uyate.

A'ti Jesús pai'da o'nopo'epo.

³⁵—A'nenda opudomeytaj do'hua on'mata'mona'uyne. Kutamabayo', huakupebayo' nog hua'iotbayo' on'mata'mona'uyne. Enhua'de'te konig aya'da e'tamae'onig mo'eme'ne. —Jesús a mana'nok,

—Ee', katepi' aya'da o'paknig o'mato'e'uy. —O'nona'uyate.

³⁶—Oynayo huakupe e'tae'nayo yan'tohua'. Kutama e'tae'nayo yan'tohua'. Sorotataen siro toehue' ee'nayo huaok yan'bahuaya'po siro yadeti'.

³⁷Konigepo "Ke'na dakhuea' huaka'eri o'e. On'batia'pakapo." Apagba'a oa'. Kenda Apagba'a oa'nig do'taj a'ti men'huaa'deapone ijjay. Aya'da Apagba'te me'nigbatia'pakuyatenig do'taj a'ti me'nogka'apone. Pai'da ijnopo'epoy. A'ti ehue'da ijjeapoy. —Jesús a mana'uyate.

³⁸—In botta' sorotataen siro o'e, Huairi. —O'nona'denok.
—Kenyo'da kae'. —Jesús a mana'uyate.

Getsemani ta'baya' Jesús a Diostaj o'tiona'pakuyate.

(Mt. 26.36-46; Mr. 14.32-42)

³⁹Ken Jesús huakka' jakya' Jerusalén ya o'orokonpo ote' Olivosyo o'hua'ika'po ote' Olivosyon o'hua'beduyate. Kenere huanigpeika'eriomeyere on'hua'uyate.
⁴⁰Keyo o'tiona'pakikana'igyo jokyedepo, —Dakhuea' kahue' huae'te yan'tiona'pak. Konig Diosa bo'tihuapoke'po dakhuea' kahue' huae'te yan'tiona'pak. —Jesús a mana'uyate.

⁴¹Ken Jesús meyhue'da o'bakuato'po a'tiona'pakya'po huikudate ohuadpo.
⁴²—"Pai'da yanopo'epo bueyhue'dik yae'ti sion." On e'paknayo mena', Dios. Do konig ijpaknig kahue' yae'. Konig kenda on i'pak megka', do'hued pag. —Jesús a o'tionapakuyate.

⁴³Ken kurudya' Diosen huata'moneri o'huarakondepo Jesús taj ateypakaya'po o'huarakonde'uyate. ⁴⁴Konigepo cruzte ijbueyapoy diga'da o'nopo'epo nogiti huakka'a'da o'tiona'pakpo diga'da o'ukpakpo konig mimi e'ukpakhue huakka' barakte o'surukuyate.

⁴⁵Ken o'tiona'pakonhua'depo o'bopo huanigpeika'eriomeytaj o'bahuahua'po e'tayte o'bahuahuay'uyate. Sue'nanada o'nepo on'batay'uyate.

⁴⁶—¿Mena'po bo'tai? Yan'mabo'. Yan'tiona'pak. Onte'ti dakhuea' kahue' huae'te yan'tiona'pak. —Jesús a huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

Jesústaj huakka'ada a'tohuaya'po on'huatiakuyate.

(Mt. 26.47-56; Mr. 14.43-50; Jn. 18.2-11)

⁴⁷Jesús huanigpeika'eritaj e'manbatia'pakonhua'te huakka'ada on'huatiakde'uyate. Huakkuru Judasa o'huatiakpo. Ke'na Jesús en doce

huanigpeika'eri nogtia' o'uy. Judas huakka' aratbut o'batotiakdepo Jesústaj a'buyukya'po o'huahua'uyate.

⁴⁸—Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Do'taj inomey do'hued taka'taj a'yokya'po do'taj o'buyukne. —Judastaj Jesúsa ona'uyate.

⁴⁹Huakka' aratbut on'huatiakdepo Jesústaj on'tohua'apo. Jesúsen huanigpeika'eria on'batiahuayondepo, —¿Sorotataen siro menpa' o'magka'apo, Huairi?

—Huanigpeika'eriomeya o'nona'uyate.

⁵⁰Nogtida huanigpeika'eria sacerdoten huanaba'taj huada'kopen huapesod okteg'uyate.

⁵¹—Keje' kennigda yamagka'. —Jesúsa o'mana'po,

Ken huanaba'en huapesod Jesúsa o'tibata'tepo o'yarea'uyate.

^{52,53}—Konig huabereeritaj egkapa' siroa hueypaerea on'huatotiakbedne. Ka'tia'po kenpa' o'nogka'. Diosen jakyo opudomeyere nog huame'noe nog huame'noe nogok nogok ijika'niga do'taj sigpi' opuda' tohuahue'da o'nikame'ne. Onayo sikyoda toto'a mo'toenok o'nogka'bedne. —Sacerdote huairitaj Diosen jak huairitaj huatone' huairitaj Jesúsa o'mana'uyate. Kenomey Jesústaj a'tohuaya'po on'huatiakbeduyate.

Jesústaj jokiahue'ya ijje. Pedroa bapa'a' oa'uyate.

(Mt. 26.57-58, 69-75; Mr. 14.53-54, 66-72; Jn. 18.12-18, 25-27)

⁵⁴Ken Jesústaj on'toepo on'tohua'beduyate. Sacerdote huairitone'en jakyo on'tohua'beduyate. Pedroa ta'pote hueytemon o'tahua'po.

⁵⁵Sacerdote huairitone'en jakyo o'nokye'depo jakkurunopote ta'ak on'bakpaka'po ta'akope huabirika' on'tibahuadpo Pedro keyoti

kenomeyere o'huaduyate. ⁵⁶Pedro ta'akopete e'huadte huanaba' ettone' o'boato'po Pedrotaj o'tiahuaypo daka'da o'tiahuaydepo,

—In huabokerekkon Jesúsere o'ika'uyate.

—Huanaba' ettone'a o'mana'uyate.

⁵⁷—Ehue', ettone'. Jesústaj jokiahue'ya ijje, —Pedroa ona'uyate.

⁵⁸A'timon nogakon Pedrotaj o'tiahuaydepo, —O'nakon Jesús en huanigpeika'eri i'ene. —Ona'uyate.

—Ehue', huabokerek, Jesús en huanigpeika'eri ehue' ijje. —Pedroa ona'uyate.

⁵⁹A'ti noghoratida nogakon o'mana', —In huabokerek Jesúsere o'ika'uyate, buttida ijje. Konigepo Galilea huadaribayo hua'e'eri o'e. —O'mana'uyate.

⁶⁰—Ehue', ka'tia' ia' nopoehue' ijje, huabokerek. —Pedroa ona'uyate.

Kenoka' kenpa' Pedroa ea'te huatahuaa o'sipogde'uyate. ⁶¹Jesúsa Pedrotaj o'huakorudpo o'tiahuaynok, kenda Jesús Huairia ona' Pedro okkahuehue' o'epo huaboa'da o'nopo. “Oyedda in sikyo huatahuaj sipoghued 'Jesústaj jokiahue'ya ijje,' bapa'a' ia'apo, Pedro.” Huairia mename'ng Pedro okkahuehue'da huaboa'da onte'ti o'nohon'uyate. ⁶²Jak kuruyo o'makorokdepo pai'nada o'huikuyate.

Jesústaj on'tierikpo on'tidi'ke'uyate.

(Mt. 26.67-68, Mr. 14.65)

⁶³Huabokereka Jesústaj on'toepo on'tierikonhua'po on'bititonhua'po ⁶⁴huakpotaj tela o'nokpotidoka'po huakokta' on'pebasbasdepo, “Diosa mennopo'e, ¿Be'a ontaj bo'kokbasbas? oro'taj mona.” Jesústaj o'nona'uyate.

⁶⁵Ken nogda nogda dakhuea'da Jesústaj on'tidi'keunhua'uyate.

Judío huairi egkupopakyo Jesústaj on'boa'uyate.

(Mt. 26.59-66; Mr. 14.55-64; Jn. 18.19-24)

⁶⁶Emede'te judío aratbut huatone' huairi ogkupopakpo, sacerdoten huairiere

ogkupopakpo kenpa'ti Moisésenba' huamanmadika'eriere ogkupopakpo, Jesústaj on'manigtotiakdepo,

⁶⁷—¿Menpa' Cristo i'e? ¿Menpa' Diosa meta'mona'uy? Oro'omeytaj kenda mona'. —Judío huairiomey ogkupopakpo Jesústaj o'nona'uyate.

—Ee', do'hua e'mana'nayo, Cristo ijjeý do'hua e'mana'nayo oknopohue' mo'epone. Da oa' mo'nopohue'epone. ⁶⁸“Do Cristo ijjeý. Diosa me'ta'mona'uyne. ¿Kenda menpa' mo'nopohue'?” Opu domeytaj e'mana'nayo do'taj onte'ti a'tokhue' o'neapone. Kenpa'ti “Yahua.” Onahue'dik o'neapone. ⁶⁹Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. A'ti Diosere ijhuadapoy. Dios teyda o'epo aya'da ka'dik o'енок Dioste huada'kopen konig Dios teyda ijjeapoy. Aya'da ka'dik ijjeapoy. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁷⁰—¿Menpa' o'na Diosen Huasi'poda i'e? —Aya'ada Jesústaj o'nona'uyate.

—Ee', Diosen Huasi'po ijjeý konig opudada o'nona'ne, Diosen Huasi'po ijjeý. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁷¹—“Diosen Huasi'po ijjeý.” Jesúsa oa'nok oroda o'peene. Dakhuea'da oa'po o'ka', o'nopohue'. Konigepo castiga ogka'dik o'epone. “Jesús dakhuea' oa'uy.” “Dakhuea' o'ka'uy.” Noga en'dapi' peehue'dik o'epone. —Huatone' huairiomeya oda'uyate.

Pilato Romano gobierno huairitaj e'koka' Jesúsa o'nigbo'uyate.

(Mt. 27:1-2, 11-14; Mr. 15:1-5;

Jn. 18:28-38)

23 ¹Kenoka' aya'ada judío huairi egkupopakpo on'maboddepo Jesústaj Pilato Romano gobierno huairite on'tohua'uyate. Judío huairinayo Jesústaj arakhue'dik o'nenok Romano huairiayo'da yan'arak a'dik o'nenok. ²Ayo Jesústaj Pilatotaj huaboa'da nama'da on'huaa'po,

—Oro'omeyen judío aratbuttaj in huabokerek nama'da o'manmadikika'uy. Romano gobiernotaj yan'magka' nama'da o'manmadikika' oro'a o'pee'uy. Kenpa'ti Romano gobierno huairitaj huakupe bayokhue'dik yanika'. Nama'da o'manmadika'. Kenpa'ti “Cristo ijjeý,” oa'. Cristo konig gobierno huairi huadik o'e. —Jesústaj Pilatotaj nama'da on'huaa'uyate.

³—¿Judío aratbuten gobierno huairi menpa' i'e? —Pilatoa Jesústaj ona'uyate.

—Ee', konig o'na ia'nig ijjeý. —Jesúsa ona'uyate.

⁴—In huabokerek dakhuea' kahue' o'ika'. Castiga ogkahue'dik ijjeý. —Pilatoa sacerdote huairitaj huakka' aratbutomeytaj o'mana'uyate.

⁵—Romano gobierno huairi dakhuea'da o'ne. Yan'maen. Ken konig Jesúsa nama'da o'manmadikika'. Judío aratbut aya'tada nama'da o'manmadikika'po adyonda Galileayo huakkuruda nama'da o'manmadikika'po nogyo nogyo konigti o'kika'po ta'pota' iyokon konigti o'kika'po nama'da o'manmadikika'. —Kenpa' judío huairia ighua'da on'tihuaa'po Jesústaj, Pilatotaj nama'da on'tihuaa'uyate.

Herodes nog Romano gobierno huairi o'epo Galilea huadaribayo huairi o'енок Herodeste Jesústaj Pilatoa o'ta'mona'uyate.

⁶Jesús Galileayo o'manmadika'uyate. Pilatoa o'peedeipo “¿Galilea huae'eri menpa' Jesús ya'e?” O'mana'uyate.

⁷“Ee', Galilea huadaribayo huae'eri Jesús o'e.” Pilatotaj o'nona'de'uyate. Kenda Pilato o'peedeipo Jesústaj Herodeste o'ta'mona'po, Herodes Galilea gobernador o'енок kenpa'ti kenoka' Herodes Jerusalényo o'uyate.

⁸Herodes nogok nogok Jesústaj

o'tipeonhuahua'po konigepo Jesústaj e'tiahua'ya' o'pakpo Jesús katepi' 'urua'da e'ka' konig e'bayarea'te e'tiahua'ya' o'pakpo konigepo Jesústaj e'tiakte o'tiahua'ydepo Herodes huakka' o'durugpakuyate. ⁹Nogiti nogiti ena'tada Jesúsanyo a'tokhue' o'uyate. ¹⁰Keyo sacerdote huairi kenpa'ti Moisésenba' huamanmadika'eri o'nepo Jesústaj íghua'da on'huaa'nok ¹¹Herodes sorotataere Jesústaj a'tierikya'po 'uruda huaok on'ota'po konig gobiernoen huairien yudtaj on'ota'depo onte'ti Pilatote o'ta'mona'uyate. ¹²Kenme'noete Pilato Herodesere huaboa'da huayahuaya di'da on'mae'uyate. A'nenda huayahuaya on'bahuadiay'ika'uyate. Huaboa'da di'da on'mae'uy.

“Jesústaj arakdik mo'ene.” Pilatoa o'mana'uyate.

(Mt. 27.15-26; Mr. 15.6-15;
Jn. 18.39-19.16)

¹³Sacerdote huairitaj aratbuten huairitaj kenpa'ti nog aratbuteretaj “Yan'batiaj, do'taj menhuatiak.” Pilatoa o'mana'po egkupopakde'te,

¹⁴—In huabokerektaj opudomeya on'ngtotiakne. “In huabokerek nama'da o'manmadikika'. Romano gobiernotaj yan'magka' nama'da o'manmadikika'.” Opudomeya o'nona'nig'a opudomey on'tiahua'yo Jesústaj íjbatia'pakdepo Jesúsna nogda nogda dakhuea' o'ka' bo'huaa'nig'a kenda nama'da bo'huaa'nig'a Jesúsnyo sigpi' dakhuea' kahue' o'ika'te. Ijnopoy. ¹⁵Herodes kenpa'ti Jesústaj o'peedepon dakhuea' kahue' o'ika'te. Herodesakon o'nopoyepo oro'omeytaj onte'ti bo'tokumejne. Yan'pee'. Jesúsna sigpi' dakhuea' kahue' o'ika'tenok Jesústaj yadarak. Ahue'dik íjje. ¹⁶Castiga yogka'depo yahuati' yona'apoy. —Pilatoa judío huairiomeytaj o'mana'uyate.

¹⁷Fiestate nogtida huabakuda' jakyo huae'eritaj jakya' o'orokika' konigepo Pilato nogtatida oroka'dik o'uyate. ¹⁸Onoktete'yo' aya'ada 'utta'da o'nokoypo,

—Jesústaj yadarak. Barrabástanayo yaoroka'. —Onoktete'yo' aya'ada 'utta'da o'nokoy'uyate.

¹⁹Jerusalényo Barrabás huakka'da aratbut o'bakupopaka'depo gobierno huairitaj a'mabatiarakaya'po e'batoahua'ta' o'pakuyatenig'a. Kenpa'ti nogtatida o'arakuyate. Konigepo huabakuda' jakyo o'enk. ²⁰Jesústaj Pilatoa e'oroka'ta' o'pakpo, “Jesústaj e'oroka'ta' íjpaki.” O'mana'nig'a.

²¹—Hueypa cruzte yadarak. Hueypa cruzte yadarak. —Huakka'ada judío aratbut e'kupopakya' 'utta'da o'nokoypo. Onte'ti onte'ti o'nokoy'uyate.

²²—Ina sigpi' dakhuea' kahue' o'ika'tenok keje' arakhue'dik íjje. Konigepo Jesústaj castiga yogka'depo Jesústaj íjorokapoy. —Bapa'a' Pilatoa o'mana'nig'a.

²³—Hueypa cruzte Jesústaj yadarak. Hueypa cruzte yadarak. —Huakka'ada aratbuta ogkupopakpo sacerdote huairierea diga'da o'nokoypo, nogok Pilato ta'pota'taj e'nokoyte o'manigpee'uyate. ²⁴“Kenda on'paknok íjka'apoy.” Pilatoa o'nopoyepo, o'mana'uyate. ²⁵Pilato huakka' aratbuttaj o'manigpeepo, Barrabástaj o'oroka'uyate. A'nenda Barrabás huakka' aratbuttaj o'bakupopaka'depo gobierno huairitaj a'mabatiarakaya'po e'bahuatoahua'ta' o'pakuyatenig'a. Kenpa'ti Barrabása o'arakuyate. “Barrabástaj yaoroka'.” Huakka'ada o'nokoynok o'oroka'uyate. Ken judío aratbuta Jesústaj e'arakta' oneretpaknok, Jesústaj Pilato Romano sorotataj ka'darakepo o'bayokuyate.

Hueypa cruzte Jesústaj on'arakuyate.

(Mt. 27.32-44; Mr. 15.21-32;
Jn. 19.17-27)

²⁶Ken sorotataj Jesústaj on'tohua'depo Simóntaj on'dejdepo, Simón Cirene

huakka' jak huae'eri o'epo ta'baya' e'tiakde'te Simóntaj on'toepo hueypa cruz katohue'po sorotataa o'nona'nok Jesúsén ta'pota' Simóna cruz o'tohua'uyate.

²⁷Huakka'nanada aratbut on'batahua'po kenpa'ti huakka'da ettone' on'batahua'po Jesúsétaj on'tinepahui'po digá'da on'bahuikonhua'po 'utta'da on'bahuikonhua'uyate. ²⁸Jesúsa ettone'taj o'batiahuaypo,

—Dota' huikhue' yane', Jerusalén ettone', huata'da yan'tohuik, opudomeyensi'pota' yan'tohuik.

²⁹Konigepo opudta'taj nogok ke'poda dakhuea'nada o'epo. Aratbuta pai'nanada on'nopo'epo. “Ettone' si'popakhue'dik o'nepo durugda o'neapo, ettone' bogdakhue' ehue'dik o'nepo durugda o'neapo, ettone' huasi'potaj huau'te minonhue' o'nepo durugda o'neapo.” Nogok ke'ponada ee'te kenda on'batia'pakapo.

³⁰Kenoka' nogokda aratbut digá'da pai'nada on'nopo'eaponok e'bueyta' on'pakapo. “Oro'omeytaj monbet,” huakupataj o'nona'apo. “Pendaka bo'tiyurak,” o'nona'apo. ³¹Donayo konig ohueyburanig ijje'po huadakda ee'tada do'taj dakhuea'da me'nogka'ne. Opudomeynayo dakhuea'da mo'epo konig ohuey e'ay'onig opudomeytaj nogiti ke'poda dakhuea'nada on'magka'apo. —Jesúsa o'mana'uyate.

³²Kenpa'ti nog botta'taj dakhuea' huakka'eritaj on'batohua'po Jesúsétaere a'arakya'po on'batohua'uyate. ³³Ote'te o'nokyedepo Jesúsétaj hueypa cruzte on'beta'uyate. Kenpa'ti botta' dakhuea' huakka'eriére hueypa cruzte on'mabeta'uyate. Jesúsén huada'kopen nogtaj on'beta'po nogtaj Jesúsén ope'topen on'beta'uyate. Ote' huadik o'e La Calavera. ³⁴Jesústaj en'beta'dete,

—Dakhuea' e'ka' yabakkahuea', Pag. Kenda menogka'ne nopoehue' o'nepo. —Jesúsa ona'uyate.

Ken sorotataj Jesúsén yudtaj be'ati ya'deyapet a'nopoeya'po huid okmo o'nene'uyate. ³⁵Huakka'da aratbut o'nepo Jesúsétaj on'tiahuaya'po judío huairiomeyakon Jesúsétaj on'tierikpo,

—Jesús nogomeytaj o'batihuapokikame'te. Ken Diosen Cristo ee'nayo Diosa ektie'ea' ee'nayo huata' katihuapoke'. —Judío huairiomeya Jesúsétaj dakhuea'da on'tierikpo on'batia'pakuyate.

³⁶Sorotataa kenpa'ti Jesúsétaj on'tierikpo, Jesúsétaj on'huahua'po, vino pai' kamaye'po on'yokuyate.

³⁷—On judfoen gobierno Huairi ee'nayo huata' yatihuapokpo hueypa cruzya' yahuarak. —Sorotataa Jesúsétaj on'tierikpo o'nona'uyate.

³⁸Jesúsén huaku kutapen huaensi'pote bapa'en hua'ate on'madoya'uyate, griego hua'a, latin hua'a, hebreo hua'a on'madoya'po “In judío aratbuten gobierno Huairi o'e.” On'madoya'uyate.

³⁹Botta' dakhuea' huaka'eri cruzte on'betonhua'po Jesúsétaj nogtiada o'tierikpo,

—O'na Cristo ee'nayo Diosa e'ta'mona'uynayo huata'da cruzya' yahuarak kenpa'ti oro'omeytaj bo'tihuapokpo bohuaraka'. —Nogtiada dakhuea' huaka'eria Jesúsétaj nama'da ona'uyate.

⁴⁰—Dakhuea' ia'. Menpa' Diostaj okme'pakhue'ada ia'ne. Jesús pai'da o'nopo'e konigti pai'da i'nopo'ene castiga ontaj mogka'ne.

⁴¹Oro'omeynayo dakhuea'da o'kika'nok oro'omeytanayo castiga mogka'ne. Inbokereknayo sigpi' dakhuea' kahue' o'ika'. —Noga dakhuea' huaka'eria huakkuru huaa'eritaj ona'uyate.

⁴²—Nogok Dios Huairi on i'edepo do'taj okkahuehue' yaepo do'taj metinepahuiti', Jesús. —Jesústaj huatodiayeria ona'uyate.

⁴³—Oy doere paraísoyo
i'ëapone. Paraísoyo durugda
i'ëonhuahuika'apone. Buttida ijjay.
—Huatodiayeritaj Jesúsa ona'uyate.

Jesús o'bueyonde'uyate.
(Mt. 27.45-56; Mr. 15.33-41;
Jn. 19.28-30)

⁴⁴Niokpo tokhuada' ekpohuadte
huadari huabada o'ta'sikon'uyate.
Sikkiregda o'uyate. Huaduknopoyo
e'huadte onte'ti niokpo o'tieyhuaduyate.
⁴⁵Niokpo jey ee' e'batikonte sikkiregda
ee'te Diosen jakyo huahuakda cuperina
eretnopoyo e'oroya'da huanopota'da
o'huison'uyate. Kenoka',
⁴⁶—Ontaj Apag Dios do'hued
nokireg o'yokne, Pag. —Jesúsa 'utta'da
ona'uyate.

Kenpa' oa'depo o'bueyon'uyate.
⁴⁷Capitán sorotataj Romano
o'ëpo sorotataj huairi o'ëpo kenoka'
kenda aya'da o'tiahuaydepo, "Apag
Dios 'uruda o'e. Huadakkanada o'e,"
o'batia'pakpo,
—In huabokerek dakhua' kahue'
o'ika'te, buttida ijjay. —Capitán
sorotataa oa'uyate.

⁴⁸Aya'da aratbut kente o'nepo
on'tiahuaydepo o'nokbahua'po
suhue'nanada o'nepo o'nokbahua'uyate.
⁴⁹Nogomeynayo Jesústaj huakie'eri
o'nepo huahue' o'ne'uyate. Ettone'ere
o'nepo ettone' Galileaya' Jesústaj
huatahua'eri o'nepo huahuedda o'nepo
sue'da bidte on'kupobopo Jesústaj
e'darakte on'batiahuaya'uyate.

Jesús bueytaj on'kubarakka'uyate.
(Mt. 27.57-61; Mr. 15.42-47;
Jn. 19.38-42)

⁵⁰Ken huabokerek o'ëpo ke'nen
huadik o'ë José. José huadakda o'ëpo
Diosenba' daka' o'nigpeika'uyate.
Judea huadaribayo huae'eri o'ëpo
huakka' jak Arimateayo o'si'poepo

o'kerekuayate. Ke'na judío huairiere
on'kupopakika'uyate. ⁵¹José Dios
Huairitaj e'mabo' o'nigikuyate.
Kenda judío huairiomey Jesústaj
o'nogka'denig kenda pakhue' o'uyate.
⁵²Ken José Pilatotaj o'huahua'po,
"Jesús buey beyok." Ona'uyate.
⁵³"Ee', yatohuati'," Pilatoa e'nade'te
Jesús bueytaj o'huaraka'depo
o'bueyto'ëpo Jesús bueytaj o'tihuiyigpo
'uruada telaa konig sávana
o'tihuiyigdepo sipana' huidkogyo
huabokogyoda o'bueyhueda'uyate.
Ken kubarak huabokogda o'ëpo keyo
nogtaj kubarakkahuedda o'ë'uyate.
⁵⁴Ken huame'noe konig e'manhuada'
huame'noe o'ënok a'ti huaboa'da
okmapie'ahuaddik huame'noe o'ëapo.
⁵⁵Kenomey ettone' huaboa'da
Jesúsere Galileaya' on'tiakme'te kente
Jesús bueyte on'huahua'po kubaraktaj
on'tiahuaypo kenpa'ti konig ke'nenbuey
e'huedte on'tiahuayon'uyate. ⁵⁶Ettone'
jakyo ogkumejdepo 'uru'huieda
hue'ey e'ka'deada okmapie'ahuaddik
huame'noete kahue' o'nuyate. Konig
Moisés e'mana' oa'uyatenok kenomey
on'nigpee'uyate.

**Jesús huakudaka'da e'bueyada
o'noyhuadon'uyate.**
(Mt. 28.1-10; Mr. 16.1-8; Jn. 20.1-10)

24 ¹Judío aratbuten
okmapie'ahuaddik
huame'noe e'pokonde'te domingo
emedete sikyoednada kubarakyo
ettone' on'hua'po 'uru'huieda hue'ey
adikken e'ka'de' on'tenok on'tohua'po,
nog ettone'ere on'huahua'uyate.
²Ettone' kubarakyo o'nokyedepo
huaboro' huid huanokbet kubaraktaj
o'nonokbetame'te onokbethue'kon
on'huahuay'uyate. ³On'kudondenig'a
Huairi Jesús bueytaj huahuayhue'
o'nuyate. ⁴Kenpihuay, Jesús buey
huedhue' o'ë menpapi' ya'ëate

en'no^ope'te. Ida botta' huabokerek on'tibopo meyohue'da on'tibopo yudtaj senogda e'ot o'nuyate. ⁵Huabokerektaj on'batiahuaydepo diga'da on'me'pukpo sorokyon on'kuboyon'uyate.

—Kubarakyo kente aratbutbueyyo'da o'nika'nig'a katia'po huabokerektaj o'noedenig'a bo'uk. ^{6,7}Jesús iyoda ehue' o'e. Diosa o'noyhuadande. Jesús Galileayo o'epo “Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Do'taj dakhuea' huaka'eritaj beyokapone. Dakhuea' huaka'erimey men'tohua'apone. Hueypa cruzte do'taj men'arakapone. Bapaa' huame'noe kubarakyo ijjedepo a'ti ijnoyhuadapoy.” Jesúsna mona'uyne, okkahuehue' mo'et. —Botta'a Diosen huata'moneria ettone'taj on'mana'uyate.

⁸Ken, kenda Jesúsna o'mana'uyate ettone' huaboa'da onte'ti on'no^ope'uyate. ⁹Ken kubarakya' on'kumejdepo aya'da on'tiahuaydepo on'peedenig on'manbatia'pakuyate. Once huamata'mona'eritaj kenpa'ti aya'tada nogomeytaj aya'da on'manbatia'pakuyate. ¹⁰María Magdalena, Juana, María Jacoboen huaye, nog ettone'ere once huamata'mona'eritaj aya'da e'manbatia'pakato'tada ¹¹nama'da mona'ne once huata'mona'eria on'no^opepo butti o'da' makno^opehue' o'ne'uyate.

¹²Pedronayo o'oro^okondepo o'ketonhua'po kubarakyo o'ketonhua'po okyede^odepo kubarakyo o'tiahuayato'po 'uru tela konig sávana adkorepen e'hued o'tiahuayondepo onte'ti jakyo o'hua'po, “Kenpihuay, kate yaka' Diosa,” o'nononpo o'hua'uyate.

**Emaús huakka' jakyo dagte
on'hua'uyate.**

(Mr. 16.12-13)

¹³Kenme'noete botta' Jesús en huanigpeika'eri Emaús huakka'

jakyo on'hua'po, Jerusalénya' Emaús sue'da bidte o'e. Once kilómetros o'uy. ¹⁴Huahua'a' on'batia'pakonhua'po aya'da huaboa'da on'tiahuayme'nig aya'da on'peeme'nig aya'da Jesústaj o'nogkame'nig aya'da on'batia'pakonhua'po, ¹⁵e'batia'pakde'te Jesúsna o'bata'dea'po kenoka' kenomeyere on'hua'epo. ¹⁶Jesústaj on'tiahuaynig'a ken Jesús o'e no^opehue' o'ne'uy. Kenpa' Diosa o'paknok okiehue'dik o'ne'uyate.

¹⁷Botta' huanigpeika'eritaj —¿Huahua'a' kate'taj mo'batia'pakonyak? ¿Mena'po sue' mo'e? —Jesúsna o'mana'nok,

¹⁸—Kenda huaboa'da Jesústaj o'nogkame' Jerusalényo huaboa'da o'nogkame' aya'ada aratbut on'no^ope. O'na Jerusalényo i'ika'nig'a menpa' onyo'da no^opehue' i'e. —Nogtiada Jesústaj ona'uyate. Ke'nen huadik Cleofas o'uy.

¹⁹—¿Kate yagkame'? —Jesúsna o'mana'uyate.

—Kenda Jesús Nazareteritaj o'nogkame'. Jesús Diosen huamanbatia'pakeri o'epo huakka'tada o'bayarea'uy kenpa'ti ihua'da oa'ika'uy. Kenda Diosa daka'da o'no^ope. Konigti aya' aratbutere Jesúsna huadakda o'kika' on'no^ope'nig'a ²⁰oro'omeyen sacerdote huairia kenpa'ti judío huairia Romano gobierno huairitaj on'yokme'. Hueypa cruzte kan'arake'po on'yokme'. ²¹Jesúsna Romano gobierno huairitaj ya'maenapetpi'. Romano sorotataj ya'maenapetpi'. Oro'omeyen Israel aratbuttaj o'batihuapokapo oro'omeya' o'no^ope'nig'a. Jesús o'bueyme'nig bapa' huame'noe o'tipokde. ²²Kenpa'ti oro'omeyere sue'da ettone' oro'taj on'mame'puke'po konigepo sikyoedda kubarakyo on'hua'. ²³Jesús en buey huahuayhue' o'nepo on'kumejdepo “Diosen huata'moneritaj o'tiahuay.

Jesús o'noe, mona'ne." Ettone'a on'batia'pak. ²⁴A'timon nogomey oro'omeyere o'nika'po on'hua', kubarakyo on'hua'. Konigti ettone'a on'batia'pak on'huahuaynig'a Jesústaj tiahuahue' o'neate. —Jesústaj o'nona'uyate.

²⁵—Nopoenkahue'da mo'e. Ijhue'ta'da moknopoe. Aya'da Diosen huamanbatia'pakeria e'mana'uytada ijhue'ta'da moknopoe. ²⁶Cristo 'uruda o'e. 'Urua'da o'kika'uy. Aya'ada on'batia'pakapo. Huakkuruda Cristo pa'i'da nopo'e'dik o'e. —Jesúsa botta'taj o'mana'uyate.

²⁷Moisésenba' Cristotaj o'batia'pak, konig Cristo o'e'apo kenpa'ti kenda Cristo o'ka'apo o'batia'pakpo kenpa'ti Diosen huamanbatia'pakeri Cristotaj o'batia'paknok Jesúsa huakkuru Moisésenba' Cristotaj e'batia'pakte o'manopo'e'a'po. Kenpa'ti Cristotaj e'batia'pakte Diosen huamanbatia'pakeriomey ona'uyate Jesúsa o'manopo'e'a'uyate.

²⁸Emaús huakka' jakyo onhua'po o'nokyedepo, Jesús yapokonapetdapi' o'hua'nig.

²⁹—Keje' huahue' yae'. Oro'en jakyo yaksik. Osikde. Sikkirega' o'ede. —Jesústaj daka'da o'nona'po.

Ken Jesús keyo jaksikya'po o'kore'uyate. ³⁰Kutopate botta'taj Jesús onteteyo' o'bata'huaddepo pan o'badapdo "Dakiti, Dios," oa'depo o'posakea'depo o'bayoke'uyate.

³¹Huaboa'da Jesústaj o'nokie'de. Jesús o'e on'nopoenenok onte'ti Jesústaj tiahuahue'dik o'nuyate.

³²—Dagte e'tiakte Jesúsere e'tiakte Jesús Apagba'taj mo'nopoenka'depo oro'ennopo' diga' o'nopo'durugpak. —Huayahuaya on'batia'pakuyate.

³³Ken ijhuiti ehue' jakya' o'norokonpo Jerusalényo on'kumejpo Jerusalényo once

huanigpeika'eri nogomeyere onteteyo' on'bahuahuayato'po,

³⁴—Jesús Huairi o'noyhuadate, buttida o'ay. Simónakon Huairitaj o'tiahuahuate. —Botta'a on'mana'uyate.

³⁵Konig dagte on'hua'po Jesúsere on'batia'pakpo kenpa'ti konig jakyo kutopata' pan e'posakea'te Jesústaj huaboa'da o'nokie'po, kenda on'batia'pakuyate.

Huanigpeika'eriomeytaj Jesúsa o'manokyon'uyate.

(Mt. 28.16-20; Mr. 16.14-18; Jn. 20.19-23)

³⁶Kenda botta'a en'batia'pakte Jesús huaboa'da o'manokyondepo kenomeyere onteteyo' o'batobopo, —Yan'manopo'noey'. Mame'pukhue' yane'. —Jesúsa o'bopo o'mana'uyate.

³⁷Ken huakka'nada on'me'pukpo o'mididpo nokiregtaj o'tiahuahy nama'da on'nopo'enok.

³⁸—Me'pukhue' yane'. Do Jesús ijjeý opuden huanopoya' daka' menoknopoe'. ³⁹Do'hued huaba'taj daka' men'tiahuahy'. Do'hued hua'itakon men'tiahuahy'. Jesúsda do ijjeý. Do'taj men'so'toea'. Kenpa'ti do'taj men'tiahuahy'. Nokiregnayo huaen huaay' toehue' o'nika'. Donayo huaen huaay' ijtoey konigda do'taj on'tiahuahy. —Jesúsa o'mana'uy.

⁴⁰Kenda Jesúsa o'mana'depo ke'nen huaba' o'batiahuahy'ea'po ke'nen hua'i o'batiahuahy'ea'uyate. ⁴¹On'durugpakpo kenpa'ti on'me'pukpo oknopoe'hued o'nenok.

—¿Aypo menpa' ya'e? —Jesúsa huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

⁴²Ken biig e'tiaya' on'yokpo ai'moro'huekon on'yoknok

⁴³Jesús o'toe'po o'bape'uyate. Huanigpeika'eriomey Jesústaj e'bape'te on'tiahuahy'uyate.

⁴⁴—E'mana' beroba'te Apagba'te aya' Moisés do'taj be'timadoya'uyate.

Aya'da huamanbatia'pakeria do'taj mentimadoya'uyate. David salmos Apagba'te do'taj be'timadoya'uyate. Kenda ka'dik ijika'po ijikika'uy. Kenda ogka'dik me'nepo me'nogka'uyne. Bueyhued opudomeyere ijika'uy. Kenda menogka'apone opudomeytaj daka' o'nona'ika'uyne. —Jesúsa huanigpeika'eriomeytaj o'mana'uyate.

⁴⁵Kenoka' o'manopoenka'po kenda Apagba'te Jesústaj on'timadoya'uyate Jesúsa huanigpeika'eriomeytaj o'manopoenka'po,

⁴⁶—Apagba'te on'timadoya'po, Cristo bueydik o'eapo. Bapa'a' huame'noete noyhuaddik o'eapo. Kubarakya' noyhuaddik o'eapo.

⁴⁷Huakkuru Jerusalén aratbuttaj huadak hua'a manbatia'pakdik yanikati'. Nogok aya'tada aratbuttaj aya' huadaribayo huadak hua'a manbatia'pakonhuahua'dik yanika'. Diosa bekkahue'po manopo'korea'dik yane'. Mana'dik mo'eapone. Apagba'te kenpa' on'timadoya'uyate. ⁴⁸Opudomey aya'da bo'tiahuayikame'ne. Kenda aya'tada mo'manbatia'pakapone.

⁴⁹Eya'. Konig Apag Diosa o'mana'uyate, opudomeytaj Diosen Nokireg do'hua o'nigta'mona'apone. Diosen Nokireg tiakhued oy Jerusalényo yan'nigika'. Diosen Nokiregtaj yan'nigikati'. Diosen Nokirega opudomeytaj e'nopo'toede'te konig Diosya' teyda mo'edeapet. Daka' manbatia'pakika'dik mo'ika'apone. —Jesúsa huanigpeika'eriomeytaj o'mana'uyate.

Kurudyo Jesús o'behuikuyate.

(Mr. 16.19-20)

⁵⁰Ken Jerusalénya' o'orokonpo Betaniayo o'batohua'po huanigpeika'eriomeytaj o'batohua'uyate. O'ba'tepo, “Do'hued huanigpeika'eriomeytaj 'urua'da yamatog', Apag Dios.” O'tiona'pakondepo, ⁵¹kurudyo Diosa o'baktobehuikuyate. ⁵²Jesús huadaknada o'e. 'Urua'da o'kika'. Diosen Huasi'po o'e. On'batia'pakdepo durugnanada Jerusalényo on'kume'uyate. ⁵³Diosen jakyo o'nika'po Dios 'urua'da o'e. Dios huadakda o'e. On'batia'pakika'uyate, ken.